

บทที่ 5

ผลการศึกษา พลวัตภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

ในการนำเสนอผลการศึกษา พลวัตภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยได้เริ่มต้นจากการศึกษาประวัติของอำเภอบ้านฉาง ที่มีการเปลี่ยนแปลงตามช่วงระยะเวลา จนถึงปัจจุบันที่อำเภอบ้านฉางประสบปัญหาสิ่งแวดล้อม และมีการรวมตัวขององค์กรภาคประชาชนเพื่อให้มีการแก้ปัญหา โดยผู้วิจัยได้จำแนกประเด็นการนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. บริบทประวัติศาสตร์ของอำเภอบ้านฉาง
 - 1.1 ระยะเวลาที่ 1 ก่อนสงครามเวียดนาม
 - 1.2 ระยะเวลาที่ 2 ช่วงสงครามเวียดนาม
 - 1.3 ระยะเวลาที่ 3 หลังสงครามเวียดนาม
 - 1.4 ระยะเวลาที่ 4 เกิดโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก
 - 1.5 ระยะเวลาที่ 5 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน
2. การต่อสู้ของภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม
 - 2.1 กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางยุคที่ 1
 - 2.2 กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางยุคที่ 2
 - 2.3 กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางยุคที่ 3
3. บทเรียนของภาคประชาชนเพื่อการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม

บริบทประวัติศาสตร์ของอำเภอบ้านฉาง

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ของอำเภอบ้านฉาง พบว่า การเปลี่ยนแปลงของอำเภอบ้านฉาง เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของประชาชนในอำเภอบ้านฉาง ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 5 ระยะเวลา โดยในระยะที่ 1-3 ผู้ศึกษาได้จำแนกตามเหตุการณ์ของการตั้งฐานทัพของทหารอเมริกาในการทำสงครามมหาเอเชียบูรพา ด้วยพื้นที่อำเภอบ้านฉางอยู่ใกล้กับสนามบินอู่ตะเภาฐานทัพเรือสัตหีบและเป็นที่ตั้งของฐานทัพของสหรัฐอเมริกาในช่วงสงครามเวียดนาม ด้วยสงครามดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อประเทศในแถบเอเชียและประเทศไทย เป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะเขตการตั้งฐานทัพของทหารอเมริกันทั้งสนามบินอู่ตะเภา และสนามบินที่จังหวัดอุดรธานี ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

ของประชาชนในเขตอำเภอบ้านฉางและพื้นที่โดยรอบ ในด้าน เศรษฐกิจ สังคม ด้วยพื้นที่ของ อำเภอบ้านฉางที่อยู่ติดกับสนามบินอู่ตะเภาทำให้ได้รับผลกระทบครั้งนี้ไปด้วย ส่วนในระยะที่ 4 และ 5 เป็นการระบุถึงการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลเกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

ระยะที่ 1 ก่อนสงครามเวียดนาม (ก่อน พ.ศ. 2500)

จากการศึกษาข้อมูลเอกสารพบว่า ในอดีตบ้านฉางเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่มีพื้นที่ติดทะเล แห่งหนึ่งของจังหวัดระยอง อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมืองจังหวัดระยอง ประกอบไปด้วยตำบลพลา และตำบลสำนักกระท่อน (ต่อมายกฐานะเป็นกิ่งอำเภอ และเป็นอำเภอบ้านฉางตามลำดับ) มีประวัติว่าชื่อบ้านฉางนั้นได้ออกเสียงผิดเพี้ยนมาจากคำว่า “บ้านช้าง” ด้วยความที่เป็นหมู่บ้านที่มีป่าไม้หนาแน่น จึงมีช้างอาศัยอยู่จำนวนมาก หรือ อาจจะเพี้ยนมาจากคำว่า “บ้านสง” เพราะมีเรื่องเล่าว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้เดินทัพผ่านที่นี่และเป็นเวลารุ่งสางพอดี ก็เลยมีชื่อว่า “บ้านสง” จนต่อมาก็ออกเสียงผิดเป็น “บ้านฉาง” ในที่สุด และในนิราศเมืองแกลงของท่านสุนทรภู่ ก็ได้กล่าวถึงบ้านยายรำ ซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งในอำเภอบ้านฉาง

ลักษณะเศรษฐกิจและสังคม ของชุมชนบ้านฉางในสมัยนั้น เน้นการผลิตเพื่อการยังชีพ เช่น ทำนา ปลูกอ้อย ปลูกมันสำปะหลัง หาปลา เลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคและใช้งาน ส่วนที่เหลือจากการผลิตก็ใช้ในการแลกเปลี่ยนกับหมู่บ้านใกล้เคียง และด้วยเทคโนโลยีการผลิตที่ต่ำ ทำให้ชาวบ้านต้องมีการแลกเปลี่ยนแรงงาน โดยการเอาแรงกัน เช่น เมื่อมาช่วยทำนาเกี่ยวข้าว 1 วัน ก็ถือว่า 1 แรง และเจ้าของบ้านก็จะทำงานตอบแทน 1 วัน ซึ่งเรียกว่า “ใช้แรง” เป็นสังคมดั้งเดิมของชนบทที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน และต่อมาเมื่อมีการอพยพของคนจีน ก็จะมีคนจีนเข้ามาอาศัยอยู่ในบ้านฉาง และด้วยความชำนาญด้านการค้าขาย และการเดินเรือของชาวจีน ตลอดจนการใช้เทคโนโลยี ทำให้การผลิตเปลี่ยนไปบ้าง กล่าวคือ ยังเน้นการผลิตเพื่อบริโภคเป็นหลัก แต่ที่เหลือก็นำมาค้าขาย

จากสภาพพื้นที่ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้ที่หนาแน่น จึงมีการทำสัมปทานป่าไม้ และบ้านฉางเป็นที่ลานเก็บท่อนซุง มีการชักลากซุงท่อนไม้เพื่อเข้าโรงเลื่อยแปรรูปที่บริเวณบ้านพูน ด้วยเป็นพื้นที่ติดทะเล สะดวกต่อการขนส่งในสมัยที่ยังใช้เรือขนส่ง ไปยังท่าเรือที่กรุงเทพฯ และพื้นที่ใกล้เคียง โดยเจ้าของเป็นคนจีนที่มาอาศัยอยู่บ้านฉางชื่อ โรงเลื่อย “เสี้ยมว” ซึ่งเป็นโรงเลื่อยขนาดใหญ่ ที่จ้างแรงงานคนในพื้นที่ และคนต่างถิ่น

ที่อพยพมาเพื่อขายแรงงาน โดยเฉพาะผู้คุมโรงเลื่อยจะต้องมีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ มีความเป็น
 นักเลง คนเคราพยำเกรง พกพาอาวุธปืนตลอดเวลากการทำงาน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ส.
 ได้เล่าถึงสภาพสังคมของบ้านฉางสมัยนั้นว่า

. . . พ่อเป็นคนแปดริ้ว ปู่เป็นปลัดอำเภอบางคล้า พ่อเกรงไม่ยอมเรียนหนังสือ
 คบกับบรรดานักเลง เสือที่ปล้นเขากิน ปู่กลัวว่าพ่อจะถูกจับเลยให้มาอยู่กับพี่สาวที่
 ระยอง ตอนนั้นคนแปดริ้วมาอยู่บ้านฉางหลายคน เพราะมีโรงเลื่อย ก็มารับจ้าง ตัด
 ไม้ในป่า แยกซุงเข้าโรงเลื่อยและลงเรือสำเภา ส่วนพ่อมาคุมคนงานอีกที่ต้องพกปืน
 ตลอดเวลา เพราะต้องใช้ป้องกันสัตว์ป่า และพวกโจร

นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูล อ. (สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2551) ได้เล่าให้ฟังถึง
 ประวัติศาสตร์ทางด้านเศรษฐกิจสังคมและวิถีชีวิตของคนบ้านฉางว่า

. . . ที่บ้านของเราเป็นร้านค้าขายของกินและขายกาแฟอยู่ใกล้ ๆ กับโรงเลื่อย
 บริเวณบ้าน พญุนจะเจริญมากกว่าตัวอำเภอบ้านฉางในปัจจุบันมาก คนจะคึกคัก
 หนาแน่น ทั้งรถทั้งช้างมาลากท่อนซุงวิ่งทั้งวันทั้งคืน เพื่อเข้าโรงเลื่อย หม้อกาแฟของ
 ที่บ้านไฟไม่เคยดับเลย ต้องจุดไฟทั้งคืนเพราะมีคนมานั่งกินกาแฟและซื้อของ
 ตลอดเวลา

จากการศึกษาพบว่านอกจากบ้านฉางจะมีโรงเลื่อยแล้ว ยังมีโรงงานน้ำตาล และ
 โรงงานแป้งมันสำปะหลังอีกด้วย ส่วนชาวบ้านก็มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากยิ่งขึ้น มีการทำไร่มัน
 สำปะหลัง และไร่อ้อย ฯลฯ แต่ก็ยังมีการทำเกษตรเพื่อใช้บริโภค และการทำประมง แปรรูป
 ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการประมง เช่น กะปิ น้ำปลา ปลาเค็ม เพื่อการบริโภคและที่เหลือก็ค้าขาย โดย
 ระบบเศรษฐกิจก็จะเป็นระบบชุมชนที่ผลิตเพื่อการบริโภค และผลิตเพื่อส่งโรงงานควบคู่กันไป

ระยะที่ 2 ช่วงสงครามเวียดนาม (พ.ศ. 2500-2515)

หลังจากที่รัฐบาลมีการยกเลิกการทำสัมปทานป่าไม้ โรงเลื่อยปิดกิจการ ป่าไม้ก็ไม่มี
 ให้ตัด บ้านฉางก็เงียบลงกว่าที่ครั้งมีโรงเลื่อย ประชาชน ก็ทำอาชีพเกษตรเพื่อบริโภคและปลูกพืช
 เชิงเดี่ยวมากยิ่งขึ้น ทำไร่อ้อย ไร่มัน และประมงชายฝั่ง ต่อมาเมื่อเกิดสงครามเวียดนาม ประมาณ
 ปี พ.ศ. 2506-2515 บ้านฉางมีความคึกคักและมีความเจริญขั้นสูงสุด กล่าวคือ ทหารอเมริกันมา
 ตั้งฐานทัพอยู่ตะเภาในพื้นที่บ้านสัดหีบ ทำให้มีการอพยพของคนนอกพื้นที่ เพื่อมาทำธุรกิจร้านค้า
 และบริการ วิถีชีวิตของคนบ้านฉางก็เปลี่ยนไป มีธุรกิจบริการเกิดขึ้น ซึ่งแต่เดิมคนในพื้นที่

ประกอบอาชีพประมง พื้นบ้านและทำการเกษตร ส่งผลให้บ้านนางกลับมาคึกคักอีกครั้ง มีธุรกิจใหม่ ๆ เกิดขึ้น โดยเฉพาะธุรกิจบริการ เพื่อบริการให้กับทหารอเมริกาและครอบครัว เช่น ธุรกิจบริการบ้านเช่า รถเช่า บาร์ ไนต์คลับ ร้านค้า โดยในประเด็นนี้ ผู้ให้ข้อมูล ส. (สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2551) ได้เล่าให้ฟังว่า

. . . เดิมครอบครัวเป็นคนกรุงเทพฯ ย้ายเข้ามาประมาณปี 2505 ทำธุรกิจขายอะไหล่รถทุกชนิดที่บ้านนาง ขณะนั้น เรียนอยู่ มัธยม 3 จำได้ว่า ตลอดเส้นทางตั้งแต่บริเวณบ้านเตาถ่านกิโลสิบของสัดหีบ ถึงบ้านนิวแลนด์หรือบ้านแผ่นดินไทยในปัจจุบัน ระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร เดิมไปด้วยร้านค้า ไฟฟ้าเปิดอย่างสว่างไสวเต็มทั้ง 2 ข้างทาง ถ้าเปรียบเทียบได้เหมือนเวลาเราเข้ากรุงเทพฯ ในเวลากลางคืน ก็สว่างไสวไปหมด เนื่องจากทหารอเมริกาเมื่อลงจากเครื่องบินเสร็จสิ้นภารกิจแล้ว ก็จะมาใช้เงินอย่างเต็มที่ ซื้อความสุขให้กับตนเอง เนื่องจากมีรายได้ และเบียดเบียนจำนวนมาก และไม่แน่ใจว่าเมื่อออกไปรบแล้วจะมีโอกาสกลับมาใช้ชีวิตอยู่อีกหรือไม่ จึงมีร้านค้าให้บริการเป็นจำนวนมาก ที่นี้จะมีรถยนต์ใหม่ ๆ เข้ามาเสมอ ฉะนั้นทางเอเยนต์ก็จะมาถามถึงอะไหล่รถใหม่ที่ต้องการ โดยจะมีธุรกิจรถเช่า ที่เรียกว่าแท็กซี่ป้ายเหลืองหรือคิวรถป้ายขาว ซึ่งจะมีรถใหม่ ๆ นำเข้ามาที่ไม่เคยมีวิ่งที่ไหนมาก่อน ในสมัยนั้นยังไม่มีรถประกอบ แต่จะเป็นรถนำเข้ามาทั้งสิ้น ก็จะมีพ่อค้ามาถามว่าต้องการรถยนต์ยี่ห้ออะไร มีให้ขายทั้งเงินสดและเงินผ่อนสำหรับชาวบ้านที่ บริการให้ทหารอเมริกันเข้าไปหาเพื่อนหาแฟน(เมียเช่า) ที่อยู่ที่ฐานทัพโคราช ฐานทัพอุดร ตาคลี เป็นต้น ที่ร้านจะเปิดร้านแทบทั้งวันทั้งคืน คือเปิดร้านตั้งแต่ตี 4 จนถึงเกือบเที่ยงคืนจึงปิดประตูเหล็กด้านนอกตอนตี 4 ก็มีคนเรียกชื่อของอีกแล้วเพราะทหารจีไอลงเครื่องมา แล้วต้องการใช้บริการ

นอกจากนี้แล้ว ผู้ให้ข้อมูล ส.(สัมภาษณ์, 14 มกราคม 2551) ได้กล่าวถึงความเจริญของบ้านนางสมัยนั้นว่า

. . . ที่นี้ มีร้านอาหารหรือไนท์คลับและช่องโสมณี เป็นที่เที่ยวกลางคืนสำหรับทหารอเมริกัน และผู้ชายทั่วไป โดยเฉพาะเด็กหนุ่มที่ต้องการขึ้นครุ จะต้องไปที่นี้ เรียกว่า ย่านนิวแลนด์ (ซึ่งปัจจุบันคือหมู่บ้านแผ่นดินไทยหมู่ที่ 1 ตำบลบ้านนาง) ถ้าเคยดูหนังไทยเรื่อง 2499 อันตพาลครองเมือง ที่มีตัวละครชื่อ แดงไปเล่ สภาพนิวแลนด์จะเหมือนในหนังที่กล่าวถึงย่านนิวแลนด์ของบ้านนาง คนที่นี้ไม่ค่อยได้ใช้เงินไทย แต่ จะใช้เงินดอลลาร์ แลกซื้อสินค้าและบริการ ที่นี้จะมีสินค้าที่ทันสมัย ใช้ก่อน

ใคร โดยเฉพาะเครื่องใช้ไฟฟ้า เด็ก ๆ จะมีขนมปังและช็อคโกแล็ตจากต่างประเทศมา กินกันในโรงเรียน ผู้หญิงที่มาอยู่บ้านฉางก็จะได้แต่งงานอยู่กับทหารอเมริกัน แล้วอพยพไปอยู่ต่างประเทศบ้าง บางคนก็ยังไม่ประสบความสำเร็จในงานขายบริการ ทางเพศหาสามีไม่ได้ ก็มีเด็กลูกครึ่งที่เกิดมาไม่มีพ่อแม่ทั้งหัวดำ (นิโกร) และหัวแดง เต็มไปหมด จนเกิดปัญหาสังคมเด็กถูกล้อในโรงเรียนว่าเป็นเด็กไม่มีพ่อ

เมื่อสงครามสิ้นสุดลง ทหารอเมริกันย้ายฐานทัพออกไป ทำให้บ้านฉางซบเซาอีกครั้ง บาร์ ในตึกลับปิดตัวเองลง ที่เหลือก็จะเป็นช่องโหว่ภณิราดาถูกที่ให้บริการคนไทยด้วยกันเอง ร้านค้า บ้านเช่า ก็ปิดหรือปล่อยให้ร้าง ประชาชนกลับการมีวิถีชีวิตที่พึ่งอาชีพเกษตรเป็นหลัก สำคัญทางด้านเศรษฐกิจ

ระยะที่ 3 หลังสงครามเวียดนาม (พ.ศ. 2515-2530)

หลังจากสงครามยุติ ทหารได้ถอนฐานทัพจากสนามบินอู่ตะเภา สภาพของชุมชน การดำเนินธุรกิจบริการต่าง ๆ ที่ให้บริการสำหรับทหารจีไอ เช่น รถเช่า บ้านเช่า บาร์เบียร์ ร้านค้า ต่าง ๆ ก็ปิดตัวเองลงบ้าง ปล่อยให้รกร้างว่างเปล่า ผู้คนที่ย้ายถิ่นฐานมาทำธุรกิจในบ้านฉางก็ อพยพกลับภูมิลำเนา หรือแยกย้ายไปทำธุรกิจที่อื่นบ้าง ส่วนคนในท้องถิ่นก็ยังประกอบอาชีพ เช่นเดิม คือทางด้านเกษตรกรรม ที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว เพื่อนำไปขายให้กับโรงงานที่อยู่ในพื้นที่ เช่น มันสำปะหลังเพื่อส่งโรงงานไทยวา และปลูกอ้อยเพื่อส่งโรงงานน้ำตาล และทำประมงชายฝั่ง ทำ นาวาเพื่อการบริโภคในครัวเรือนบ้างแต่ก็ไม่มากนัก และเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคและใช้งาน การ ผลิตส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นที่การผลิตทางด้านเกษตรเพื่อการป้อนโรงงานแปรรูปอาหารในพื้นที่ เป็น กำลังสำคัญทางด้านเศรษฐกิจของบ้านฉางในขณะนั้น

ด้วยผลผลิตทางการเกษตรไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควร จากการที่ต้องปลูกพืช เชิงเดี่ยวซ้ำไปมา ทำให้ดินมีคุณภาพต่ำ ผลผลิตที่ได้ไม่มีคุณภาพเท่าที่ควร ทำให้ประชาชนในเขต ชุมชนบ้านฉางโดยเฉพาะผู้ชาย หันไปประกอบอาชีพขายแรงงานที่ประเทศในแถบตะวันออกกลาง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานระดับช่างฝีมือ เช่น ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างกล ฯลฯ ซึ่งจะมีอัตรา ค่าจ้างราคาสูง โดยในเรื่องนี้ ผู้ให้ข้อมูล (เป็นผู้สูงอายุ) ม. (สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2551) ได้ให้ ข้อมูลดังนี้

. . . ลุงเป็นช่างซ่อมเครื่องยนต์ รถไถ ที่เขาใช้ทำไร่ งานที่บ้านเราไม่ค่อยมีพอดีมี คนมาชวนไปทำงานที่ซาอู ลุงก็ไปอยู่ที่นั่นเป็นสิบกว่าปี เขาให้ค่าแรงแพง ทุกเดือนก็

ส่งเงินมาให้ลูกเมียที่บ้าน กลับมามีเงินเก็บหลายแสน สมัยก่อนไม่ต้องเสียค่าหน้า
หน้า จะมีคนมาหาเอง แต่ต่อมาต้องเสียค่านายหน้าแล้ว

นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่า แรงงานฝีมือของผู้หญิงก็ถูกนำไปใช้ที่ประเทศ
แถบตะวันออกกลางด้วย เช่นช่างเย็บผ้า กู้กทำอาหาร และแรงงานกรรมกร ทำให้รายได้ของคนใน
ชุมชนบ้านฉางส่วนหนึ่งจะมาจากการขายแรงงานในต่างประเทศอีก

สภาพปัญหาสังคมในขณะนั้น พบว่า มีเด็กกำพร้า และเด็กที่ถูกทิ้งให้อยู่กับ คนแก่ ที่
เป็นลูกครึ่งของทหารจีไอที่เกิดจากหญิงขายบริการทางเพศ และเมียเช่า ซึ่งไม่ได้รับการยอมรับ
จากสังคม เนื่องจากอาชีพการขายบริการของหญิงสมัยนั้นจะเป็นที่ดูแคลนของคนในท้องถิ่น
โดยเฉพาะเด็กที่มีผิวสีดำ ก็จะถูกล้อเลียนจากเพื่อน ๆ ในโรงเรียนอีกด้วย จนกระทั่งมี
มูลนิธิศุภนิมิต มาช่วยดูแลหาผู้อุปการะในที่สุด จากนั้นก็มีกระแสความนิยมในดาราลูกครึ่งในรุ่น
ของจารุณี สุขสวัสดิ์ ปัญหาการไม่ยอมรับในสังคมก็หมดไป

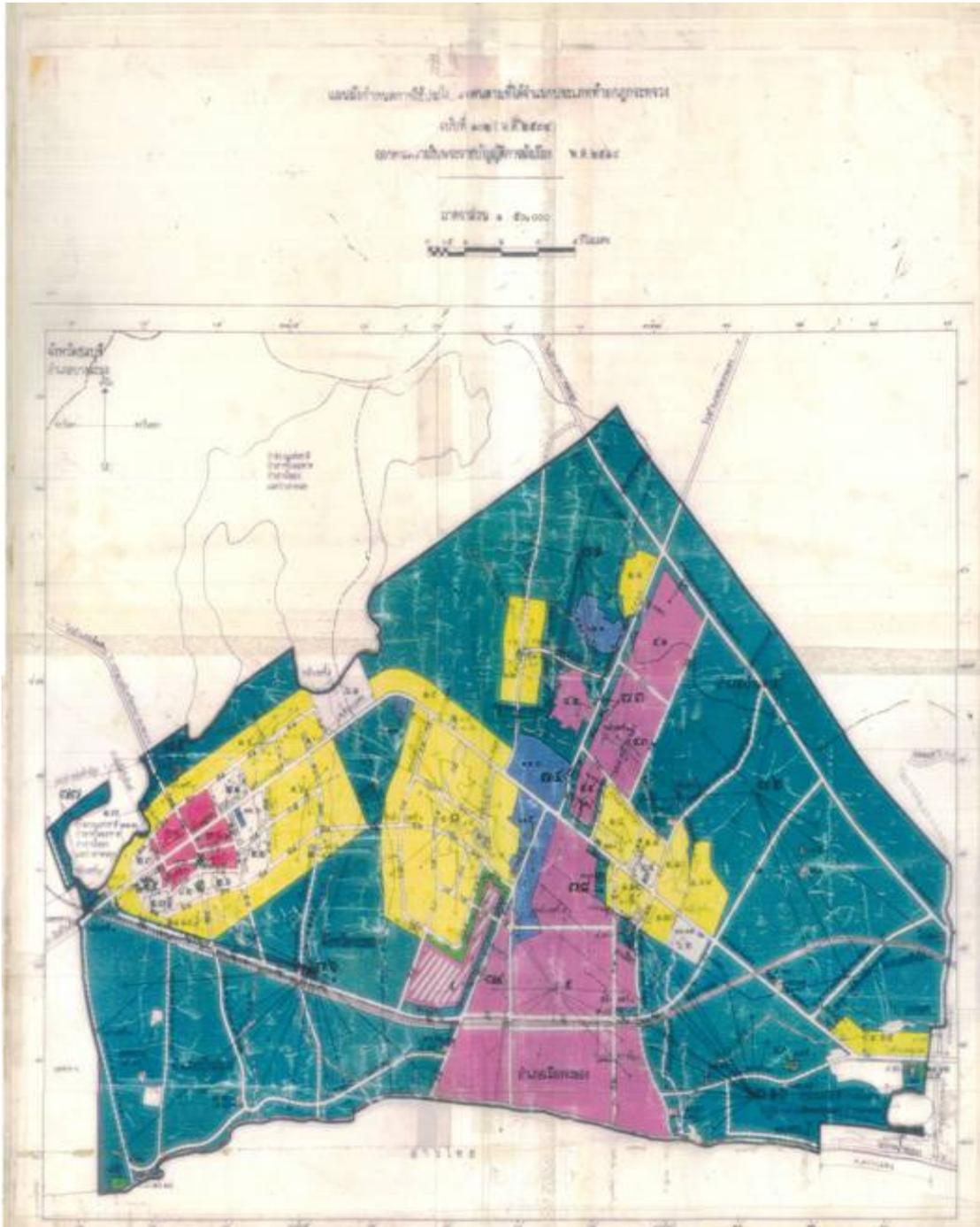
ชาวบ้านฉางก็ดำเนินชีวิตตามปกติ จนกระทั่งมีข่าวการเวนคืน และการกว้านซื้อที่ดิน
เพื่อแก่งำไรของนายทุน ที่ดินในแถบมาบตาพุดเพื่อทำโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่ง
ที่ดินบางส่วนของมาบตาพุดก็ครอบครองโดยประชาชนชาวอำเภอบ้านฉาง โดยที่ดินนั้น ๆ เป็น
พื้นที่ปลูกไผ่มันสำปะหลัง ไผ่อ้อยโดยเฉพาะพื้นที่ของไร่นายม ซึ่งมีมากกว่าสองพันไร่ในเขตติดต่อ
ระหว่างมาบตาพุดกับบ้านฉาง เป็นพื้นที่ที่ให้ประชาชนทั่วไปเช่าเพื่อปลูกอ้อย และป้อนส่งโรงงาน
น้ำตาลซึ่งเป็นเจ้าของเดียวกัน ได้ถูกกว้านซื้อจากนายทุนเพื่อใช้ในโครงการพัฒนาชายฝั่ง ๆ จน
ทำให้พื้นที่เพาะปลูกน้อยลง แต่สภาพเศรษฐกิจกลับดี กล่าวคือมีเงินสะพัดจากการขายที่ดิน จาก
การเป็นนายหน้าค้าที่ดิน ทำให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความเป็นอยู่ที่ดีมีเครื่องอำนวยความสะดวก
มากขึ้น ธุรกิจร้านค้าต่าง ๆ ก็ค้าขายได้ดีขึ้นตามไปด้วย โดยไม่ได้ให้ความสนใจว่าที่ดินดังกล่าว
จะใช้ทำประโยชน์เพื่อการใด ๆ ของโครงการพัฒนาชายฝั่งฯ

ระยะที่ 4 ระยะเกิดโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก (พ.ศ. 2530-2540)

การเกิดโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก เป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ต่อเนื่องถึง ฉบับที่ 9 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพื้นที่ให้เป็นฐานทาง
เศรษฐกิจและอุตสาหกรรมแห่งใหม่ของประเทศ รวมทั้งเป็นแหล่งกระจายความเจริญ และ
กิจกรรมทางเศรษฐกิจออกจากกรุงเทพมหานครสู่ภูมิภาคอย่างเป็นระบบ โดยพื้นที่หลักของ
โครงการจะอยู่ในเขตมาบตาพุด โดยการออกแบบการพัฒนาของเทคโนโลยีของไทยกับรัฐบาล
ญี่ปุ่น ที่ต้องการขยายฐานการผลิตอุตสาหกรรมปิโตรเคมี การกลั่นน้ำมัน เคมีภัณฑ์ และปุ๋ยเคมี

รถยนต์ ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ (สำนักงานอุตสาหกรรมมาบตาพุด, 2544) โดยระยะแรก 2525-2537 ไม่สามารถเติบโตทะยานขึ้น (take-off) ตามแผนที่วางไว้ เนื่องจากรัฐบาลประสบปัญหาภาวะเศรษฐกิจถดถอยในช่วงเวลานั้น (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2541, น. 286) ต่อมาเมื่อปี 2530 หลังการฟื้นตัวทางการเงินของระบบทุนนิยมของโลก มีการลงทุนของบรรษัทข้ามชาติ โดยเฉพาะประเทศ ในแถบเอเชีย เช่นญี่ปุ่น ได้หัน ย่อกลง ที่ต้องการหาฐานการผลิตที่มีค่าแรงถูก จากผลพวงของค่าเงินเยนที่แข็งตัว ทำให้ค่าแรงในประเทศเหล่านั้นมีราคาแพง จึงทำให้โครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออกขยายตัวขึ้นมาตามลำดับ และในภาพรวมการใช้ประโยชน์ในพื้นที่จะแบ่งสัดส่วนกันระหว่างอำเภอเมือง (ตำบลมาบตาพุด) จะถูกกำหนดให้เป็นแหล่งที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม และอำเภอบ้านฉาง และพื้นที่อื่น ๆ ของอำเภอเมืองจะถูกกำหนดให้เป็นแหล่งพักอาศัยของแรงงานภาคอุตสาหกรรม ตามผังเมืองในภาพประกอบที่ 5.1 ที่ปรากฏว่าพื้นที่ของอำเภอบ้านฉางจะไม่มีพื้นที่สีม่วง (พื้นที่สำหรับประกอบการอุตสาหกรรม) ปรากฏอยู่

ภาพที่ 5.1
ผังเมืองจังหวัดระยองปี พ.ศ. 2538

ที่มา: สำนักงานผังเมือง จังหวัดระยอง

นอกจากนี้แล้ว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการรับรู้ และความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมในเขตอุตสาหกรรมมาตาพุด ซึ่งพบว่าภาครัฐไม่มีการสร้างการรับรู้ให้กับประชาชน ซึ่งเห็นได้จาก การไม่มีการทำประชาพิจารณ์ และไม่มีการจัดทำเอกสารเผยแพร่ให้ประชาชนรับทราบ อย่างไรก็ตามประชาชนรับรู้ถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมได้จากพบเห็นปรากฏการณ์การพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ การซื้อขายแลกเปลี่ยนที่ดิน ประชาชนร่ำรวยจากการขายที่ดิน ธุรกิจร้านค้าเพื่อฟู มีการซื้อขายรถจักรยานยนต์ และรถยนต์จำนวนมาก มีเศรษฐกิจใหม่จากการขายที่ดิน เกิดขึ้นหลายครอบครัว ส่งให้ประชาชนส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อโรงงานอุตสาหกรรม โดยเห็นถึงประโยชน์ทางในเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ในประเด็นนี้ ผู้ให้ข้อมูล ส. (สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2551) กล่าวว่า

... การขายที่ดินเปลี่ยนมือกันชั่วข้ามคืนก็รวยกันเป็นล้านแล้ว อีกทั้งผลผลิตทางด้านเกษตรก็ให้ผลผลิตต่ำ เกษตรกรขายที่ให้กับนายทุน เงินทองสะพัดมาก มีการใช้เงินกันอย่างฟุ่มเฟือย ชาวบ้านขายที่ดินแล้วก็ไม่รู้จักใช้เงิน เอาไปลงทุนทำอะไรให้อกเงยมา ที่จะทำให้เศรษฐกิจเติบโตแบบยั่งยืนเมื่อใช้เงินหมดแล้วก็ขายที่กันใหม่ จนหมดที่ที่จะขายได้แล้วก็ไปรับจ้างกัน สมัยนั้นมีคนตายด้วยอุบัติเหตุจากรถมอเตอร์ไซด์กันมากเลยทีเดียว อีกทั้งคุณไฟโรจน์ เปี่ยมพงศ์สานต์ ซึ่งเป็นชาวบ้านฉาง และเป็นนักธุรกิจด้านอสังหาริมทรัพย์ ได้ทำให้บริษัทบ้านฉางกรุ๊ป เข้าตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และหุ้นในช่วงแรกมีราคาสูงขึ้น ทำกำไรให้นักลงทุน ก็ทำให้บ้านฉางเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

ระยะที่ 5 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในอำเภอบ้านฉาง (พ.ศ. 2540)

จากการพัฒนาอุตสาหกรรมระยะที่ 4 ดังกล่าวข้างต้นส่งผลให้พื้นที่สำหรับการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมในเขตนิคมอุตสาหกรรมมาตาพุดมีไม่เพียงพอ โรงงานอุตสาหกรรมจึงได้หาพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อเตรียมไว้สำหรับโรงงานอุตสาหกรรมในอนาคต ซึ่งเมื่อดูจากแผนที่จังหวัดระยอง แล้วจะพบว่า ในทางทิศเหนือ และทิศตะวันออกของนิคมอุตสาหกรรมมาตาพุด ไม่สามารถขยายพื้นที่ออกไปได้เนื่องจากติดกับแหล่งชุมชนเมืองซึ่งได้แก่ตลาดมาตาพุด และชุมชนกรอกยายชา ตามลำดับ ดังนั้นจึงเหลือเฉพาะพื้นที่ด้านตะวันตกซึ่งก็คือ อำเภอบ้านฉางในเขตบ้านแผ่นดินไทย และเนินกระปรอก ที่ยังเป็นพื้นที่เกษตรกรรม และเป็นแหล่งพักอาศัยที่มีจำนวนประชากรหนาแน่นน้อยกว่า ในขณะที่เดียวกันในพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่สีเขียว ซึ่งไม่สามารถ

ประกอบารอุตสาหกรรมได้ ซึ่งหากว่าภาครัฐจะใช้พื้นที่ดังกล่าวเพื่อการทำอุตสาหกรรมแล้ว จำเป็นต้องมีการแก้ไขผังเมืองก่อนจึงจะสามารถใช้พื้นที่เพื่อการทำอุตสาหกรรมได้

ภาคอุตสาหกรรม ได้มีความพยายามที่จะใช้พื้นที่ดังกล่าว จึงได้มีการกว้านซื้อที่ดิน บริเวณหมู่ที่ 1 บ้านแผ่นดินไทย และหมู่ที่ 2 บ้านเนินกระปรอก และมีการแก้ไขผังเมืองในปี 2540 ปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวก็คือนิคมอุตสาหกรรม ก.เพื่อโรงงานผลิตรถยนต์ และอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ณ บริเวณที่ดินหมายเลข 4.5 ดังภาพประกอบที่ 5.1

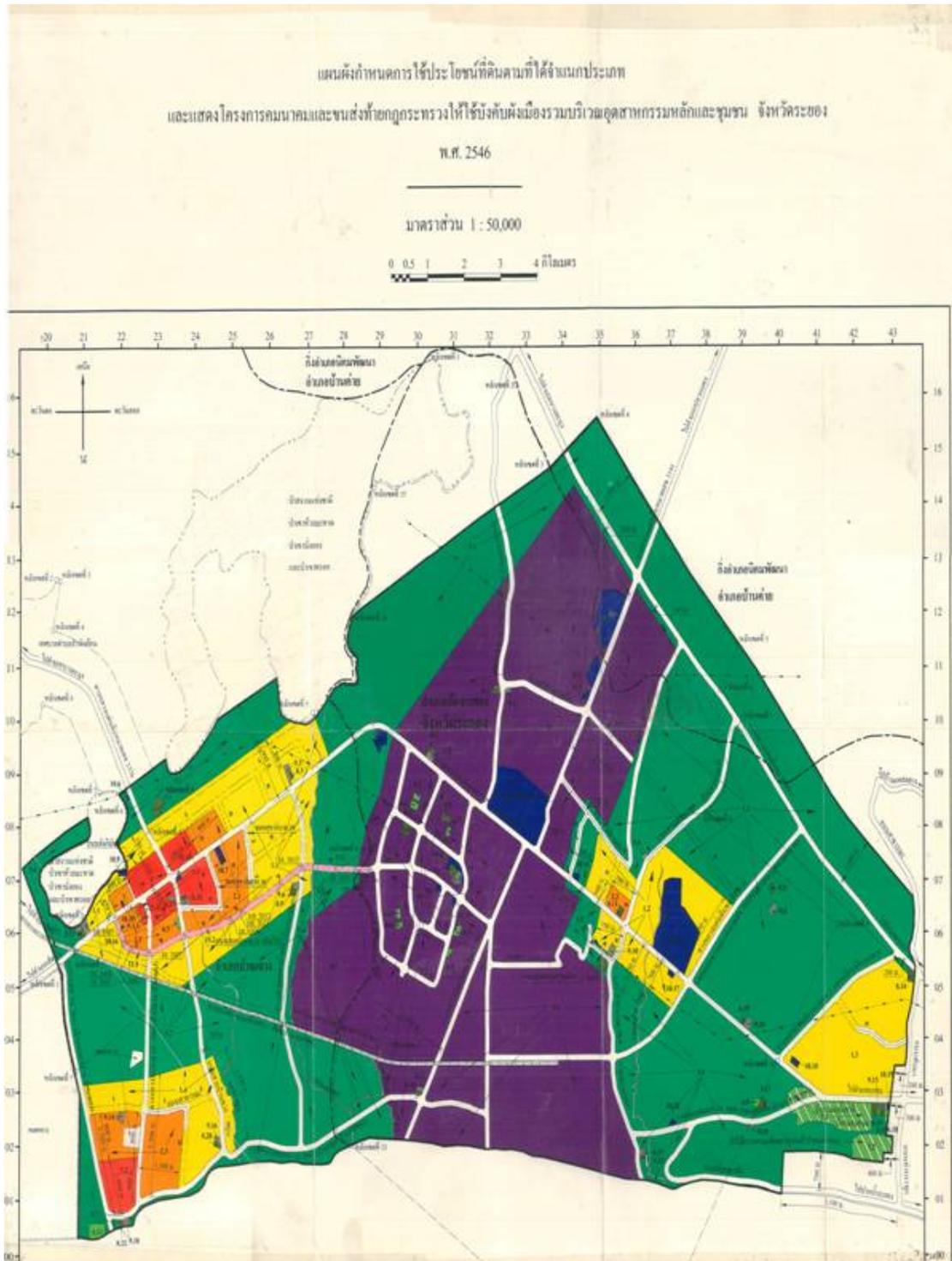
จากการศึกษาถึงความเห็นของทั้งภาครัฐ ภาคอุตสาหกรรม และภาคประชาชนต่อการขยายพื้นที่อุตสาหกรรมเข้ามาในเขตอำเภอบ้านฉาง พบว่ามีความเห็นที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างภาคประชาชนบางส่วน (สมาชิกของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง) ภาครัฐ และภาคอุตสาหกรรม โดยภาครัฐ ภาคอุตสาหกรรม และภาคประชาชนที่เห็นด้วยกับการขยายเขตอุตสาหกรรมตามผังเมืองฉบับใหม่ ให้ความเห็นว่า การขยายเขตอุตสาหกรรมมีความจำเป็น และเหมาะสมด้วยเหตุผล 2 ประการคือ

1. พื้นที่ของนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดมีไม่เพียงพอ และพื้นที่บางส่วนของอำเภอบ้านฉางในตำบลบ้านฉางเหมาะสมที่สุด เนื่องจากอยู่ติดกับนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จึงทำให้เกิดความสะดวกในการประกอบการ การจัดการอุตสาหกรรม และควบคุมสิ่งแวดล้อม
2. การขยายพื้นที่ที่จะเกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยตรงต่ออำเภอบ้านฉาง ทั้งในด้านภาษี การจ้างงาน และธุรกิจต่าง ๆ ในภาคการบริการ

ในทางตรงข้ามภาคประชาชนที่ไม่เห็นด้วยมีความเห็นว่า ได้มีการร่วมมือกันในระหว่างนักการเมือง บุคลากรของภาครัฐ และโรงงานอุตสาหกรรม ที่จะใช้อิทธิพลในการแก้ไขผังเมือง โดยมีการวางแผนล่วงหน้าอย่างมีขั้นตอน ซึ่งเห็นได้จากการกว้านซื้อที่ดินจากชาวบ้าน ในขณะที่นั้นยังคงใช้ผังเมืองฉบับเดิม

จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการศึกษากระบวนการของการแก้ไขผังเมือง ซึ่งพบว่าองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการแก้ไขผังเมือง ล้วนมาจากภาครัฐทั้งสิ้น ได้แก่ คณะกรรมการผังเมืองจังหวัด ผังเมืองจังหวัดระยอง กรมโยธาธิการและผังเมือง และกระทรวงมหาดไทย ดังนั้นในการแก้ไขผังเมืองที่ประชาชนมิได้เข้ามามีส่วนร่วม จึงเป็นจุดกำเนิดของปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างองค์กรภาคประชาชน และโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

ภาพที่ 5.2
ผังเมืองจังหวัดระยองปี พ.ศ. 2546

ในภาพรวมการเปลี่ยนแปลงของอำเภอบ้านฉางจากทั้ง 5 ระยะข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าประชาชนอำเภอบ้านฉางพบเห็นการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่นมาโดยตลอด โดยสภาพสังคมของอำเภอบ้านฉางมีภาพของความทันสมัยของสังคมตะวันตกที่เข้ามาพักอาศัยในยุคสงครามเวียดนาม และความเป็นสังคมเทคโนโลยีในยุคโรงงานอุตสาหกรรม ส่วนในด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ในอดีตอำเภอบ้านฉางเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยพืชเศรษฐกิจ และภาคบริการเป็นสำคัญ และเมื่อภาคอุตสาหกรรมขยายตัวเข้ามาในอำเภอบ้านฉาง ทำให้ประชาชนที่นี้ให้การยอมรับ (ในระยะแรก) ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคม และเศรษฐกิจครั้งใหญ่ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอในประเด็นต่อไป

การต่อสู้ขององค์กรภาคประชาชนในการแก้ไขสิ่งแวดล้อม

การเปลี่ยนแปลงผังเมืองในปี พ.ศ. 2540 ข้างต้น เป็นจุดกำเนิดของการคัดค้านการขยายตัวโรงงานอุตสาหกรรมเข้าสู่อำเภอบ้านฉางขององค์กรภาคประชาชนโดยประชาชนชาวอำเภอบ้านฉาง ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการของกลุ่ม เป้าหมายของการคัดค้านการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ วิธีการต่าง ๆ ที่ผู้คัดค้านได้นำมาใช้ ตลอดจนพลวัตของยุทธศาสตร์การต่อสู้ที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจากการศึกษาสามารถจำแนกการต่อสู้ขององค์กรภาคประชาชนได้ เป็น 3 ยุค ดังนี้

กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางยุคที่ 1

จากการศึกษาพบว่า จุดกำเนิดขององค์กรภาคประชาชนในการแก้ไขสิ่งแวดล้อม เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงผังเมืองในปี พ.ศ.2540 ดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น ซึ่งในระยะนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า เป็นการแก้ไขปัญหาในเชิงป้องกัน (proactive problem) โดยองค์กรภาคประชาชนมีหลักคิดเบื้องต้น 2 ประการคือ

1. การป้องกันปัญหามิให้เกิดขึ้นเหมือนกับนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ซึ่งในปี พ.ศ. 2540 แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงผังเมือง แต่ก็ยังมีได้มีโรงงานอุตสาหกรรมเปิดดำเนินการประกอบกับในช่วงเวลาดังกล่าว เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดในระดับที่รุนแรง โดยเฉพาะผลกระทบต่อนักเรียนโรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาคาร จนต้องมีการย้ายโรงเรียนออกจากพื้นที่อุตสาหกรรม ดังนั้นองค์กรภาคประชาชนจึงวิตกว่า หากว่ามีโรงงาน

อุตสาหกรรมสามารถเปิดดำเนินงานในเขตอำเภอบ้านฉางแล้ว ก็อาจจะเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมกับประชาชนในพื้นที่ได้ดังเช่นพื้นที่เขตนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด

2. การเปลี่ยนแปลงผังเมืองให้อำเภอบ้านฉางเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม ขัดกับนโยบายหลักของโครงการอีสเทิร์นซีบอร์ดที่ให้อำเภอบ้านฉางเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย

การเริ่มต้นขององค์กรภาคประชาชนอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม เริ่มจากคุณพิศิษฐ์ เจียมอนุกุลกิจหรือ ที่ประชาชนเรียกว่า “เฮียไล้” (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) นักธุรกิจ และนักสังคมสงเคราะห์ที่มีชื่อเสียง ในขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายกและผู้ก่อตั้งสโมสรไลอ้อนอำเภอบ้านฉาง ที่ได้ทราบข่าวการแก้ไขผังเมืองจากพื้นที่เขียว เป็นพื้นที่สีม่วงจากเพื่อนนักธุรกิจ

นายพิศิษฐ์ เจียมอนุกุลกิจ ได้นำเอาประเด็นดังกล่าวไปหารือในสโมสรไลอ้อน ซึ่งสมาชิกหลายคนของสโมสรไลอ้อนให้ความสนใจกับปัญหาสิ่งแวดล้อม จึงได้มีการประชุมแลกเปลี่ยนถึงผลดีผลเสียของการเป็นเมืองอุตสาหกรรม และได้ขยายตัวออกไปสู่การประชุมแลกเปลี่ยนในหมู่พ่อค้าและนักธุรกิจ ด้วยกัน ซึ่งในทุกครั้งของการประชุมต่างเห็นตรงกันว่าอำเภอบ้านฉางจะมีความเสี่ยงในการเกิดปัญหามลภาวะ โดยได้หยิบยกกรณีของโรงเรียนมาบตาพุดพันวิทยา ดังที่กล่าวมาข้างต้นมาเป็นตัวอย่าง อีกทั้งได้ศึกษาข้อมูลหมายผังเมืองแล้วพบว่าประชาชนมีสิทธิที่คัดค้านให้แก้ไขผังเมืองได้ภายใน 90 วัน จึงได้เกิดองค์กรของภาคประชาชนขึ้นมา ชื่อว่า “กลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง” เพื่อคัดค้านผังเมืองปี พ.ศ. 2540

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา เป้าหมายของการคัดค้านขององค์กรภาคประชาชน การสร้างกลไก และกลยุทธ์ในการต่อสู้ขององค์กรภาคประชาชน ในระยะที่ 1 มีดังนี้

1. เป้าหมายการคัดค้านของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง มีเป้าหมายเพียงประเด็นเดียวคือ การยกเลิกผังเมือง โดยอ้างเหตุผล 2 ประการคือ ไม่ต้องการให้อำเภอบ้านฉางเกิดปัญหามลภาวะดังเช่นนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด และต้องการให้อำเภอบ้านฉางเป็นเพียงแหล่งที่อยู่อาศัยของบุคลากรในภาคอุตสาหกรรมเท่านั้น ในประเด็นนี้ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกผู้ก่อตั้งกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางได้ให้ข้อมูลว่า

. . . เป้าหมายของการต่อสู้ในปี 40 ทางเราต้องการให้ยกเลิกผังเมืองที่ประกาศ เพราะเราในฐานะคนบ้านฉางมีสิทธิที่จะคัดค้านได้ภายใน 90 วัน เพราะเราไม่ต้องการให้บ้านฉางเป็นเหมือนมาบตาพุด เราต้องการให้อำเภอบ้านฉาง เป็นที่อยู่อาศัยอย่างเดียว คนโรงงานจะมาอยู่พักอาศัยในอำเภอบ้าน

ฉางเราไม่ขัดข้อง แต่ถ้ามาตั้งโรงงานแล้วคนบ้านฉางก็จะอยู่ไม่ได้ ซึ่งมีตัวอย่างเกิดแล้วที่มาบตาพุด

2. การสร้างกลไกของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง

2.1 การระดมสมาชิกที่มีคุณวุฒิ ในการต่อสู้ของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางใน ระยะเริ่มแรก ได้มีการระดมสมาชิกที่มีคุณวุฒิ ได้รับการยอมรับจากประชาชนชาวอำเภอบ้านฉาง ซึ่งมีผลทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางได้รับการสนับสนุนจากประชาชน โดยแกนนำสมาชิกของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางในระยะที่ 1 มีดังนี้

- นายพิศิษฐ์ เจียมอนุกุลกิจ นักธุรกิจที่มีชื่อเสียง และนายกสโมสรไล่ออนอำเภอบ้านฉาง ทำหน้าที่ประธานของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง

- น.ส.เมตตา ตันท์กุลรัตน์ สมาชิกสโมสรไล่ออน บ้านฉาง อดีตเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ บริษัทสยามกลการ และอดีตประชาสัมพันธ์ บริษัทในเครือบ้านฉางกรุ๊ป (บริษัทของนายไพโรจน์ เปี่ยมพงษ์ศานต์) จบการศึกษา วิทยาศาสตร์บัณฑิตสาขาจิตวิทยาคลินิก มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเป็นบุตรสาวของคหบดีเก่าเจ้าของโรงเลื่อยของบ้านฉาง ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และยังพบว่า น.ส.เมตตาฯ มีบทบาทสำคัญมากในกลุ่ม เนื่องจากเป็นผู้รับผิดชอบด้านเอกสาร การติดต่อสื่อมวลชนในการเสนอข่าวให้กลุ่มฯ ทำหนังสือชี้แจงให้สื่อมวลชนและหน่วยงานต่าง ๆ ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการคัดค้านของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง

- นายเสถียร แซ่มซ้าย สมาชิกสภาจังหวัดระยอง 3 สมัย และเป็นนักการเมืองท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญกับปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนอย่างจริงจังมาโดยตลอด และเป็นสมาชิกสโมสรไล่ออนบ้านฉาง เป็นผู้ทำหน้าที่ประสานงานในหน่วยราชการ มีความเชี่ยวชาญในกฎระเบียบการปฏิบัติของหน่วยราชการจังหวัดระยอง และให้ข้อมูลการเคลื่อนไหวของส่วนราชการและการนิคมอุตสาหกรรม เพื่อนำเสนอต่อกลุ่มในการจะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะไม่ผิดกฎหมายหรือระเบียบการปฏิบัติต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- นายอาทร บุญวรากร อาชีพนักธุรกิจที่ดูแลงานก่อสร้างของโครงการบ้านฉางกรุ๊ป เป็นญาติของ ดร.ท. ซึ่งเป็นคนคุ้นเคยกับนาย พ. (ซึ่งเป็นผู้ให้การสนับสนุนพรรคการเมืองใหญ่พรรครัฐบาลขณะนั้น) นายอาทรได้รับการชักชวนให้มาเป็นสมาชิกสโมสรไล่ออนบ้านฉางจากนายพิศิษฐ์ สำหรับหน้าที่ความรับผิดชอบ ทำหน้าที่ประสานงานกับพันธมิตรภายนอก (สมาชิกพรรคการเมืองซึ่งขณะนั้นเป็นรัฐบาล)

- นายสุวัจน์ ปรัชญกุล เป็นคนสนิทของนายพิศิษฐ์ฯ ทำหน้าที่ดูแลอำนวยความสะดวกให้ผู้เข้าร่วมประชุมทำงานตามที่นายพิศิษฐ์มอบหมายและเป็นสมาชิกสโมสรไล่อ่อน

- นายบุญรักษ์ เผือกนิตย์ อาชีพนักธุรกิจ และเป็นสมาชิกของสโมสรไล่อ่อน แต่ไม่ได้มีบทบาทในกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางมากนัก

- นายประเสริฐ (ไม่ทราบนามสกุล) อาชีพนักธุรกิจเจ้าของโรงงานน้ำตาลในอำเภอบ้านฉาง แต่ไม่ได้มีบทบาทในกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางมากนัก

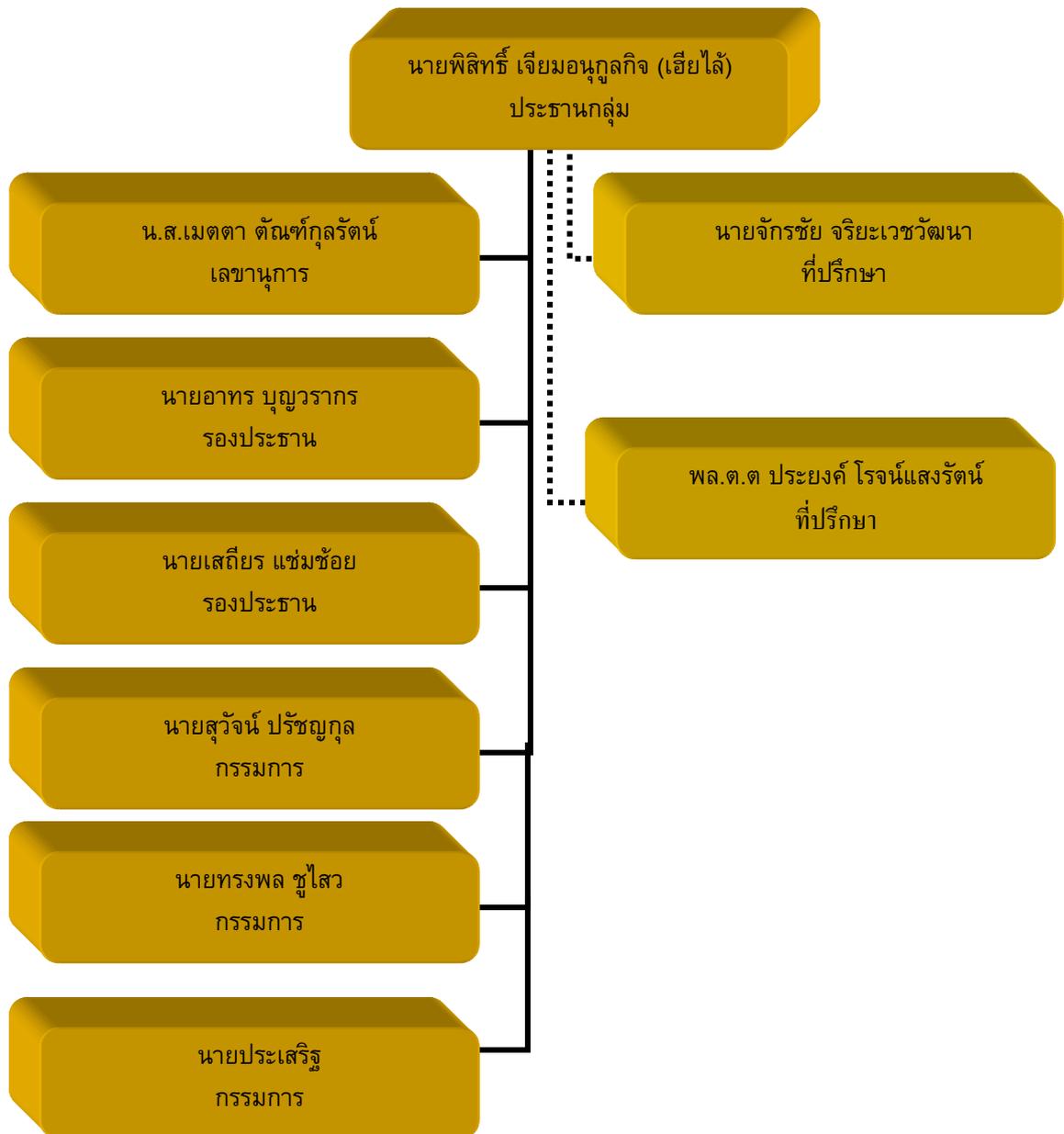
- นายทรงพล ชูไสว สมาชิกสภาจังหวัดระยอง บทบาทในกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางจะทำงานร่วมกับนายเสถียรฯ มีหน้าที่ตามที่ประธานมอบหมาย

- นายจักรชัย จริยะเวชวัฒนา สมาชิกสภาร่างนิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2517 ประธานกรรมการสุขาภิบาลบ้านฉาง (เทศบาลเมืองบ้านฉางปัจจุบัน) ในปีพ.ศ.2536-2542 เป็นนายกก่อตั้งสโมสรโรตารี บ้านฉาง ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง

- พล.ต.ต ประยงค์ โรจน์แสงรัตน์ อดีตผู้กำกับ สภอ.บ้านฉาง ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง

แผนภูมิโครงสร้างองค์กรของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางยุคที่ 1 แสดงด้วยภาพประกอบที่ 5.3 ดังนี้

ภาพที่ 5.3
สมาชิกแกนนำ “กลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง” ในยุคที่ 1

ภาพที่ 5.4

การประชุมของแกนนำกลุ่มพิทักษ์บ้านนางคุณนายพิสิทธิ์ เจียมอนุกุลกิจ

2.2 การเผยแพร่อุดมการณ์ของกลุ่มเพื่อแสวงหาแนวร่วม การดำเนินการในด้านการเผยแพร่อุดมการณ์ กลุ่มฯ ได้ใช้กลยุทธ์โดยอาศัยความเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง มีบารมี เสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน และไม่มีผลประโยชน์ทางธุรกิจแอบแฝงของนายพิสิทธิ์ฯ สร้างความน่าเชื่อถือ และการยอมรับของประชาชนให้กับกลุ่มฯ ส่งผลให้มีประชาชนจำนวนมาก โดยเฉพาะวงการข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนรับรู้ และตระหนักถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เกิดอุดมการณ์ร่วมกันกับกลุ่มฯ และเข้าร่วมกับกิจกรรมของกลุ่มฯ มากขึ้น

และจากการที่กลุ่มฯ ได้อาศัยผู้นำกลุ่ม เป็นจุดนำเสนอ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาประวัติของผู้นำกลุ่มเพิ่มเติมพบว่ากลุ่มตัวอย่างเห็นตรงกันว่า ผู้นำกลุ่มเป็นผู้ที่มีคุณธรรม และมีความน่าเชื่อถือจริง โดยผู้ให้ข้อมูล ว. บุตรสาวของนายพิสิทธิ์ฯ (สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2551) ได้เล่าให้ฟังถึงประวัติของท่านไว้ดังนี้

... ตระกูล แซ่เจียมของพ่อเป็นตระกูลใหญ่มีพี่น้องถึง 15 คน และพ่อเป็นพี่ชายคนโต ที่น้อง ๆ ให้ความเคารพ เพราะส่งน้อง ๆ เรียนจบมหาวิทยาลัยหลายคน โดยเฉพาะอาหมอ พลตำรวจเอกนายแพทย์อนุกุล เจียมอนุกุลกิจ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลตำรวจ แพทย์ผู้เชี่ยวชาญโรคหัวใจ เป็นน้องชายที่พ่อส่งเรียนและเป็นผู้มีชื่อเสียงในวงการตำรวจ ตอนเด็ก

พ่ออาศัยอยู่กับญาติที่จันทบุรีและเรียนจบโรงเรียนตั้งเต็ง ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมและสอนภาษาจีน พี่น้องของพ่อนั้นเป็นนักธุรกิจของระยอง บรรดาน้ำอากี้จะประกอบอาชีพ ผู้รับเหมาก่อสร้าง ร้านขายวัสดุก่อสร้าง เอเยนต์เหล้า บุหรี่ บั๊มน้ำมัน โรงงานแปงมัน ฯลฯ ที่ครอบคลุม ตั้งแต่ในจังหวัดจันทบุรี ระยอง มาบตาพุด ห้วยโป่ง บ้านฉาง บ้านกิโลธิบ สัตหีบ บ้านเตาถ่าน และคุณพ่อเองได้บริจาคที่ดินในการสร้างที่ว่าการอำเภอ บ้านฉาง และสถานีตำรวจภูธรบ้านฉาง จำนวนหลายสิบไร่บนถนน สุขุมวิท เพื่อน ๆ ของพ่อเป็นนายทหารและตำรวจชั้นผู้ใหญ่และข้าราชการในจังหวัด โดยเฉพาะคุณอาพนัส แก้วฉาย ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรีคนปัจจุบัน ท่านเคยดำรงตำแหน่งนายอำเภอบ้านฉาง ตอนที่บ้านฉางมีปัญหาเรื่องผังเมือง พ่อก็จะขอคำชี้แนะจากเพื่อน ๆ ของท่านในเรื่องการทำหนังสือชี้แจงให้ผู้ใหญ่ของบ้านเมืองทราบ โดยส่วนตัวพ่อเป็นคนโผงผางชอบพูดตรงแบบนักเลงโบราณ ถ้าใครทำผิดพ่อจะเรียกมาว่าเลย แต่ก็สอนไปด้วย โดยเฉพาะกับน้อง ๆ ของพ่อจะกลัวและเกรงใจพ่อมาก เวลาใครมีปัญหาใคร ก็จะมาหาพ่อให้ช่วยเคลียร์ให้ บรรดาข้าราชการถ้าถึงฤดูโยกย้ายก็จะมาหาพ่อให้ช่วยเพราะพ่อรู้จักคนเยอะ ผู้ให้ข้อมูล ม. (สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2551) และ นาย ท. (สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2551) ได้ให้ความเห็นตรงกันถึงความเข้มแข็ง และบารมีของผู้ที่ว่า

... เฮียไ้ เป็นคนดี เป็นคนมีเงิน แต่ไม่เห็นกับเงิน ชาวบ้านฉางทุกคนนับหน้าถือตาเป็นคนที่ยอมรับทั้งจังหวัด เวลาชาวบ้านมีปัญหาจะไปขอคำแนะนำจากเฮีย ซึ่งก็ได้รับคำแนะนำที่ดี ๆ เสมอ ถ้ามีเรื่องขัดแย้งกันเฮียก็จะวางตัวเป็นกลางและให้ความยุติธรรมกับทุกฝ่าย ที่บ้านของเฮียเป็นร้านค้าที่เปิดตลอด มีคนไปมาหาสู่เป็นที่พบปะเพื่อนฝูง แลกเปลี่ยนข่าวสารบ้านเมือง จึงทำให้เฮียหูตากว้างไกลรับรู้ข้อมูลหลายด้าน เฮียเป็นคนทันสมัย ประวัติของเฮียดีมาตลอด ไม่ว่าจะวงการธุรกิจ หรือแม้แต่ข้าราชการเอง นายอำเภอ ผู้ว่าฯ ก็ยังให้ความเกรงใจ ที่สำคัญเฮียทำเพื่อชาวบ้านฉาง ทำด้วยใจ แล้วก็กัดไม่ปล่อย เป็นนักสู้

2.3 การระดมแกนนำและสมาชิกเพื่อเข้าร่วมการเคลื่อนไหวคัดค้าน

หลังจากแกนนำ "กลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง" ได้มีการเผยแพร่อุดมการณ์เพื่อแสวงหาแนวร่วมในการ

เคลื่อนไหวคัดค้านการเปลี่ยนแปลงผังเมืองแล้ว ก็ได้มีการมอบหมายให้เหล่าบรรดาแกนนำได้ไป ระดมสมาชิกผู้ร่วมอุดมการณ์ให้เข้ามาร่วมเคลื่อนไหวคัดค้าน อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก คณะกรรมการของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากประชาชน มีความสามัคคี อาสามาทำงานเพื่อประชาชนโดยแท้จริง และสมาชิกของกลุ่มฯ ทุกคนไม่มีผลประโยชน์จาก โรงงานอุตสาหกรรม จึงมีความตั้งใจ และร่วมกันทำงานอย่างเป็นทีม ซึ่งการก่อตั้งสมาชิกของกลุ่ม ได้เริ่มจากนายพิสิทธิ์ นายจักรชัย และ น.ส.เมตตาฯ ได้ร่วมก่อตั้งกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง จากนั้น ได้ชักชวนนักธุรกิจ ข้าราชการ และนักการเมืองท้องถิ่นที่มีความสนิทนอม และอุดมคติร่วมกัน สร้างกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง โดยในประเด็นนี้ ผู้ให้ข้อมูล ม. (สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2551) ได้ กล่าวถึงความเข้มแข็งของกรรมการว่า “. . . กรรมการชุดแรกมีไม่มากคน แต่ทำงานด้วยความ จริงใจ เป็นคนเก่า คนแก่ของบ้านฉาง เป็นกรรมการด้วยใจ แม้จะเป็นนักการเมืองบ้างแต่เขาก็เข้า มาทำงาน ไม่ใช่เข้ามาเพื่อหาเสียง ชาวบ้านจึงยอมรับนับถือ ให้ความร่วมมือ”

อย่างไรก็ตาม พบว่าในการต่อสู้ในช่วงแรกผู้ที่เข้าร่วมต่อสู้ไม่มีเรื่อง ผลประโยชน์ทับซ้อน ในทางตรงกันข้าม ทุกฝ่ายมีผลประโยชน์ร่วมกัน โดยจะเห็นได้ว่าในส่วนของ ภาคประชาชน ก็มีความห่วงใยปัญหาเรื่องมลภาวะที่จะมีผลกระทบต่อชุมชน ในขณะที่ภาคธุรกิจ ก็ต้องการลงทุนพัฒนาโครงการอสังหาริมทรัพย์ (นิคมอุตสาหกรรม ก.) หรือแม้แต่ "กลุ่มพิทักษ์ บ้านฉาง" ก็เข้าใจความต้องการในการพัฒนาประเทศของภาครัฐ จะเห็นได้ว่า ในการต่อสู้ช่วงแรก ทุกฝ่ายเข้าใจบทบาทของตนเองไม่มีการแทรกแซงซึ่งกันและกัน จนมีการทำบันทึกข้อตกลง ระหว่างนิคม ก.และตัวแทนของชาวบ้าน ที่จะไม่สร้างโรงงานปิโตรเคมีขั้นที่ 1 ในพื้นที่ในเขตอำเภอ บ้านฉาง ตลอดจนคณะกรรมการก็ดำเนินกิจกรรมอย่างโปร่งใสไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน ซึ่ง กรรมการในชุดนี้ ที่ประกอบด้วยนักการเมืองท้องถิ่น 2 คน คือนายจักรชัย จริยเวชวัฒนา ประธาน สุขาภิบาลบ้านฉางในสมัยนั้น และนายเสถียร แซ่ม้อย สมาชิกสภาจังหวัดระยอง ซึ่งทั้งสองท่านก็ เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการของอำเภอบ้านฉาง และเป็นคณะทำงานที่เข้มแข็งช่วยเหลือและให้ ความร่วมมือในการทำงานมาโดยตลอด โดยในประเด็นนี้ผู้ให้ข้อมูล ที่เป็นคณะกรรมการได้กล่าว ว่า

. . . ในป้ายโฆษณาส่วนใหญ่จะเขียนถึงนิคม ก. ถึงผู้ว่าฯ เชิงขอร้อง ให้เห็นแก่ชีวิตลูกหลานเรา อย่าเข้าข้างนายทุนมาทำลายคน บ้านฉางขอ เป็นเมืองที่อยู่อาศัย ไม่อยากเป็นเหมือนมาบตาพุด นิคม ก.ก็ไม่อยากมี ปัญหาที่บ้านเพราะกระแสกำลังแรง ประธานสุขาภิบาลหมอจักรชัย (ไม่ได้จับแพทย์แต่เป็นบุรุษพยาบาลด้านวิสัญญีและเปิดคลินิกรักษา

คนใช้สมัยก่อนคนทั่วไปจึงเรียกว่าหมอ) กับ สจ.เสถียร ก็เอาด้วยกับพวกเรา ระดับผู้นำของบ้านฉาง ออกมาคัดค้านอย่างจริงจังไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง

ในการระดมแกนนำและสมาชิกเพื่อเข้าการคัดค้านดังกล่าว ได้พบว่า มีประชาชนได้เข้ามาร่วมเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะประชาชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยที่จะให้บ้านฉางเป็นเมืองอุตสาหกรรมเหมือนมาบตาพุด ด้วยกังวลถึงเรื่องมลภาวะที่จะเกิดขึ้น และเมื่อมีการประชาสัมพันธ์ ติดป้ายผ้าตามอาคารร้านค้าประชาชนก็จะให้ความร่วมมืออย่างดี ตลอดจนเมื่อมีการขอรวบรวมรายชื่อและถ่ายสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนก็ได้รับความร่วมมืออย่างดี จนทำให้สามารถรวบรวมรายชื่อได้มากกว่า 5,000รายชื่อ โดยในประเด็นนี้ ผู้ให้ข้อมูล ม. (สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2551) ให้ข้อมูลว่า

. . . ในตลาดบ้านฉางได้วางจุดที่จะรับถ่ายบัตรประชาชนไว้ 3 ที่ คนที่เขาเห็นด้วยกับทางกลุ่ม ๆ ก็จะไปบัตรประชาชนของทั้งครอบครัวมาถ่ายเอกสาร แล้วเอามาให้เรา ใครที่มีบ้านเช่า ก็จะช่วยประชาสัมพันธ์ให้และรวบรวมบัตรประชาชนมาให้เราอีกด้วย ทุกคนให้การร่วมมือที่ดี ถึงจะมีบางคนไม่เห็นด้วยกับเราซึ่งเป็นพวกที่จะค้าขายที่ดินให้กับนายทุน แต่เขาก็จะไม่แสดงออกหรือขัดขวางอะไรอย่างชัดเจน ก็จะนิ่ง ๆ เฉยเสียส่วนใหญ่

2.4 การระดมเงินทุนเพื่อสนับสนุนการเคลื่อนไหว นอกเหนือจากแกนนำ "กลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง" ได้มีการเผยแพร่อุดมการณ์ และมีการระดมหาแกนนำและสมาชิกผู้ร่วมอุดมการณ์ได้เป็นจำนวนหนึ่งแล้ว ในขณะเดียวกัน กลุ่มแกนนำก็ได้มีการมอบหมายให้สมาชิกแกนนำไปช่วยกันระดมทุนและทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อนำมาสนับสนุนการเคลื่อนไหวในครั้งนี้

แต่จากการศึกษาพบว่า ในการระดมทุนดังกล่าว เป็นการระดมทุนจากสมาชิก "กลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง" และสมาชิกสโมสรไลอ้อนของบ้านฉางเป็นส่วนใหญ่ และพบว่า เงินทุนที่จัดหามาได้มีเพียง 80,000 บาท ซึ่งไม่เพียงพอต่อกิจกรรมที่ต้องใช้ จำนวน 130,000 บาท โดยในส่วนของชาด นายพิสิทธิ์ ๆ ก็จะเป็นผู้เสียสละบริจาคหรือจัดหามาให้ ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้ให้ข้อมูล ส. (สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2551) ซึ่งเป็นกรรมการอีกท่านหนึ่งได้กล่าวให้ฟังว่า

. . . สโมสรไลอ้อนมีการประชุมทุกเดือน เมื่อประชุมเรื่องสโมสรเสร็จ ก็จะมีการคุยกันนอกรอบ เสียได้ก็จะมาเล่าให้ฟังว่าตอนนี้เรื่องร้องเรียนไปถึงไหนแล้ว และจะทำอะไรต่อไป ขอบริจาคเพื่อทำป้ายผ้าผืนละ 200 บาท

เพื่อเขียนข้อความประชาสัมพันธ์ ก็จะมีสมาชิกมาบริจาคคนละ 3-4 ผืน แล้วแต่กำลังของแต่ละคนบางคนก็ออกค่าผ้า แล้วมาเขียนกันเอง ไม่ว่ากัน ถ้าคนไหนไม่เห็นด้วยเขาก็ไม่บริจาค แต่ส่วนใหญ่จะเห็นด้วย เพราะรู้ว่าเสียได้แก่เขาจริง ที่เหลือถ้าไม่พอเสียเขาก็ออกเอง เวลาเขาไปติดตามที่ต่าง ๆ ก็ใช้ลูกน้องของเสียได้ เวลาไปยื่นหนังสือที่กรุงเทพฯ ก็ให้ลูกน้องเสียได้ขับให้ เมื่อต้องถ่ายบัตรประชาชนเพื่อเข้าชื่อร้องเรียนก็ใช้เครื่องถ่ายเอกสารของบ้านเสียได้ และบ้านพี่ ๆ น้อง ๆ ของเสีย ทั้งรับถ่ายเอกสารให้ฟรี และรวบรวมเอกสารส่งให้คณะทำงาน

ด้วยทรัพยากรที่เพียงพอ ประกอบกับในช่วงแรกของการต่อสู้ ไม่ได้ใช้เงินทุนมากนัก เนื่องจากกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นเพียงการจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์ การรวบรวมรายชื่อเพื่อส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมีบุคลากรที่อาสาสมัครเข้ามาช่วยกิจกรรม ทำให้ประหยัดด้านงบประมาณ มีทุนเพียงพอในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ฯ

3. กลยุทธ์ในการต่อสู้ของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง

สำหรับกลยุทธ์ในการต่อสู้ของภาคประชาชนในช่วงแรกนั้น สามารถจำแนกได้เป็น 6 ประเด็นด้วยกัน อันได้แก่ 1) การระดมพลังท้องถิ่นจากภาคประชาชน 2) การเข้าถึงอำนาจรัฐ (การเมือง) 3) การปลุกจิตสำนึกของประชาชนด้านสิ่งแวดล้อม 4) การใช้สื่อเพื่อปลุกกระแสสังคมให้เข้ามามีส่วนรับรู้ปัญหาของท้องถิ่น และ 5) การใช้แง่มุมทางวิชาการมาสนับสนุนการต่อสู้

3.1 การระดมพลังท้องถิ่นจากภาคประชาชน

ในการระดมพลังท้องถิ่นกลุ่มฯ ได้รวบรวมรายชื่อ และบัตรประจำตัวประชาชนที่มีความเห็นตรงกันที่จะคัดค้านโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งรวบรวมได้มากถึง 5,000 รายชื่อ และได้้นำรายชื่อดังกล่าวประกอบกับหนังสือเสนอหน่วยงานราชการเพื่อให้มีการยกเลิกผังเมืองด้วย

3.2 การเข้าถึงอำนาจรัฐ (การเมือง) จากการศึกษาพบว่า การที่ผู้นำของกลุ่มฯ เป็นผู้กว้างขวางในวงการข้าราชการ จึงได้รับการประสานงานจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนจังหวัด ส่วนกลางระดับกระทรวงและ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย กลุ่มฯ จึงได้มีโอกาสนำเสนอในข้อห่วงใยและกังวลของคนในชุมชนบ้านฉาง และในการ ยื่นหนังสือถึงทุกกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ในเบื้องต้น "กลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง" ได้ยื่นหนังสือร้องเรียนถึง นายกรัฐมนตรี ในขณะนั้น (นายชวน หลีกภัย) โดยสาระในหนังสือดังกล่าวได้ระบุถึง เจตนารมณ์ของกลุ่มที่ต้องการให้อำเภอบ้านฉางเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของจังหวัดระยอง เนื่องจากมีภูเขา และทะเลล้อมรอบ เหมาะกับการอยู่อาศัย และได้อธิบายถึงทิศทางของกระแสลมที่จะพัดเอากลิ่น และ

ของเสียมายังอำเภอบ้านฉาง หากว่ามี การตั้งโรงงานอุตสาหกรรม โดยนายกรัฐมนตรี้ได้ส่งผู้แทนมารับฟังปัญหาของประชาชน และได้รับปากว่าจะทำนำเรื่องทั้งหมดไปแจ้งต่อนายกรัฐมนตรี เพื่อให้มีคำสั่งต่อไป ซึ่งประเด็นนี้ผู้ให้ข้อมูล ม. (สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2551) ได้กล่าวว่า

... ได้ทำจดหมายไปถึงท่านชวน ท่านก็กรุณาส่งตัวแทนมารับฟัง ทางเราก็ได้อธิบายไปต่าง ๆ นา ๆ ว่า บ้านฉางมันเหมาะสำหรับอยู่อาศัย ไม่ได้เหมาะสำหรับทำโรงงาน เพราะว่าเรามี ทะเล ภูเขา ถ้าไปทำโรงงานแล้วชาวบ้านจะเดือดร้อน ลมจะพัดมา แล้วก็เอากลิ่น ไอของเสีย ควันพิษมาด้วย คนที่มารับฟังไม่รู้ว่าชื่ออะไร ก็ฟังดูเข้าใจดี รับปากว่าจะเอาเรื่องไปแจ้งท่านนายก

ต่อมา กลุ่มฯ ได้มอบหมายให้ นายบุรินทร์ คุณกิตติ สมาชิกของกลุ่ม ซึ่งมีบ้านพักอาศัยอยู่ที่บ้านฉาง และเป็นญาติของนายสุวิทย์ คุณกิตติ รัฐมนตรีในขณะนั้นเป็นผู้ประสานงานในการยื่นหนังสือ และพูดคุยปัญหาเกี่ยวกับตัวแทนรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องของทุกกระทรวง ซึ่งจากการดำเนินงานพบว่า ตัวแทนของรัฐมนตรีได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยให้นายบุรินทร์ คุณกิตติ เป็นผู้ประสานงาน เข้าพบเลขาธิการของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เพื่อที่จะได้นำเสนอผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับประชาชนบ้านฉาง โดยนายสุวัจน์กรรมการของกลุ่มได้เล่าให้ฟังว่า

... เราโชคดีที่มีคุณบุรินทร์ มาซื้อบ้านอยู่ที่บ้านฉาง และเขาเป็นพี่น้องกับรัฐมนตรีสุวิทย์ ทำให้รู้จักคนในรัฐบาลเยอะ เวลายื่นหนังสือก็ให้นายบุรินทร์เป็นคนประสานงานนัดแนะ ให้ได้พูดคุยกับรัฐมนตรีที่รับผิดชอบหรือตัวแทนของท่าน ไม่ใช่จะไปยื่นหนังสือเฉย ๆ แล้วเขาก็เก็บไว้ เราก็ไม่รู้ว่าเขาคิดอย่างไร และจะดำเนินการอย่างไร

และเมื่อมีคนกลางในการประสานงานทำความเข้าใจในประเด็นปัญหาความต้องการของกลุ่มพิทักษ์ฯ จึงทำให้ข้อเรียกร้องได้รับการพิจารณาจากภาครัฐ

3.3 การสร้างจิตสำนึกของประชาชนอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาพบว่ากลุ่มฯ ได้มีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ด้วยกิจกรรมหลากหลายรูปแบบเช่น การทำป้ายเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การแจกเอกสาร และการทำแบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนทั่วไป สำหรับการทำป้ายเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารนั้น "กลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง" ได้ทำป้ายในลักษณะประท้วงด้วยข้อความให้ความรู้กับประชาชนในท้องที่โดยเขียนข้อความแจกใบปลิวให้ความรู้ถึงพิษภัยของอุตสาหกรรมปิโตรเคมีและทำป้ายผ้า ติดตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งร้านค้า และย่านการค้าทั่วอำเภอบ้านฉาง การยื่นหนังสือคัดค้านการเปลี่ยนผังเมืองต่อส่วนงานราชการ โดยให้เหตุผลว่า

บ้านฉางควรจะถูกพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัย และภูมิศาสตร์ของบ้านฉางที่มีทะเลและภูเขาล้อมรอบชุมชน เมื่อมีการปล่อยปล่องควันของปิโตรเคมีแล้ว มากระทบกับภูเขาที่ล้อมรอบชุมชน ก็จะทำให้มลพิษตกอยู่ในชุมชนที่เป็นเหมือนแอ่งกระทะ ทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบ จากกิจกรรมดังกล่าว ได้รับการตอบรับที่ดีจากประชาชน จากการสัมภาษณ์ประชาชนพบว่า ประชาชนได้รับความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับโรงงานมากขึ้น ซึ่งประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์ ก. กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า “. . . ก็ดีมาก ทำให้รู้สึกว่ารักหวงแหนบ้านเราขึ้นมามาก ถ้ามีโรงงาน แล้วก็เป็นอันตรายถึงลูกหลาน ถ้าไม่บอกประชาชน ประชาชนก็จะไม่รู้”

ส่วนเอกสารเผยแพร่ที่ “กลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง” ได้แจกเอกสารเผยแพร่ อันตรายที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 12,000 ชุด ซึ่งเนื้อหาในเอกสาร จะกล่าวถึง กำเนิดของอำเภอบ้านฉาง ทรัพยากรธรรมชาติของอำเภอบ้านฉาง โรงงานอุตสาหกรรมปิโตรเคมีกัล สารพิษจากโรงงาน และผลเสียต่อสุขภาพ และสภาพแวดล้อม

โดยในประเด็นการสอบถามความคิดเห็น การรวบรวมรายชื่อ และการแจกเอกสารเผยแพร่ ผู้ให้ข้อมูล ม. (สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2551) ได้กล่าวว่า

. . . พี่ได้แจกแบบสอบถาม โบรชัวร์ ไปแจกชาวบ้าน ไปถามชาวบ้านว่าจะเอาโรงงานหรือไม่ คนส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ก็มาไม่เอาทั้งหมดทั้งนั้น และก็รวบรวมรายชื่อด้วยเพื่อที่จะเอารายชื่อไปแบบกับจดหมายที่ร้องไปถึงหน่วยงานต่าง ๆ จะได้ว่าพลังของประชาชนมีมากน้อยเพียงไหนที่รวบรวมได้ก็หลายพันอยู่เหมือนกันประมาณ 5,000 รายชื่อ

สำหรับการแจกแบบสอบถามนั้น กลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง ได้สอบถามความคิดเห็นของประชาชนทั่วไป โดยพบว่ากลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง ได้จัดทำแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนถึงความต้องการให้มีโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งจากการสำรวจพบว่า ประชาชนมากกว่าร้อยละ 80 จากที่สำรวจทั้งหมด 1,200 ตัวอย่าง ไม่ต้องการให้มีโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ อาจกล่าวได้ว่า “กลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง” ได้ปลุกจิตสำนึกของประชาชนด้วยการให้ความรู้ ข้อมูล ข่าวสารในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยการ แจกเอกสารเผยแพร่ถึงอันตรายที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งเนื้อหาในเอกสาร จะกล่าวถึง กำเนิดของอำเภอบ้านฉาง ทรัพยากรธรรมชาติของอำเภอบ้านฉาง โรงงานอุตสาหกรรมปิโตรเคมีกัล สารพิษจากโรงงาน และผลเสียต่อสุขภาพ และสภาพแวดล้อม ตลอดจนได้ทำแบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนทั่วไป ให้แสดงความคิดเห็น ข้อกังวลใจที่เกิดขึ้นเมื่อเป็นเมืองอุตสาหกรรม และความต้องการอุตสาหกรรมประเภทใดในชุมชน

3.4 การใช้วิกฤติปัญหาสิ่งแวดล้อมของนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด เป็นโอกาสในการปลุกกระแสสังคมให้เข้ามามีส่วนรับรู้ปัญหาของท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่า กลุ่มฯ ได้ใช้วิกฤติปัญหามลภาวะในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด มาสร้างโอกาสโดยให้ประชาชนรับรู้ถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นภายหลังมีโรงงานอุตสาหกรรม และนำหนักของการเรียกร้องของกลุ่มฯ โดยกลุ่มฯ ต้องการให้กระแสดังกล่าวสร้างความวิตกให้เกิดขึ้นกับสังคม และมีจุดมุ่งหมายที่จะให้สังคมกดดันฝ่ายรัฐ และภาคอุตสาหกรรม ให้ยอมรับฟังข้อเสนอของภาคประชาชน โดยในประเด็นนี้ แกนนำของกลุ่ม อ. (สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2551) ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า

. . . ชาวเรือสารพิษในโรงงานมาบตาพุดที่ทำให้นักเรียนและครูโรงเรียนมาบตาพุดพันวิทยา เวียนหัวอาเจียนจนต้องห้ามส่งโรงพยาบาลเป็นแถวเป็นเรื่องที่ดังมาก ทีวีทุกช่องออกข่าวนี้ตลอด ชาวดังมารัฐมนตรีกระทรวงที่เกี่ยวข้องลงมาดูพื้นที่ ใครอยากมีผลงานและได้ออกโทรทัศน์ก็ต้องมาที่มาบตาพุด ท่านกร ทักษิณี่ ในขณะนั้นท่านเป็นรัฐมนตรีกระทรวงอะไรผมก็ไม่แน่ใจ ท่านลงมาดูพื้นที่และพูดว่าท่านจะสั่งปิดโรงงานที่มีปัญหาและตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง และอีกไม่นานผมก็ได้ยินข่าวการย้ายโรงเรียน วัด และชุมชนที่อยู่ใกล้โรงงาน

3.5 การใช้แ่งมุมทางวิชาการมาสนับสนุนการต่อสู้ จากการศึกษาพบว่า กลุ่มฯ ได้นำผลการวิจัยซึ่งเป็นแ่งมุมทางวิชาการมาสนับสนุนการต่อสู้ ซึ่งในช่วงแรกของการต่อสู้ คณะกรรมการก็ยังยึดถือในงานวิจัยของสถาบัน JICA ของประเทศญี่ปุ่น ที่ได้ทำการศึกษาดังโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก โดยแสดงความคิดเห็นว่าบ้านฉางควรเป็นที่อยู่อาศัยด้วยคุณสมบัติด้านกายภาพ ที่อยู่เหนือทิศทางลม ทำให้สิ่งที่เป็นพิษจากพื้นที่ในมาบตาพุดเมื่อเป็นโรงงานอุตสาหกรรมจะไม่มารบกวนเขตที่อยู่อาศัย โดยในประเด็นนี้ ผู้ให้ข้อมูล ม. (สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2551) ได้กล่าวว่า

. . . เมื่อเรายื่นหนังสือไปแล้ว ทางฝั่งเมืองก็นัดประชุมร่วมกับนิคม ก. เพื่อหาข้อยุติร่วมกัน พวกเราก็จะอ้างถึงทางสถาบันไจก้า (JICA) ที่บอกว่าบ้านฉางควรเป็นที่อยู่อาศัย และจะอธิบายตามภาษาชาวบ้านว่า เรามีภูเขาล้อมรอบ ถ้าโรงงานปล่อยมลพิษมาก็จะตกในเขตชุมชนอยู่นั่นไม่ไปไหน คนก็สูดสารพิษตลอดเวลา แล้วจะมีชีวิตได้อย่างไร

เมื่อยังไม่มีรายงานอื่นใดมาแย้งในข้อมูลนี้ ทำให้ข้อมูลของสถาบัน JICA เป็นที่ยอมรับของที่ประชุม จึงทำให้มีการประนีประนอมโดยให้บ้านฉาง (พื้นที่ 4.5) เป็นพื้นที่พิเศษให้

เป็นสีม่วงอ่อน คือสามารถดำเนินกิจกรรมโรงงานปิโตรเคมีขั้นที่ 2 และ 3 ได้เว้นในขั้นที่ 1 ที่ไม่สามารถทำได้

4. ผลการดำเนินกิจกรรม

4.1 ผลที่เกิดโดยตรงต่อการแก้ไขข้อบังคับในผังเมือง

จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมการเรียกร้องให้มีการยกเลิกผังเมือง พ.ศ. 2540 แต่ผังเมืองก็ยังมีได้ถูกแก้ไขในทันที แต่กลุ่มฯ ก็ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งปี 2542 กรมการผังเมืองได้มีหนังสือที่ มท 0484.1/372 ลงวันที่ 29 มกราคม 2542 ไปยังสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี โดยสาระที่สำคัญก็คือ ได้มีการระบุเงื่อนไขการใช้พื้นที่สีม่วงในเขตอำเภอบ้านฉางโดยเพิ่มคำว่า “อุตสาหกรรมที่มีมลพิษน้อย” ประกอบกับได้มีผู้แทนของนิคมอุตสาหกรรมเอเซีย เข้ามาเจรจากับผู้นำกลุ่ม โดยกล่าวว่า ไม่ต้องการมีความขัดแย้งกับชุมชน และได้อธิบายถึงอุตสาหกรรมปิโตรเคมีว่ามี 3 ระดับคือ ขั้นต้น ขั้นกลาง และขั้นปลาย โดยขั้นต้นนั้นจะมีมลพิษมากที่สุด ขั้นกลางและขั้นปลายก็จะมีมลพิษน้อยลงมาตามลำดับ นิคมอุตสาหกรรมเอเซียจะไม่สร้างอุตสาหกรรมขั้นต้นในพื้นที่ ที่อยู่ในอำเภอบ้านฉาง

ผลของการเรียกร้องของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง และการเจรจาระหว่างกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางกับผู้แทนนิคมอุตสาหกรรม ก. ทำให้มีการจัดทำบันทึกข้อตกลง ในวันที่ 19 เมษายน 2542 และส่งให้ผู้ว่าราชการจังหวัด โดยมีความเห็นร่วมกันว่า การกำหนดที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและข้อกำหนดการใช้ที่ดินบริเวณดังกล่าว ให้มีการปรับปรุงตามเจตนารมณ์ของทั้งสองฝ่ายคือ

ข้อ 1. การกำหนดสีนั้น ขอให้กำหนดพื้นที่หมู่ 2 ต. บ้านฉาง เป็นสีพิเศษ เช่น สีม่วงอ่อน

ข้อ 2. ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ขอให้เพิ่มเติมโรงงานประเภทอุตสาหกรรมเคมีที่ห้ามตั้งดังนี้

- 2.1 โรงงานฟอกหนัง
- 2.2 โรงงานฟอกย้อม
- 2.3 โรงงานที่ผลิตซ่อมแซมและดัดแปลงวัตถุระเบิด
- 2.4 โรงงานผลิตหลอดฟลูออโรเลสเซนส์
- 2.5 โรงงานผลิตถ่านไฟฉาย ผลิตแบตเตอรี่
- 2.6 โรงงานรับซื้อหม้อแบตเตอรี่เก่า
- 2.7 โรงงานอุตสาหกรรมชุบเคลือบผิวโลหะด้วยไฟฟ้า
- 2.8 โรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าที่ใช้ถ่านหินเป็นวัตถุดิบ

ข้อ 3. ส่วนข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ตามหนังสือคัดค้านผังเมืองที่อ้างถึงหมายเลข 3 ในข้อ 3 โรงงานประเภทอุตสาหกรรมเคมีที่ห้ามตั้ง ข้อ 3.14 โรงงานปิโตรเคมีนั้น ขอให้จำกัดการห้ามไว้เพียงโรงงานปิโตรเคมีขั้นต้น (Upstream)

จากการเรียกร้องของกลุ่มประชาชนดังที่กล่าวมาข้างต้นประสบความสำเร็จในระดับที่กลุ่มยอมรับได้กล่าวคือ จากบันทึกข้อตกลงได้พัฒนาเป็นข้อห้าม 8.2 ในกฎกระทรวง ผังเมืองรวมบริเวณอุตสาหกรรมหลักและชุมชน จังหวัดระยอง พ.ศ. 2546 โดยระบุว่า “. . . ที่ดินในบริเวณหมายเลข 4.5 ห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการ การประกอบกิจการ อุตสาหกรรมปิโตรเคมีคัลที่ใช้วัตถุดิบซึ่งได้จากการกลั่นน้ำมันปิโตรเลียม หรือการแยกก๊าซธรรมชาติ”

ซึ่งหมายถึงนิคมอุตสาหกรรม ก. จะไม่สามารถดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับอุตสาหกรรมปิโตรเคมีได้ทั้งหมด กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการรวมตัวเรียกร้องได้กระทำการจนประสบความสำเร็จ และกลุ่มฯ ก็ได้หยุดการเคลื่อนไหว

4.2 ผลที่เกิดขึ้นโดยอ้อมต่อภาคประชาชน

จากการศึกษาพบว่า จากการเรียกร้องของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางในระยะที่ 1 ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนใน 2 ประเด็นคือ

4.2.1 การสร้างความตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชน โดยผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนทั่วไป และร่วมกิจกรรมของกลุ่ม พบว่ากลุ่มตัวอย่างเห็นว่า ตนเองมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น รู้สึกกังวลหากว่าในชุมชนของตนมีโรงงานอุตสาหกรรม และมองเห็นว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาใกล้ตัว ซึ่งในประเด็นนี้ผู้ให้ข้อมูล ข. (สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2551) ให้ข้อมูลว่า

. . . ในช่วงนั้น ประมาณ 10 กว่าปี ไม่เคยสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อม ต่อเมื่อมีกลุ่มฯ มาบอกถึงอันตราย ยกตัวอย่างให้เห็นที่มาบตาพุด เราก็เป็นห่วงว่า หากที่บ้านเรามีโรงงานอีกหน่อยก็คงเป็นแบบมาบตาพุด ก็เคยเข้าซื้อต่อต้าน เห็นด้วยกับเขาไม่อยากจะให้มีโรงงานใกล้ ๆ เราก็ชนะได้พักเดียว เห็นไหมว่าเดี๋ยวนี้มีโรงงานเต็มไปหมด แล้วปัญหาสิ่งแวดล้อมก็มีจริง ๆ

4.2.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อชุมชน โดยพบว่า จากการที่กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางสามารถรวบรวมรายชื่อ และบัตรประชาชนได้มากถึง 5,000 ใบ แสดงถึงการมีส่วนร่วม

ร่วมของประชาชน ในการแก้ปัญหาท้องถิ่นของตนเอง เกิดค่านิยมร่วมกันที่จะรักษา สภาพแวดล้อมของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป

5. ความคิดเห็นของภาครัฐต่อการดำเนินงานของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางในยุคที่ 1

จากการศึกษาถึงความเห็นของภาครัฐในการขยายผังเมืองจากมาบตาพุดสู่ อำเภอบ้านฉาง พบว่าการขยายพื้นที่โรงงานอุตสาหกรรม เป็นนโยบายของรัฐบาล เนื่องจากมีการ ใช้พื้นที่ในเขตนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดจนหมดแล้ว ดังนั้นจึงจำเป็นต้องขยายพื้นที่ ซึ่งได้ พิจารณาในเขตอำเภอบ้านฉาง เนื่องจากมีพื้นที่ติดกัน ซึ่งจะมีประโยชน์ในด้านการควบคุมดูแล การจัดการระบบการกำจัดของเสีย และระบบสาธารณสุขปโภค โดยอดีตนักปกครองของจังหวัด ระยองท่านหนึ่ง ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดผังเมืองได้กล่าวว่า

. . . นโยบายของรัฐบาลที่ต้องขยายพื้นที่อุตสาหกรรมเพิ่ม เพราะมาบตาพุด กึ่งลงทุนเต็มพื้นที่แล้ว พื้นที่นิคม ก.ก็ติดกับมาบตาพุด เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ ง่าย ต่อการดูแล จัดการในระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบสาธารณสุขปโภค และทางนิคม ก. ก็กันพื้นที่เป็นแนวกันชนไว้แล้ว ระหว่างโรงงานกับชุมชน ในรัศมี 3 กิโลเมตร

จากนั้นผู้วิจัย ได้สอบถามถึงสาเหตุที่ภาครัฐยอมผ่อนคลายการกำหนดผังเมือง ซึ่งเสมือนหนึ่งเป็นชัยชนะของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง โดยพบว่าเหตุผลที่ภาครัฐยอมผ่อนคลายตาม ข้อเรียกร้องของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางมาจาก ภาครัฐเห็นว่ายังมีความสับสนในข้อมูล และองค์ ความรู้ของภาคประชาชน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้เวลาเพิ่มเติมในการให้ความรู้กับประชาชน การ ทำการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อนำมาแสดงให้ประชาชนทราบอย่างชัดเจน โดยในประเด็น นี้อดีตนักปกครองของจังหวัดระยองได้กล่าวว่า “. . . ในครั้งแรกรัฐเชื่อว่าประชาชนยังมีข้อมูลที่ไม่ ถูกต้อง และโรงงานเองก็ยังมีรายงานผลกระทบที่ไม่ชัดเจน ก็เลยต้องชะลอเงื่อนไขไปก่อนจนกว่า จะได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำมาอธิบายให้ประชาชนยอมรับอีกทีหนึ่ง”

อนึ่ง จากการศึกษาคำให้การเรียกร้องของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางในระยะที่ 1 ยังพบว่า ภาคการเมืองเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งมีเพียงแกนนำ กลุ่มนายทรงพล ชูไสว และนายเสถียร แซ่ม้า้อย สองท่านเท่านั้นที่เป็นนักการเมืองระดับท้องถิ่น (สมาชิกสภาจังหวัด) และการเข้ามามีส่วนร่วมของนายทรงพลฯ กับนายเสถียรฯ ก็เป็นการร่วมมือ ในฐานะที่เป็นประชาชนอำเภอบ้านฉางโดยกำเนิด ส่วนนักการเมืองระดับประเทศ (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร) ไม่พบว่าเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของกลุ่ม

6. ข้อสรุปของการต่อสู้ระยะที่ 1

กล่าวโดยสรุป การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางในระยะแรก มีจุดเริ่มจากการรวมตัวของนักธุรกิจ และผู้นำชุมชน ซึ่งนำโดยนายพิสิทธิ์ เจียมอนุกุลกิจ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เฮียไต้” เพื่อเรียกร้องให้ภาครัฐยกเลิกการกำหนดผังเมืองให้พื้นที่บางส่วนของอำเภอบ้านฉางที่ติดกับนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด เป็นเขตนิคมอุตสาหกรรมที่มุ่งเน้นอุตสาหกรรมปิโตรเคมี กิจกรรมของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางประกอบไปด้วย การระดมพลังจากท้องถิ่น/ภาคประชาชน การเข้าถึงอำนาจทางการเมืองในระดับรัฐบาล โดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของกลุ่มกับนักการเมืองระดับประเทศ(ผู้กำหนดนโยบาย) การสร้างจิตสำนึกของประชาชนด้วยการให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารในรูปแบบต่าง ๆ ผลจากการดำเนินกิจกรรม พบว่าได้รับการตอบสนองจากภาครัฐ โดยภาครัฐได้กำหนดข้อห้ามที่ 8.2 ในกฎกระทรวง ผังเมืองรวมบริเวณอุตสาหกรรมหลักและชุมชน จังหวัดระยอง พ.ศ. 2546 โดยระบุว่า มีผลทำให้นิคมอุตสาหกรรมไม่สามารถดำเนินกิจการปิโตรเคมีตามเจตนารมณ์ที่ต้องการแต่แรกได้ ทำให้ประชาชนในเขตอำเภอบ้านฉาง และกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางมีความพอใจ ซึ่งความสำเร็จดังกล่าวเกิดจากสาเหตุหลายประการ ประกอบด้วย ความเป็นผู้นำที่มีบารมี และจริงจังในการเรียกร้องของนายพิสิทธิ์ฯ การมีคณะกรรมการที่เข้มแข็ง และไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนของมวลหมู่กรรมการ การมีเงินทุนในการดำเนินกิจกรรมที่เพียงพอ ความสนใจของประชาชนส่วนใหญ่ในอำเภอ รายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโรงงานอุตสาหกรรม ที่ยังไม่ชี้ชัดได้ว่าโรงงานอุตสาหกรรมจะไม่กระทบต่อชุมชน ซึ่งประเด็นนี้เชื่อว่าเกิดจากการจัดทำรายงานที่เป็นกลางของนักวิชาการที่ไม่มีส่วนได้เสียกับทั้งฝ่ายประชาชน และฝ่ายโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนี้แล้วข่าวสารที่เป็นข้อเท็จจริง ที่เผยแพร่ในสื่อสาธารณะและได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วประเทศเกี่ยวกับปัญหามลภาวะในเขตอุตสาหกรรมมาบตาพุด ทั้งหมดนี้มีส่วนสำคัญให้คณะกรรมการผังเมืองตัดสินใจกำหนดข้อห้าม 8.2 ไว้ในผังเมืองจังหวัด

กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางยุคที่ 2

ในการศึกษาองค์กรภาคประชาชนในยุคที่ 2 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่หลังจากยุคที่ 1 จนทำให้เกิดการรวมตัวขององค์กรภาคประชาชน และได้ทำการศึกษาเป้าหมายการเรียกร้อง กลยุทธ์ที่นำมาใช้ และผลที่เกิดขึ้นจากการเรียกร้องของภาคประชาชน ดังนี้

1. สาเหตุของข้อขัดแย้งระหว่างภาคประชาชน และภาคอุตสาหกรรม

จากการศึกษาพบว่า แม้ว่าจะมีข้อห้ามที่ 8.2 ที่มีให้โรงงานอุตสาหกรรม ประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับปิโตรเคมีตั้งข้างต้น การดำเนินกิจกรรมของภาคอุตสาหกรรมก็ได้หยุดชะงักลง โดยบริษัท นิคม ก. จำกัด ยังคงมีการก่อสร้างโรงงานต่อไป อีกทั้งมีความพยายามแก้ไขข้อห้ามที่ 8.2 โดยสามารถเรียงลำดับเหตุการณ์ที่นำไปสู่การแก้ไขข้อห้ามดังกล่าวได้ดังนี้

วันที่ 14 พฤษภาคม 2547 บริษัท นิคมอุตสาหกรรม ก. จำกัด ผู้ดำเนินการนิคมอุตสาหกรรม ก. โดยนายสุชุม โกศัยเสวี ได้ทำหนังสือแจ้งต่อจังหวัดระยองขอปรับปรุงข้อกำหนดเพื่อขอยกเลิกข้อห้ามสร้างโรงงานปิโตรเคมีข้างต้น และในวันเดียวกันนี้ทางบริษัทนิคม ก. ได้ทำหนังสือถึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านฉาง ขอการสนับสนุนการยกเลิกข้อบังคับดังกล่าว โดยหนังสือทั้งสองฉบับบริษัทฯ ได้อ้างเหตุผล 4 ประการคือ

เหตุผลข้อที่ 1: บริษัท นิคมอุตสาหกรรม ก. จำกัด เป็นเจ้าของที่ดินจำนวน 2,533 ไร่ ตั้งอยู่ที่หมู่ 2 ต.บ้านฉาง อ.เมือง จ.ระยอง โดยเป็นผู้พัฒนาที่ดินขายให้กับผู้ลงทุนตั้งโรงงานต่าง ๆ ทั้งนี้อยู่ภายใต้การบริหารดูแลของนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และปัจจุบันได้รับการประกาศให้เป็นเขตนิคมอุตสาหกรรม ก. มีโรงงานทั้งหมด 5 โรงงาน ซึ่งโรงงานทั้งหมดเป็นโรงงานอุตสาหกรรมชั้นกลางและชั้นปลาย และยังไม่ได้ก่อสร้างโรงงานขึ้นต้น เนื่องจากติดข้อบังคับของผังเมืองที่ห้ามสร้างโรงงานปิโตรเคมีขึ้นต้นในบริเวณอุตสาหกรรม (สีม่วง) 4.5

เหตุผลข้อที่ 2: นิคมอุตสาหกรรม ก.ไม่ได้รับสิทธิให้ประกอบกิจการโรงงานปิโตรเคมีขึ้นต้นซึ่งต่างจากนิคมอุตสาหกรรมอื่นที่ได้รับประกาศให้เป็นเขตนิคมอุตสาหกรรมเหมือนกันเช่น นิคมผาแดง นิคมตะวันตก นิคมเหมราช ที่สามารถสร้างโรงงานอุตสาหกรรมได้ทั้งสามชั้น เพราะการสร้างโรงงานทั้งสามชั้นอยู่รวมกันจะช่วยลดต้นทุนการผลิตได้เป็นอย่างมาก

เหตุผลข้อที่ 3: ปัจจุบันมีนักลงทุนทั้งใน และต่างประเทศได้แสดงความประสงค์จะมาลงทุนในนิคมอุตสาหกรรม ก. แต่ติดขัดข้อบังคับผังเมืองที่ไม่ให้สร้างปิโตรเคมีขึ้นต้น บริษัท นิคมอุตสาหกรรม ก.จึงขอเปลี่ยนแปลงข้อบังคับดังกล่าวโดยใช้เหตุผลการสำรวจของบริษัท ฟอสเตอร์วิลเลอร์ ที่ทำการสำรวจวิจัยแล้ว ผลสรุปว่า ปิโตรเคมีขึ้นต้นสามารถทำการดูแลมิให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้

เหตุผลข้อที่ 4: เมื่อปี พ.ศ. 2542 ในขณะที่ตกลงร่วมกับประชาชน ประชาชนไม่มีความรู้ว่าโรงงานอุตสาหกรรมปิโตรเคมีขึ้นต้น ไม่มีมลพิษ และสามารถควบคุมมลพิษได้

วันที่ 11 มิถุนายน 2547 นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านฉาง โดย นายเหรียญ นิจจรัญ ทำหนังสือถึงบริษัทนิคม ก. แจ้งว่าที่ประชุมสภา อบต. บ้านฉางมีมติเห็นชอบตามที่บริษัทนิคม ก. เสนอมา เพื่อนำมตินี้เสนอต่อหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

วันที่ 14 มิถุนายน 2547 จังหวัดระยองจัดประชุมคณะที่ปรึกษาผังเมืองรวม จังหวัดระยอง ครั้งที่ 1 เพื่อให้ความเห็นประกอบการศึกษาแก้ไข สรุปว่าที่ประชุมไม่มีข้อมูลเพียงพอเกี่ยวกับการประกอบอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ที่จะนำมาประกอบการพิจารณา ในส่วนผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

วันที่ 25 มิถุนายน 2547 จังหวัดระยองจัดประชุมคณะที่ปรึกษาครั้งที่ 2 และนำชมพร้อมทั้งบรรยายสรุป ของโรงงานปิโตรเคมีทั้ง 2 แห่ง คือ โรงแยกก๊าซธรรมชาติ(มหาชน) และ โรงงาน ไทยโอเลฟิน (มหาชน) และดูงานสำนักงานการนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด

วันที่ 6 กรกฎาคม 2547 จังหวัดระยอง จัดประชุมครั้งที่ 3 สรุปผลว่า ที่ประชุมมีมติ เห็นควรให้มีการเปลี่ยนข้อกำหนดดังกล่าว โดยตัดข้อความ 8.2 ออก เพื่อให้นิคมอุตสาหกรรม ก. สามารถสร้างโรงงานปิโตรเคมีขึ้นต้นได้

วันที่ 14 กรกฎาคม 2547 คณะกรรมการผังเมืองมีมติ เห็นควรให้แก้ไขข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้า (สีม่วง) บริเวณหมายเลข 4.5 โดยตัดข้อความในข้อ (8.2)การประกอบอุตสาหกรรมปิโตรเคมีคัลที่ใช้วัตถุดิบซึ่งได้จากการกลั่นน้ำมันปิโตเลียมหรือแยกก๊าซธรรมชาติและให้ติดประกาศ 90 วัน เนื่องจาก

1. เพื่อเป็นการสนับสนุนนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ที่รัฐได้ลงทุนพัฒนาบริการพื้นฐาน (Infrastructure) ใว้อย่างสมบูรณ์พร้อมแล้ว

2. รัฐมีนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีคัลในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกโดยคณะอนุกรรมการมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ว่ารัฐควรมีมาตรการทางผังเมืองที่จะช่วยลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาอุตสาหกรรมดังนี้

2.1 ควรกำหนดให้มีพื้นที่โล่งและปลูกต้นไม้เป็นแนวกันชน (Buffer Zone) ระหว่างพื้นที่อุตสาหกรรมกับพื้นที่ชุมชนที่อยู่อาศัย

2.2 ควรพัฒนาเมืองใหม่หรือเมืองบริวาร สำหรับเป็นศูนย์กลางย่านชุมชน และขยายพาณิชยกรรม ที่มีที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากพื้นที่อุตสาหกรรมอย่างน้อย 3 กิโลเมตรขึ้นไป

2.3 รัฐและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง มีหน้าที่รับผิดชอบที่จะช่วยเหลือแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เกิดกับประชาชนในพื้นที่เพื่อนายภาพชีวิตและสุขอนามัยที่ดีของประชาชน

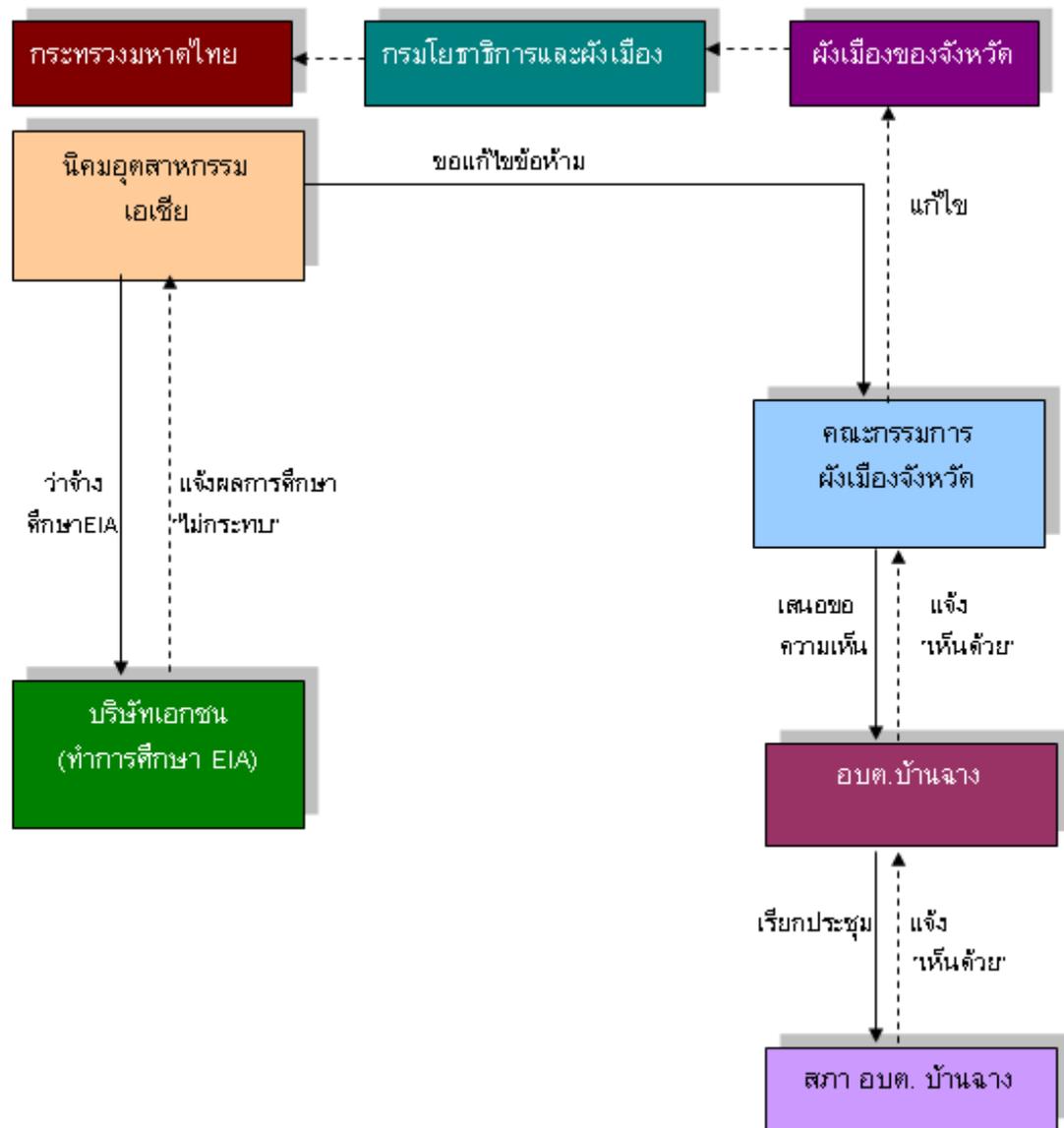
วันที่ 20 สิงหาคม 2547 จังหวัดระยองมีหนังสือถึงกรมโยธาธิการและผังเมือง เรื่องขอแก้ไขกฎผังเมือง ดังกล่าว โดยแจ้งมติที่ประชุมให้ทราบพร้อมทั้งส่งเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดให้กรมโยธาธิการและผังเมืองดำเนินการต่อไป

วันที่ 17 กันยายน 2547 ผังเมืองจังหวัดระยอง จัดประชุมเพื่อพิจารณาและมีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมมติที่ประชุม ให้ผังเมืองระยองศึกษาเพิ่มเติม ตามข้อคิดเห็นของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมควบคุมมลพิษ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ผู้ประกอบการท้องถิ่น และประชาชนเป็นต้น และนำเสนอคณะกรรมการผังเมืองต่อไป

วันที่ 22 ตุลาคม 2547 คณะกรรมการผังเมืองกรุงเทพ จัดให้มีการพิจารณาเรื่องดังกล่าว ผลการประชุมมีมติเห็นตามที่นิคม ก.เสนอมมา แต่ขอให้เจ้าหน้าที่ลงไปสำรวจพื้นที่ และจัดประชุมประชาคม 1 ครั้ง ก่อนการลงมติพิจารณาขั้นต่อไป

กล่าวโดยสรุป ภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงผังเมืองสามารถสรุปด้วยภาพประกอบที่ 5.5 ดังนี้

ภาพที่ 5.5
ภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงผังเมือง

ดังนั้นเมื่อนิคมอุตสาหกรรม ก. ดำเนินการตามขั้นตอนของการขอยกเลิกข้อบังคับที่ 8.2 และคณะกรรมการผังเมืองมีมติเห็นชอบตามที่นิคม ก. เสนอ ก็มีการติดประกาศผังเมืองที่จะประกาศใช้ตามสถานที่ราชการ ให้ประชาชนได้รับทราบและให้ผู้มีส่วนได้เสียสามารถคัดค้านได้ภายใน 90 วัน กลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง เมื่อได้ทราบข่าวแล้ว ได้รวมตัวกันอีกครั้งหนึ่งเพื่อต่อต้านและเรียกร้องให้ยกเลิกข้อเสนอนิคมอุตสาหกรรม ก.

2. เป้าหมายการคัดค้านของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง

จากผลการศึกษาพบว่า การคัดค้านของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง ในระยะที่ 2 นี้มีเป้าหมายเพื่อให้คณะกรรมการผังเมืองจังหวัดยังคงใช้ข้อห้ามที่ 8.2 เช่นเดิม โดยที่มาของเป้าหมายเป็นความเห็นร่วมกันของการประชุมในวันที่ 29 พฤศจิกายน 2547 โดยมีผู้ร่วมประชุมจำนวน 40 ประกอบด้วย นายกเทศมนตรีเทศบาลในเขตอำเภอบ้านฉาง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่ง (ยกเว้นองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านฉาง) สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะครูอาจารย์ และประชาชนผู้สนใจ

นอกจากนี้ยังพบว่า ในที่ประชุมมีการตั้ง “กลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง” ขึ้นมาใหม่ และเลือกคณะกรรมการใหม่ โดยให้นายสุรินทร์ เปาอินทร์ เป็นประธานของกลุ่ม

3. การสร้างกลไกของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง

3.1 การระดมแกนนำ และสมาชิกเพื่อร่วมการเคลื่อนไหว จากการศึกษาพบว่าเนื่องจากมีสมาชิกแกนนำของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางที่สำคัญ 3 คนได้ถึงแก่กรรม คือ นายพิสิทธิ์ เจียมอนุภูกิจ นายเสถียร แซ่ม้า้อย อดีตสมาชิกสภาจังหวัดระยอง และนายจักรชัย จรรย์เวชวัฒนา อดีตนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองบ้านฉาง จึงมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสมาชิก โดยให้นายสุรินทร์ เปาอินทร์ เป็นประธาน และกำหนดโครงสร้างของกลุ่มใหม่ดังนี้

1. นายสุรินทร์ เปาอินทร์ สมาชิกสภาจังหวัดระยอง
ประธานกลุ่ม
2. น.ส.เมตตา ตันท์กุลรัตน์ รองประธานและผู้ประสานงาน
(แกนนำหลักในการต่อสู้ครั้งนี้)
3. นางกนกพร ปรัชญกุล เลขาและเหรัญญิก
4. นายสมนึก แต่งประกอบ (นักธุรกิจ ผู้ทรงนายวุฒิ และ
สนับสนุนเงินทุน)
กรรมการ
5. นางดิษดี กฤษณะบาล (อาจารย์ชำนาญการด้านกี และ
อาจารย์พิเศษการศึกษานอกโรงเรียน
บ้านฉาง)
กรรมการ
6. น.ส.วัลย์พร เจียมอนุภูกิจ (บุตรสาวนายพิสิทธิ์ เจียมอนุภูกิจ
ประธานการคัดค้านครั้งที่ผ่านมา)
กรรมการ

7. นายอติเทพ จริยเวชวัฒนา (นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองบ้านฉาง บุตรชายนายจักรชัย จริยเวชวัฒนา แกนนำคัดค้านครั้งที่ผ่านมา) ที่ปรึกษา
8. นายนักรบ ธงรบ (พนักงานซ่อมเครื่องบิน บริษัทการบินไทย) ที่ปรึกษา
9. นายนิวัติ นาคทอง (ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านฉาง) ที่ปรึกษา
10. นายทวีป สุดแสง (ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเขาห้วยมะหาด) ที่ปรึกษา
11. นายอมร วิเชียรโรจน์ (ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสระแก้ว) ที่ปรึกษา
12. นางพิสมัย เหลืองธีรนาท (หัวหน้าสถานีอนามัยหมู่ 4 ต. บ้านฉาง) ที่ปรึกษา

3.2 การเผยแพร่ข้อมูลการณ์ของกลุ่มเพื่อแสวงหาแนวร่วม จากการศึกษาพบว่านอกจากการรวมตัวของแกนนำสมาชิกแล้ว กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางชี้แจง และชักชวนประชาชนที่อาจได้รับผลกระทบในอนาคต เข้าร่วมในการต่อสู้ โดยเฉพาะในช่วง 90 วัน ที่กฎหมายเปิดโอกาสให้คัดค้านการแก้ไขผังเมือง โดยผ่านกลยุทธการรวบรวมรายชื่อผู้คัดค้านซึ่งสามารถรวบรวมได้มากถึง 7,000 รายชื่อ กลยุทธการจัดประชุม และกลยุทธการจัดสัมมนา

3.3 การระดมทรัพยากรมาสนับสนุนการเคลื่อนไหว ในการเตรียมความพร้อมด้านงบประมาณสำหรับการจัดทำกิจกรรม พบว่า เงินทุนสนับสนุน ยังคงมาจากกลุ่มแกนนำสมาชิก โดยเฉพาะ น.ส. เมตตาฯ เป็นสำคัญ ซึ่งในการรวบรวมงบประมาณในครั้งนี้นักกลุ่มสามารถรวบรวมเงินทุนได้ทั้งหมด 130,000 บาท

3.4 การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับกลุ่มประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจาก โรงงาน อุตสาหกรรมอื่น โดยกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางได้ร่วมประชุมแลกเปลี่ยนกับ

กลุ่ม ผู้ได้รับความเดือดร้อนจากภาคอุตสาหกรรม บ้านมาตาพุด ชุมชนซากลูกหญ้า กลุ่มแม่บ้านนครนายก เพื่อเป็นพลังการต่อสู้ที่เข้มแข็งขึ้น หาพันธมิตร ที่จะมาช่วยแก้ไขปัญห โดยในการแลกเปลี่ยนกับกลุ่มต่าง ๆ นั้นเป็นเพียงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และวิธีการทำงานของแต่ละกลุ่ม และเหมือนการปรับทุกข์ด้วยกับ ให้กำลังใจในการต่อสู้ของกันและกัน ยังไม่เป็นรูปแบบของเครือข่ายเท่าใดนัก

ในทางตรงข้าม การร่วมมือกันระหว่างกลุ่มข้างต้น ฝ่ายราชการได้มีการรับรู้ถึงความเคลื่อนไหว และไม่เห็นด้วยโดยมองว่าเป็นการแทรกแซงจากภายนอก และจะก่อความวุ่นวายให้กับชุมชน ยากต่อการควบคุม จนฝ่ายบริหารของอำเภอบ้านฉางท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “... เรื่องของคนบ้านฉางอย่าเอาคนนอกเข้ามาเกี่ยวข้อง ประเดี๋ยวจะชวนกันก่อม็อบปิดถนน สร้างความเดือดร้อนให้บ้านเมือง ผมต้องคอยรายงานให้ท่านผู้ว่าฯทราบ”

ส่วนแกนนำของกลุ่มอนุรักษ์ได้กล่าวชี้แจงว่า

... ในการต่อสู้ เราสู้ด้วยสันติวิธี จะทำอะไรก็ขออนุญาตทางราชการ ไม่ว่าจะใช้เครื่องเสียง ใช้สถานที่ และยืนยันทางราชการว่าจะไม่มีม็อบ โดยผ่านเจ้าหน้าที่ผังเมืองว่าจะไม่มีการก่อม็อบ เนื่องจากท่านนายกทักษิณ ไม่ชอบม็อบ และเราทำหนังสือถึงท่าน เพื่อให้ท่านจะเห็นใจเราบ้าง

4. กลยุทธ์ในการต่อสู้ของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะกลยุทธ์การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มในยุคที่ 2 ไม่แตกต่างจากยุคที่ 1 โดยส่วนใหญ่จะดำเนินการผ่านแกนนำหลักคือ น.ส.เมตตาฯ โดยใช้ประสบการณ์จากการต่อสู้ครั้งที่แล้วเป็นแบบอย่าง ซึ่งรายละเอียดของกิจกรรมที่กลุ่มได้ดำเนินการสามารถสรุปได้ดังนี้

4.1 การให้ความรู้กับประชาชนในช่วงรณรงค์คัดค้าน 90 วัน โดยกลุ่มฯ สามารถรวบรวมบัตรประชาชนได้มากกว่า 7,000 รายชื่อ เพื่อยื่นคัดค้านต่อคณะกรรมการผังเมืองจังหวัด ซึ่งกิจกรรมการให้ความรู้กับประชาชน กลุ่มฯได้ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น โรงเรียน สถานที่ราชการ ธนาคาร ร้านค้า และงานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน ด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

4.1.1 จัดทำแผ่นป้ายประท้วงแสดงความคิดเห็นต่อการลบข้อ 8.2 ติดทั่วพื้นที่ในเขตอำเภอบ้านฉาง

4.1.2 จัดรถประชาสัมพันธ์ ถึงสถานการณที่เกิดขึ้นในชุมชน ขอให้ร่วมมือกันคัดค้าน

4.1.3 จัดนิทรรศการด้านสิ่งแวดล้อมตามโรงเรียน และ สนามกีฬาของชุมชน โดยจากการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ ทำให้ประชาชนทั่วไปรับทราบข่าวสารในพื้นที่ ถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในช่วงเวลาดังกล่าว ประชาชนโดยทั่วไปมีประเด็นการพูดคุยในเรื่องความกังวลของปัญหามลพิษที่อาจจะเกิดขึ้น ในความไม่จริงใจและความเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่ของภาครัฐในการกำกับดูแลโรงงานอุตสาหกรรม จิตสำนึกของภาคอุตสาหกรรมที่จะไม่เอาเปรียบคนในชุมชน ประชาชนที่อยู่ใกล้กับพื้นที่นิคมอุตสาหกรรม ก. แสดงความจำนงสนับสนุนการทำงานของกลุ่มอนุรักษ์บ้านฉาง โดยเข้าร่วมเป็นคณะทำงาน อาสาเป็นผู้รวบรวมบัตรประชาชนมาให้แกนนำกลุ่ม ฯ

ในทางตรงข้ามผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งได้ให้ความเห็นว่า การยื่นหนังสือคัดค้านอาจไม่เป็นผลเนื่องจากผู้บริหารโรงงานอุตสาหกรรม และบุคลากรระดับสูงของภาครัฐมีข้อตกลงร่วมกันในการตั้งนิคมอุตสาหกรรมไว้แล้ว “. . . ผู้ใหญ่ของบ้านเมืองเขาดกกันแล้ว การที่ฝั่งเมืองเปิดโอกาสให้คัดค้านได้ ก็ทำตามระเบียบของข้อกำหนดเท่านั้น รัฐบาลมีคำตอบไว้อยู่แล้ว คัดค้านไปก็เท่านั้นแหละ”

ภาพที่ 5.6

ป้ายที่ใช้ปิดประกาศประชาสัมพันธ์ของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง

4.2 การระดมพลังท้องถิ่นจากภาคประชาชน ด้วยการเผยแพร่ข้อดี และข้อเสียของโรงงานอุตสาหกรรมผ่านการประชุม สัมมนา ในการดำเนินกลยุทธ์เพื่อระดมพลังท้องถิ่นจากภาคประชาชนด้วยการจัดสัมมนาของภาคประชาชน จำนวน 2 ครั้ง โดยกลุ่มอนุรักษ์บ้านฉางยังได้ออกหนังสือเชิญผู้นำชุมชน นักวิชาการ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐและภาคอุตสาหกรรม เชิญชวนให้มาประชุมร่วมกัน ให้ประชาชนเข้าร่วมรับทราบข้อมูลผลดีผลเสียของการเป็นเมืองอุตสาหกรรม และผลกระทบที่จะได้รับ ในครั้งแรกมีประชาชนเข้าร่วมรับฟังประมาณ 200 คน ส่วนครั้งที่ 2 ได้รับความสนใจน้อยลง มีประชาชนเข้าร่วมสัมมนาเพียงประมาณ 50 คน

ในการสัมมนาพบว่า ฝ่ายอุตสาหกรรม และภาคประชาชนต่างฝ่ายต่างนำเหตุผลของตนเองมานำเสนอต่อที่ประชุมโดยฝ่ายอุตสาหกรรมก็ยืนยันถึงความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยและสามารถควบคุมมลพิษที่จะไม่มารบกวนชุมชนได้ ซึ่งการผลิตของอุตสาหกรรมทั้ง 3 ขั้นตอน (อุตสาหกรรมขั้นต้น ขั้นกลาง และขั้นปลาย) จะทำให้สะดวกต่อการขนส่งที่จัดระบบแบบนำส่งทางท่อจะทำให้ชุมชนปลอดภัยมากกว่า จากอุบัติเหตุการขนส่งด้วยยานยนต์ ตลอดจนได้ผ่านการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมแล้ว (EIA) และนโยบายของรัฐบาลก็ขยายกำลังการผลิต ในภาคอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก พร้อมทั้งเชิญชวนให้ไปดูงานที่โรงงานของ ปตท. โรงงานอะโรเมติก และยกตัวอย่างของบริษัท ทีพีไอ ที่โรงงานอยู่ใจกลางเมืองระยองมานานกว่า 20 ปี ชุมชนกับโรงงานก็อยู่ด้วยกันได้ ในส่วนภาครัฐก็จะมีกรมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เป็นผู้กำกับดูแลโรงงานต่าง ๆ และกองควบคุมมลพิษก็จะคอยตรวจสอบสภาพแวดล้อมของชุมชน ฯลฯ ขอให้ประชาชนมั่นใจในความปลอดภัย ซึ่งภาครัฐจะดูแลอย่างดี โดยในประเด็นนี้เจ้าหน้าที่ของการนิคมฯ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

... เมืองระยองเป็นเมืองอุตสาหกรรม เราได้พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานไว้พร้อมแล้วเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมแบบครบวงจร เราได้ใช้เทคโนโลยีแบบใหม่ในการผลิต ซึ่งในส่วนของมาตาพุดก็เร่งแก้ไขปัญหาลง อยู่ โดยส่งเสริมให้เปลี่ยนเครื่องจักรและลดภาณีการนำเข้าเครื่องจักรใหม่ ๆ ตลอดจนได้แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบโรงงานโดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ถ้าโรงใดทำผิดก็จะทำหนังสือเตือนและถ้าไม่แก้ไขก็จะสั่งปิดโรงงานทันที

ภาพที่ 5.7

การจัดสัมมนาภาคประชาชนของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง

ในส่วนของภาคเอกชน ก็ยืนยันถึงการสร้างความเจริญ คนในพื้นที่ก็จะมีงานทำ และไม่ต้องการมีปัญหาขัดแย้งกับชุมชน โดยจะร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาพื้นที่ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวัด โรงเรียน สถานีอนามัย หรือในส่วนอื่น ๆ ที่ชุมชนร้องขอ ก็จะทำให้ความร่วมมือ

ในทางตรงข้ามภาคประชาชน ยังคงมีความกังวลถึงเรื่องความปลอดภัยจากมลพิษ เนื่องจากพิจารณาเทียบเคียงจากโรงงานอุตสาหกรรมในเขตมาบตาพุดที่ภาครัฐยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ หรือไม่สามารถควบคุมดูแลได้เลย แต่กลับมาขยายที่บ้านฉางอีก ในขณะที่บ้านฉางก็ถูกพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัยแล้ว มีบ้านจัดสรรเกิดขึ้นมากมาย มีสนามกอล์ฟ 3 แห่ง มีโรงเรียนนานาชาติถึง 2 โรงเรียน และมีทิวทัศน์ทะเลที่สวยงาม น่าจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวมากกว่า อีกทั้งโรงงานที่เกิดขึ้นคนในพื้นที่ก็ไม่ได้รับประโยชน์ มากนัก เพราะโรงงานใช้เทคโนโลยี ซึ่งต้องใช้ผู้ชำนาญการในการควบคุม ไม่ได้ใช้กำลังคน คนในพื้นที่ได้รับประโยชน์แค่บางกลุ่มคือพวกที่ขายที่ดิน เพราะขายที่ได้ราคา ในส่วนพนักงานก็จะรับคนนอกพื้นที่ คนในพื้นที่ส่วนใหญ่ก็จะเป็นแรงงานทั่วไปที่ไม่ต้องใช้ความรู้ความสามารถเท่าใดนัก ตลอดจนได้มีสัญญาร่วมกันแล้ว ซึ่งการมีข้อห้าม 8.2 ก็ดีเป็นเรื่องที่ดีสำหรับชุมชน แล้วจะแน่ใจได้อย่างไรว่าโรงงานจะไม่ปล่อยมลพิษ โดยในการสัมมนา ผู้ให้ข้อมูล น. ได้นำเสนอต่อที่ประชุมว่า

. . . โรงงานที่เกิดขึ้นใหม่ ก็เหมือนกับเราซื้อรถยนต์ใหม่ เราจะดูแลรักษาอย่างดีในช่วงแรก น้ำมันเครื่องก็จะใช้อย่างดี อะไหล่ก็จะใช้ของแท้ ในช่วงแรกก็ยังไม่สร้างปัญหาเท่าไร แต่เมื่อใช้งานนานวัน ย่อมเกิดปัญหา น็อต วาล์ว รั่วซึม และถ้าอยู่ในสภาวะที่จะประหยัดต้นทุน เพื่อให้ได้กำไรมาก ๆ ก็จะไม่สนใจต่อชีวิต ความปลอดภัยของคนในชุมชน เพราะจะหวังแต่การกอบโกยทรัพยากรในชาติของเราอย่างเดียว เมื่อได้กำไรแล้วก็หอบเงินกลับประเทศเค้าไป แต่พวกเราต้องมารับผลขยะอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้น จากข้อขัดแย้งดังกล่าว ในการสัมมนา จึงไม่มีข้อสรุปร่วมกัน โดยทุกฝ่ายต่างยอมรับและมอบให้รัฐบาลส่วนกลางเป็นผู้ตัดสิน

4.3 การเข้าถึงอำนาจรัฐ (การเมือง) โดยกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง ได้ยื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2548 และรัฐมนตรีทุกกระทรวงที่เกี่ยวข้อง พร้อมกับวุฒิสภาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งในประเด็นนี้ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเจ้าหน้าที่ของสำนักงานผังเมืองจังหวัดระยองได้กล่าวว่า “ . . . ไม่ว่าทางกลุ่มฯ จะยื่นหนังสือที่ไหนของทุกหน่วยงานก็จะถูกส่งกลับมาที่ผมตลอด จนไม่มีที่จะไว้เอกสารแล้ว เพราะรายชื่อและบัตรประชาชนที่ถูกถ่ายเอกสารกว่า 7000 คน”

4.4 การใช้แรงแม้ทางวิชาการมาสนับสนุนการต่อสู้ โดยกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง ได้ร่วมกับนักวิชาการของมหาวิทยาลัยบูรพา และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อให้ นักวิชาการนำเสนอข้อมูลทางวิชาการที่เกี่ยวกับสารพิษที่นำเข้าสู่กระบวนการผลิต และ/หรือ ผลลัพธ์ของการผลิตจากภาคอุตสาหกรรม อันตรายของสารพิษในแต่ละชนิด ข้อสังเกตเมื่อสารพิษเข้าสู่ร่างกาย รวมทั้งการนำเข้าสู่สารพิษและกำจัดออกไปของภาคอุตสาหกรรม ในสัดส่วนที่ไม่สมดุลกัน ส่วนที่เหลือที่ปล่อยลงไปตามที่สาธารณะแม่น้ำ ลำคลอง ทะเล หรือแอบทิ้งไปตามสถานที่บ้านเรือนของประชาชน จึงมีการนำเสนอต่อภาครัฐ ให้เปิดเผยข้อมูลที่แท้จริงของการนำเข้าสู่สารเคมี การสต็อกของโรงงานต่าง ๆ ข้อมูลการกำจัดสารพิษของแต่ละโรงงาน กระบวนการผลิตที่ก่อให้เกิดมลพิษ และข้อมูลการปล่อยสารพิษลงสู่ธรรมชาติ ให้กับสาธารณะชนได้รับทราบ เพื่อชุมชนจะได้ป้องกัน และมีมาตรการรองรับ ที่เหมาะสม

5. ผลการดำเนินงานกิจกรรม

5.1 ผลโดยตรงต่อการกำหนดผังเมือง จากการศึกษาพบว่าผลจากการเรียกร้องของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางในครั้งที่ 2 นี้ ไม่ได้รับการตอบสนองจากภาครัฐ โดยสำนักงานผังเมือง กระทรวงมหาดไทย ยังคงยืนยันที่ตัดข้อห้ามที่ 8.2 ตามที่นิคมอุตสาหกรรม ก.ร้องขอ โดยให้เหตุผลตามหนังสือที่ มท 0721.3/ว 6200 ลงวันที่ 18 สิงหาคม 2548 ดังนี้

1. เพื่อเป็นการสนับสนุนนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ที่รัฐได้ลงทุนพัฒนาบริการพื้นฐาน (Infrastructure) ไว้อย่างสมบูรณ์พร้อมแล้ว
2. รัฐมีนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีคัลในพื้นที่อุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก

โดยคณะอนุกรรมการผังเมืองพิจารณาคำร้องของผู้มีส่วนได้เสีย มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า รัฐควรมีมาตรการทางผังเมืองที่จะช่วยลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาอุตสาหกรรมดังนี้

1. ควรกำหนดให้มีพื้นที่โล่ง และปลูกต้นไม้เป็นแนวกันชน (Buffer Zone) ระหว่างเขตอุตสาหกรรมกับเขตพื้นที่ชุมชนที่อยู่อาศัย
2. ควรพัฒนาเมืองใหม่หรือเมืองบริวาร สำหรับเป็นศูนย์กลางย่านชุมชนและย่านพาณิชยกรรม ที่มีที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากพื้นที่อุตสาหกรรมอย่างน้อย 3 กิโลเมตรขึ้นไป
3. รัฐและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง มีหน้าที่รับผิดชอบและช่วยเหลือแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เกิดกับประชาชนในพื้นที่ เพื่อคุณภาพชีวิตและสุขอนามัยที่ดีของประชาชน

5.2 ผลที่เกิดขึ้นโดยอ้อมต่อภาคประชาชน ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางในระยะที่ 2 ทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ในด้านวิธีการที่กลุ่มจะต้องปฏิบัติในการเรียกร้อง การใช้พลังของมวลชน อาทิเช่น การร่วมกิจกรรมการประท้วงที่ต้องใช้ประชาชนจำนวนมาก การเดินขบวนเรียกร้อง การสร้างเครือข่ายองค์ความรู้ด้วยการศึกษาเรียนรู้จากสำนักวิชาการ และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงของผู้ได้รับผลกระทบจากโรงงานอุตสาหกรรมอื่น ๆ

6. ความเห็นของภาครัฐต่อการดำเนินงานของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางในยุคที่ 2

จากการศึกษาถึงแนวทางในการดำเนินการขยายพื้นที่โรงงานอุตสาหกรรม ตามคำขอของโรงงานอุตสาหกรรม พบว่าภาครัฐได้ดำเนินการตามนโยบายของรัฐ และระเบียบกฎหมายผังเมือง อย่างยุติธรรมโปร่งใส จึงได้อนุญาตให้มีการแก้ไขผังเมือง ส่วนข้อมูลการเรียกร้องของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง ภาครัฐเห็นว่า เป็นข้อมูลที่รัฐรับฟัง และนำมาพิจารณา

ประกอบด้วย อย่างไรก็ตาม ในที่สุดการวินิจฉัยยังคงต้องอยู่ในกฎระเบียบของรัฐ ซึ่งอยู่ในรูปของคณะกรรมการ และคณะกรรมการก็มีการแก้ไขข้อห้ามในที่สุด

สำหรับข้อมูลที่ภาครัฐนำมาพิจารณาที่สำคัญได้แก่ รายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ระบุว่าไม่มีผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการเปิดดำเนินงานของโรงงานอุตสาหกรรม และบันทึกการยินยอมของประชาชนชาวบ้านจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านฉาง ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วพบว่าข้อมูลทั้งสองประเด็นล้วนเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายโรงงานอุตสาหกรรม

นอกจากนี้แล้วฝ่ายรัฐไม่เห็นด้วยกับการเดินขบวน ถู้อบาย อย่างที่กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางใช้ในการเรียกร้อง ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเจ้าหน้าที่ของจังหวัด ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงผังเมืองให้ความเห็นว่า

... เวลายื่นหนังสือ ผมจะดูแลเรื่องนี้ให้ ขอให้มาด้วยความสงบเรียบร้อย แต่คุณก็ต้องเข้าใจนะว่าเป็นนโยบายการลงทุน ก็ว่ากันตามกติกา การพิจารณาตัดสินใจอยู่ที่กระทรวง ทางเราก็เสนอความเห็นตามหลักฐานข้อเท็จจริง ผมไม่ได้เข้าข้างใคร ถ้าคุณมีข้อเท็จจริงหลักฐานอะไรก็นำเสนอมา ผมก็จะส่งให้ทางกรมดำเนินการต่อไป ส่วนการตัดสินใจ ก็อยู่ที่คณะกรรมการผังเมือง ก็ดูที่ประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก ดูที่ข้อมูลหลักฐานในที่สุด

7. ข้อสรุปของการต่อสู้อะระยะที่ 2

กล่าวโดยสรุปการต่อสู้อะระยะที่ 2 ของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง มีจุดเริ่มต้นจากโรงงานอุตสาหกรรมได้ยื่นเสนอขอยกเลิกข้อห้ามที่ 8.2 ซึ่งในการดำเนินการครั้งนี้ โรงงานอุตสาหกรรมได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลจากนักวิชาการที่ได้เสนอรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เป็นประโยชน์กับฝ่ายโรงงานอุตสาหกรรม กล่าวคือในรายงานได้ระบุว่าโรงงานอุตสาหกรรมปิโตรเคมีจะไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมในอำเภอบ้านฉาง และโรงงานอุตสาหกรรมยังได้รับการสนับสนุนจากนักการเมืองท้องถิ่นของอำเภอบ้านฉางให้มีการประชุมองค์การบริหารส่วนตำบล และมีมติเห็นชอบกับโรงงานอุตสาหกรรม และที่สำคัญมีความเห็นที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางที่เชื่อว่าภาครัฐตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติการในท้องถิ่นมีส่วนได้เสียกับโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งเรื่องนี้ภาครัฐได้ให้ข้อมูลว่า ได้ดำเนินการไปตามระเบียบและข้อกฎหมายอย่างตรงไปตรงมา

สำหรับกิจกรรมกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง พบว่าไม่มีความแตกต่างไปจากระยะที่ 1 มากนักกิจกรรมส่วนใหญ่ยังคงเป็นการยื่นจดหมายเรียกร้อง การให้ความรู้กับประชาชน ทั้งการจัดทำป้าย การสัมมนา เป็นต้น และยังไม่มีกิจกรรมการเดินขบวนของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางแต่อย่าง

ใด ข้อสรุปของการแก้ไขผังเมืองปรากฏว่าคณะกรรมการผังเมืองจังหวัดมีมติให้ยกเลิกข้อห้ามที่ 8.2 ส่งผลให้โรงงานอุตสาหกรรมในเขตนิคมอุตสาหกรรม ก. สามารถเปิดโรงงานอุตสาหกรรมปีโตรเคมีได้

สำหรับความล้มเหลวของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางในระยะที่ 2 นี้เกิดจาก 2 สาเหตุหลักคือ 1) สาเหตุจากปัจจัยภายในกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง ที่ประกอบด้วย ผู้นำที่ขาดบารมี และเชื่อว่ามีผู้นำบางคนมีผลประโยชน์กับโรงงานอุตสาหกรรม การขาดความร่วมมือของสมาชิกและสมาชิกบางคนมีผลประโยชน์กับโรงงานอุตสาหกรรม การกำหนดลักษณะกิจกรรมที่ไม่รุนแรงพอ จึงไม่ได้รับความสนใจจากประชาชนและสื่อมวลชน การขาดความร่วมมือจากประชาชน และงบประมาณที่ไม่เพียงพอ 2) สาเหตุที่ไม่ได้เกิดจากกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง อันประกอบด้วย การขาดความโปร่งใสในการปฏิบัติงานของภาครัฐตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติการ กับโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อแก้ไขผังเมือง การจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมของนักวิชาการที่เอื้อประโยชน์ต่อโรงงานอุตสาหกรรม และ ความไม่โปร่งใสของนักรการเมืองท้องถิ่น ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านฉาง ประชาชนผู้มีผลประโยชน์จากการค้าที่ดิน ที่ให้ความเห็นไม่คัดค้านการก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรม

กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางยุคที่ 3

ในการศึกษาขององค์กรภาคประชาชนในยุคที่ 3 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นจนทำให้องค์กรภาคประชาชนออกมารวมตัวเคลื่อนไหวเรียกร้อง โดยพบว่าในยุคนี้มีความแตกต่างจากที่ผ่านมา กล่าวคือในครั้งนี้เป็นความขัดแย้ง ระหว่างภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบจริงจากโรงงานอุตสาหกรรม กับภาคอุตสาหกรรม ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาสาเหตุการรวมตัวขององค์กรภาคประชาชน เป้าหมายการเรียกร้อง กลยุทธ์ที่นำมาใช้ และผลที่เกิดขึ้นจากการเรียกร้องของภาคประชาชน ดังนี้

1. สาเหตุความขัดแย้ง

จากความล้มเหลวของการเรียกร้องให้ภาครัฐ และโรงงานอุตสาหกรรมยกเลิกการแก้ไขผังเมืองในระยะที่ 2 ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้การดำเนินกิจการของ บริษัท นิคมอุตสาหกรรม ก. จำกั ดำเนินกิจการได้อย่างสะดวก มีการขายพื้นที่ให้กับโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ มากมาย และมีโรงงานแห่งหนึ่งที่มีการปล่อยมลพิษรบกวนชุมชน ทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบต่อสุขภาพ ประกอบกับสภาพพื้นที่จริงในเขตนิคมอุตสาหกรรม สามารถพบเห็นภาพที่แสดงถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมได้โดยทั่วไป รวมถึงผลการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ของทั้งองค์กรของ

ภาครัฐ และองค์การพิทักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับสากล มีผลการศึกษาที่ตรงกันถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในนิคมอุตสาหกรรมมาตาพุด และนิคมอุตสาหกรรมใกล้เคียง ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 ทั้งหมดนี้เป็นสาเหตุทำให้องค์การภาคประชาชนรวมตัวกันเพื่อสะท้อนปัญหาให้กับภาครัฐได้รับทราบ และให้โรงงานอุตสาหกรรมแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม

2. เป้าหมายของการเรียกร้อง

เมื่อปรากฏชัดเจนว่าประชาชนในเขตอำเภอบ้านฉางได้รับผลกระทบด้านสุขภาพจากโรงงานอุตสาหกรรม จุดเริ่มต้นของการรวมตัวของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางจึงเริ่มขึ้นอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่ง จากประชาชนผู้รักในสิ่งแวดล้อมซึ่งส่วนใหญ่ก็คือสมาชิกของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางเดิม ได้ประสานงานกับโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่อยู่รัศมี 5 กิโลเมตร รอบๆ ชุมชนเทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อขอให้มีการประชุมทำความเข้าใจกับชาวบ้านถึงการดำเนินกิจกรรมของโรงงาน ลักษณะการกำจัดของเสีย กระบวนการผลิต ฯลฯ ให้กับชุมชนได้รับทราบ

และเมื่อเทศบาลตำบลบ้านฉาง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้รับการประสานกับโรงงานแล้ว ได้จัดประชุมชาวบ้านให้รับฟังการชี้แจงจากโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งในขณะนั้น มีโรงงานเกิดขึ้นแล้วในนิคมอุตสาหกรรม ก. 4 โรงงาน หนึ่งในนั้น ได้แก่โรงงาน ข. (เจ้าของกิจการเป็นชาวชาติ) ที่ยังไม่ได้รับการอนุญาตเปิดโรงงานอย่างเป็นทางการ แต่ได้ดำเนินการผลิตมา 3 ปีแล้ว โดยอ้างเหตุผลว่าอยู่ในระยะของการทดลองเครื่องจักร การทดลองเครื่องจักรได้สร้างมลพิษให้กับชุมชน ผลกระทบที่เห็นได้ชัดได้แก่ ชาวบ้านหมู่ที่ 2 ตำบลบ้านฉาง ซึ่งอยู่ติดกับโรงงานได้รับผลกระทบจากการปล่อยมลพิษ จึงทำให้ชาวบ้านหวาดกลัว อีกทั้งเมื่อบริษัท ค. และบริษัทอื่น ๆ มาร่วมประชุมชี้แจงด้วย ชาวบ้านจึงเห็นว่า ภาครัฐไม่มีศักยภาพเพียงพอในการควบคุมปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเห็นได้จากโรงงาน ในนิคมอุตสาหกรรม ก. ซึ่งในขณะนั้นมีเพียง 4 แห่ง ภาครัฐยังไม่สามารถควบคุมปัญหามลภาวะได้ จึงเกิดความวิตกว่าหากมีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากขึ้นในอนาคต จะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมเป็นอันมาก

กระบวนการก่อตั้งองค์กรของภาคประชาชน ได้ดำเนินกิจกรรมอีกครั้งหนึ่ง โดยกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อำเภอบ้านฉาง ได้ทำหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดระยอง ร้องเรียนความเดือดร้อนไปยังเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล การนิคมอุตสาหกรรม และอุตสาหกรรมจังหวัด ในขณะเดียวกันกลุ่มบริษัท ค. จำกัด ได้จัดการประชุมที่สำนักงานเทศบาลตำบลบ้านฉาง และศาลา SML ของหมู่ 2 บ้านประชุมมิตร ชี้แจงให้ทราบถึงการมีโรงงานในพื้นที่ และสอบถามความคิดเห็นของประชาชน เพื่อนำความเห็นของประชาชนไปเป็นข้อมูลในการจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยในประเด็นนี้ กลุ่มตัวอย่าง จ. ได้ให้ข้อมูลที่มาของบริษัท ค. ว่า

. . . โรงงาน ค. เริ่มมาทำประชาวิจารณ์ประมาณเดือนกันยายน ปี 50 เราก็เลยหาข้อมูลทางเน็ตดู หาความรู้ของโรงงานว่าใช้สารเคมีอะไร มีผลกระทบอย่างไร เราก็ไปฟังเฉย ๆ แต่เราเห็นชื่อสารเคมีที่เขาใช้ ว่ามันเป็นอันตรายกับประชาชน พอเราเสิร์ชเน็ตดู (เข้าไปค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต) ถึงรู้ว่าบริษัท ค.ชื่อเดิมว่า บริษัท U เดิมตั้งอยู่ที่ประเทศอินเดีย แล้วเมื่อ 20 ปีก่อนเกิดเหตุการณ์สารเคมีรั่วไหล ทำให้มีคนเสียชีวิตทันที สามพันคน และต่อมาเสียชีวิตตามมาอีก 1,500 กว่าคน สัตว์เลี้ยงล้มตายในท่าไหนเท่านั้น น่ากลัวมาก ส่วนคนที่ได้รับสารพิษก็จะตาลถนออกมา มือจะติดกันเป็นแพ เป็นที่รังเกียจของคนที่พบเห็น ในขณะที่ผ่านมา 20 ปีแล้ว ทุกวันที่ 2 ของเดือนธันวาคม คนอินเดียนับแสน ยังมารวมตัวรำลึกถึงเหตุการณ์ดังกล่าว อย่างนี้แล้ว เราก็มองจะปล่อยให้โรงงานอย่างนี้สร้างใกล้บ้านเราก็อันตราย ถ้าเราไม่เรียกร้อง ไม่ต่อสู้ให้มีการเฝ้าระวัง แล้วถ้าเหตุการณ์เหมือนที่อินเดีย เราจะทำอย่างไร ในวันที่ 20 พฤศจิกายน 2550 จึงมีการรวมตัวกันไปยื่นหนังสือคัดค้าน ที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการพิจารณา รายงานผลกระทบฯ แต่โรงงานเขายื่นหนังสือก่อนเรา 2 วัน และมีการพิจารณาผ่านไปแล้ว เราก็ขอให้เขาพิจารณาใหม่ โรงงานบอกว่าจะดูแลความปลอดภัยอย่างดี แต่มันก็ต้องมีโอกาสผิดพลาดกันได้ เพราะคนเป็นคนคุมเครื่องจักร คุมระบบ ก่อนหน้านั้นโรงงาน ข. ก็ทำให้เด็กเป็นภูมิแพ้ มีกลิ่นเหม็นคล้ายน้ำส้มสายชู ปล่อยควันมา แสบหูแสบตา พี่โทรไปบอกกับเจ้าหน้าที่ของโรงงานก็บอกว่าจะแก้ไข โดยการสร้างปล่องให้สูงขึ้นอีก 15 เมตร แต่แรงดันยังเท่าเดิม ปล่อยสารไปเท่าใดมันก็ตกที่เดิม จากนั้นเราก็ยื่นหนังสือให้ผู้ว่า ผู้ว่าได้ส่งปลัดมาบอกว่าได้ทำหนังสือแจ้งให้ทางกรมฯ ดำเนินการตรวจสอบแล้ว และจะส่งสาธารณสุขมาดูแล จากนั้นก็ยื่นหนังสือถึงนายอำเภอบ้านฉางให้มารับรู้ปัญหาด้วย โดยสาธารณสุขได้ทำการตรวจน้ำในบ่อ พบว่ามีกรด ไช้บริโภคไม่ได้ ส่วนอื่น ๆ ก็ไม่เห็นมีอะไร คืบหน้า

จากข้างต้น เห็นได้ว่าการรวมกลุ่มของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางในระยะที่ 3 มีความแตกต่างจาก 2 ระยะข้างต้น เนื่องจากทั้ง 2 ระยะแรก เป็นการรวมกลุ่มเพื่อป้องกันปัญหา ในทางตรงข้าม การรวมกลุ่มในระยะที่ 3 จะเป็นการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น และเพื่อปกป้องให้ชุมชนมีความเหมาะสมสำหรับอยู่อาศัยของบ้านฉางต่อไป

3. กลไกขององค์กรภาคประชาชน

3.1 ด้านโครงสร้างกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางระยะที่ 3

ในระยะนี้กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางได้มีการปรับเปลี่ยนคณะทำงานของกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่ยังไม่มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมในด้านนี้ โดยให้นางจันทร์เพ็ญ พันธุ์พิริยะ ซึ่งยังไม่มีประสบการณ์เป็นประธาน ส่วน น.ส.เมตตา กุลตันรัตน์ ซึ่งในอดีตเคยเป็นแกนนำของกลุ่มใน 2 ระยะแรก ได้ลดระดับกิจกรรม และรับหน้าที่เป็นเพียงหัวหน้าทีมงานที่ปรึกษา สมาชิกของกลุ่มมีประมาณ 20 คน โดยมีคณะผู้บริหารกลุ่มดังนี้

1. นางจันทร์เพ็ญ พันธุ์พิริยะ	ประธาน
2. นายครรลอง วาจะสุข	รองประธาน
3. นางนันทญา ศิริสุต	เลขา
4. นางสุกัญญา ศิริสุต	เหรัญญิก
5. นายประไพ สันศิริ	ผู้ช่วยเหรัญญิก
6. นายอำไพ สนั่นดัง	กรรมการ และประสานงาน
7. นางดวงฤทัย ดียิ่ง	กรรมการหาทุน
8. นายเอ๋ จันท์หอม	กรรมการฝ่ายวิชาการ
9. นายแจ้ว จันท์หอม	กรรมการ
10. น.ส. เมตตา กุลตันรัตน์	ที่ปรึกษา
11. นางกนกพร ปรัชญกุล	ที่ปรึกษา

ภาพที่ 5.8
การประชุมของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางในระยะที่ 3

3.2 การดึงประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกับกลุ่ม

เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มมีอำนาจในการต่อรอง โดยเพิ่มจำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกับกลุ่ม กลุ่มอนุรักษ์ฯ บ้านฉางจึงมีการเปิดตัว ด้วยการแถลงข่าว กับสื่อมวลชนในเดือนตุลาคม 2550 ในงานสัมมนาของมูลนิธิสุขภาวะ ที่จัดขึ้น ณ โรงเรียนวัดป่าประดู่ จังหวัดระยอง รวมทั้งมีการดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ อีกด้วย

นอกจากการเปิดตัวผ่านสื่อมวลชนแล้ว กลุ่มยังใช้แนวทางการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมโดยชี้ให้เห็นถึงพิษภัยของสารเคมีจากโรงงานอุตสาหกรรมในเขตพื้นที่ ให้ประชาชนได้รับทราบ และเชิญประชาชนผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงมาร่วมเป็นวิทยากร เพื่อให้ประชาชนเห็นถึงอันตราย เกิดความตระหนักและมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของกลุ่มมากขึ้น

ภาพที่ 5.9
 การร่วมประชุมของประชาชนที่ได้รับผลกระทบ
 จากโรงงานอุตสาหกรรม

3.3 การจัดหาเงินทุนสนับสนุน จากการศึกษาพบว่า การระดมทุนยังคงระดมผ่านสมาชิกแกนนำหลัก รวมทั้งกลุ่มยังได้ระดมเงินทุนผ่านกิจกรรมอื่นเพิ่มเติม เช่น การจัดทำเสื้อจำหน่าย อย่างไรก็ตาม กลุ่มสามารถระดม เงินทุนจากทั้งสองแหล่งได้เพียง 110,000 บาท ในขณะที่คาดว่าจะต้อง ใช้เงินในการดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้อย่างมากถึง 400,000 บาท

3.4 แนวคิดในการดำเนินกิจกรรม จากการศึกษาพบว่า กลุ่มได้มีการเรียนรู้ประสบการณ์ความล้มเหลวในระยะที่ 2 แรก ประกอบกับผังเมืองใหม่ ได้ประกาศใช้อย่างเป็นทางการ และโรงงานอุตสาหกรรมได้เปิดดำเนินการแล้ว ดังนั้นการเรียกร้องให้ยกเลิก หรือปิดโรงงานอุตสาหกรรม จึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก กลุ่มจึงได้กำหนดแนวคิดในการดำเนินกิจกรรมโดยจะเน้นการให้ความรู้ในทางวิชาการ การตรวจค้นการทำคามผิดของโรงงานอุตสาหกรรมด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น อีกทั้งยังมีแนวคิดในการประสานความร่วมมือ และรวมตัวกับกลุ่มเครือข่ายภาคประชาชน ภาคตะวันออก ที่ปัจจุบันดำเนินกิจกรรมในเขตนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

ในประเด็นดังกล่าว ผู้ให้ข้อมูล ค. ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางได้ให้ข้อมูลว่า

... ตอนนี้โรงงานได้เปิดแล้ว แม้ว่าบางโรงงานยังไม่ได้ใบอนุญาตเต็มรูปแบบแต่ก็ผลิตได้แล้ว แนวทางของเราก็คือ ไม่เรียกร้องให้ยกเลิกข้อห้ามอีกแล้ว เพราะว่าคงเป็นไปได้ แต่ว่าเราจะทำตัวให้เหมือนกับตำรวจ ถ้าโรงงานไหนผิด เราจะตรวจจับอย่างเข้มงวด หาหลักฐานให้ได้ว่าโรงงานของคุณทำผิดจริง แล้วเราก็จะร่วมมือกับเครือข่ายภาคประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของคุณสุทธิ เพื่อให้พลังของกลุ่มมากขึ้น

4. กลยุทธ์ในการต่อสู้ขององค์กรภาคประชาชน

จากการศึกษาพบว่าในระยะที่ 3 กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางได้ใช้กลยุทธ์ในการต่อสู้
ดังนี้

4.1 การจัดประชุมแลกเปลี่ยนภายในกลุ่มที่ได้รับผลกระทบ ทั้งนี้เพื่อให้รับรู้ถึงความเดือดร้อนร่วมกัน จากนั้นการพูดคุยภายในก็ขยายวงกว้างขึ้น มีการหาแนวทางการต่อสู้ร่วมกัน โดยจัดหาพันธมิตรกลุ่มที่เคยต่อสู้เรื่องการเปลี่ยนผังเมือง และกลุ่มที่ต่อสู้คัดค้านเรื่องการยกเลิกข้อ 8.2 จากนั้นก็มีการจัดเวที อภิปรายร่วมกันระหว่างชาวบ้านและผู้สนใจ

4.2 การยื่นหนังสือต่อหัวหน้าหน่วยงานราชการ พบว่าเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2550 กลุ่มฯได้มีการยื่นหนังสือถึงหัวหน้าหน่วยงานราชการ โดยระบุถึง ความเดือดร้อนของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโรงงานอุตสาหกรรม ข. และโรงงานอุตสาหกรรม ค. โดยผู้ว่าราชการจังหวัดได้จัดส่งเจ้าหน้าที่ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมาดูแลสุขภาพของประชาชน อีกทั้งสำนักงานจังหวัดระยองได้ทำหนังสือถึงการนิคมอุตสาหกรรมให้มีมาตรการดูแลโรงงานอุตสาหกรรมให้ดีขึ้น

ภาพที่ 5.11

ป้ายการรณรงค์ของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

อำเภอบ้านฉาง ประชาชนภาคตะวันออก

4.4 การยื่นหนังสือต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, นายกรัฐมนตรี, รัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานทุกหน่วยที่เกี่ยวข้อง

4.5. การจัดเวทีชาวบ้าน โดยกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางได้จัดเวทีชาวบ้านรวมทั้งหมด 4 ครั้ง ซึ่งในช่วงแรก ๆ ก็มีผู้สนใจมาก แต่ระยะต่อมาประชาชนให้ความสนใญ่น้อยลง และยังพบว่าในขณะที่จัดทำเวทีทุกครั้ง จะมีตำรวจสันติบาล คนของโรงงาน (พนักงานโรงงานอุตสาหกรรม และประชาชนที่เห็นด้วยกับโรงงานอุตสาหกรรม) และคนของราชการ (กำนัน ส.) มาสังเกตการณ์จัดตั้งเวที ซึ่งเมื่อทางกลุ่มได้สอบถามถึงวัตถุประสงค์ของการมาสังเกตการณ์ จากกำนัน ส. ก็ได้รับคำตอบว่า “เพื่อนำข้อมูลไปรายงานเจ้านายได้ถูกต้อง” นอกจากนี้แล้วในการจัดสัมมนา กลุ่มฯยังได้เชิญสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ (นายสาธิต ปิตุเตชะ) มาร่วมรับฟังปัญหาและความเดือดร้อนของประชาชนด้วย และในวันนั้นนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ และแกนนำพรรค ได้แก่ คุณหญิงกัลยา โสภณพนิช, ดร. ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ได้เดินทางมาร่วมกิจกรรมในวันนั้นด้วย

ภาพที่ 5.12
การจัดประชุมเวทีชาวบ้าน

ภาพที่ 5.13
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรร่วมรับฟังปัญหา
ในการจัดประชุมเวทีชาวบ้าน

ภาพที่ 5.14

นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ และแกนนำพรรค
ร่วมรับฟังปัญหาในการจัดประชุมเวทีชาวบ้าน

ภาพที่ 5.15

นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ รับข้อเสนอจาก
นายสุทธิ อัครชาติชัย แกนนำกลุ่ม

4.6. การร่วมประชุมแลกเปลี่ยนและทำกิจกรรมร่วมกับ เครือข่าย ประชาชนภาคตะวันออก จากการศึกษาพบว่า กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางได้มีการรวมตัวเข้ากับ เครือข่ายเพื่อการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม โดยการประสานงานกับเครือข่ายประชาชนภาค ตะวันออก ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการต่อต้านโรงงานอุตสาหกรรมที่ปล่อยมลพิษในเขตนิคม อุตสาหกรรมมาบตาพุด และคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าของ โรงงานอุตสาหกรรม ไอ อาร์ พี ซี จังหวัดระยอง กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางได้ตัดสินใจรวมตัวเป็นเครือข่ายเดียวกัน โดยตั้งชื่อใหม่ว่า **“เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อำเภอบ้านฉาง ประชาชนภาคตะวันออก”** และจัดทำ กิจกรรมร่วมกัน โดยคาดหวังว่า การรวมตัวกันของกลุ่มใหม่จะเกิดประโยชน์อย่างน้อย 3 ประการ คือ

- 4.6.1 การเพิ่มจำนวนของบุคคลากรที่ดูแลตรวจสอบปัญหาสิ่งแวดล้อม
 - 4.6.2 การใช้องค์ความรู้ และทรัพยากรร่วมกัน
 - 4.6.3 การเพิ่มอำนาจต่อรองกับภาครัฐราชการ และโรงงานอุตสาหกรรม
- ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้ให้ข้อมูล สน. ได้กล่าวว่า

. . . การรวมตัวของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง และเครือข่ายภาคประชาชน ภาคตะวันออก เป็นการรวมตัวที่เกิดประโยชน์ร่วมกัน คือเรา (หมายถึง กลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง) ที่เครือข่ายเราเล็กกว่า จะได้อาศัยความใหญ่ของ เครือข่ายภาคตะวันออกที่เขามีทั้ง บุคลากร นักวิชาการ องค์ความรู้ ทรัพยากร เช่นเงิน เครื่องมือในการตรวจสอบ ของเขา ส่วนเราก็มีความ ใกล้ชิดกับชุมชน อยู่ใกล้กับโรงงาน หากว่าโรงงานไหนทำไม่ดี เราก็มี หน่วยตรวจสอบเร็ว ที่เรียกว่าหน่วยเคลื่อนที่เร็วเข้าไปตรวจสอบเบื้องต้น แล้วเครือข่ายของคุณสุทธิฯ ก็เข้ามาตรวจสอบในรายละเอียดอีก คล้าย ๆ กับเขาเรามีเครือข่ายที่เหมือนกับใยแมงมุมที่คอยตรวจจับได้ทุกพื้นที่

ภาพที่ 5.16

การจัดเวทีประชาชนด้านโรงไฟฟ้าในนิคม ก.

ที่มา: หนังสือพิมพ์พลังสื่อ ฉบับวันที่ 1-30 มีนาคม 2551 การจัดเวทีประชาชนของเครือข่ายกลุ่ม
 อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อำเภอบ้านฉาง ประชาชนภาคตะวันออก

5. ผลของการดำเนินกิจกรรม

5.1 ผลโดยตรงต่อการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาพบว่า จากการเรียกร้องของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง และกลุ่ม
 ใหม่ ด้วยการนำเสนอข้อเท็จจริงที่ประชาชนได้รับผลกระทบสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ภาคราชการมี
 การเคลื่อนไหวแก้ปัญหาโดยการจัดการกองทุนเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบ 2
 กองทุนรายละเอียดดังนี้

5.1.1 กองทุนระยองแข็งแรง ที่จะดูแลเยียวยาให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจาก
 โรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดระยอง

5.1.2 กองทุนเพื่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ที่จะดูแลในเรื่องสุขภาพ
 อนามัย และสิ่งแวดล้อม เขตชุมชนเมืองมาบตาพุด และเทศบาลตำบลบ้านฉาง 6 หมู่บ้าน อาศัย
 อยู่บริเวณรอบโรงไฟฟ้าถ่านหิน และโรงงานอุตสาหกรรมในรัศมี 5 กิโลเมตร โดยให้แต่ละชุมชนทำ
 โครงการพัฒนาชุมชนมาเพื่อเสนอให้คณะกรรมการกองทุนพิจารณาอนุมัติงบประมาณ หรือหาก
 ผู้ใดที่ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหามลพิษ ก็สามารถร้องขอใช้งบประมาณได้

การบริหารกองทุนกำหนดให้ดำเนินการในรูปของคณะกรรมการ ที่มาจากการเลือกตั้งของชุมชน จำนวน 45 คน โดยมีนายอิทธิพล แจ่มแจ้ง เป็นประธานมูลนิธิ มีคณะทำงานติดตามประเมินผล 10 ท่าน มีนายวีระศักดิ์ เพิ่มแพงพันธ์ ผู้อำนวยการการนิคมมาบตาพุด เป็นประธานคณะทำงาน ตลอดจนมีคณะที่ปรึกษาและกำกับโดยมี ดร.วีรพงศ์ ไชยเพิ่ม เป็นประธานคณะที่ปรึกษา พร้อมคณะ จำนวน 12 ท่าน

อนึ่ง จากการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมพบว่า คณะกรรมการกองทุนได้สร้างการรับรู้ให้กับประชาชนด้วยการจัดประชุม วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2551 ณ ที่ทำการเทศบาลตำบลบ้านฉางเพื่อแนะนำให้ผู้นำชุมชน และประชาชนได้รับทราบถึงกองทุนทั้ง 2 กองทุน สิทธิประโยชน์จากกองทุนที่ประชาชนจะได้รับ และนโยบายในการพัฒนาของจังหวัดระยองที่จะทำให้อุตสาหกรรมและชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ในประเด็นนี้เป็นประเด็นที่กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางมีความวิตกกัง ความไม่จริงจังของภาครัฐในการดูแล โดยรองผู้ว่าราชการได้ให้ความเชื่อมั่นกับประชาชนว่า

. . . ผมจะกำกับดูแลโรงงานอย่างดี เหมือนกับครูที่ดูแลนักเรียน คนไหนหรือโรงงานไหนทำผิด ก็ต้องถูกลงโทษสั่งสอนหรือเขียนดี ถ้ายังทำผิดอีก ก็สั่งปิดเลยและเมื่ออุตสาหกรรมมีกำไรก็ต้องตอบแทนชุมชน นโยบายที่ทางท่านผู้ว่าสั่งมา แนวทางการพัฒนาระยอง จากปัญหามลภาวะด้านอุตสาหกรรม ส่งผลต่อสังคม การนำมาสู่แนวคิด ชุมชนและอุตสาหกรรมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยมีหลักการคือ 1. ใช้หลักธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อมของผู้ประกอบการอุตสาหกรรม 2. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเฝ้าระวังตรวจสอบ 3. แผนการลดการปล่อยมลพิษ และการขจัดมลพิษของรัฐบาล 4. กองทุนโดยใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน 5. การรับผิดชอบต่อสังคมของภาคอุตสาหกรรม (Corporate Social Responsibility: CSR)

นอกจากนี้แล้วรองผู้ว่าราชการจังหวัดระยองยังได้กำหนดเป้าหมายทางสังคม โดยมุ่งหวังให้มีจุดมุ่งหมายสู่ ชุมชนเข้มแข็งอุตสาหกรรมเกื้อกูล ร่วมกันพัฒนา นำพาสู่ความยั่งยืน โดยให้ข้อมูลว่า

. . . เรามีจุดยืนที่แตกต่าง ที่จะหยุดอุตสาหกรรมที่เป็นเส้นเลือดหล่อเลี้ยงประเทศ หรือ ชุมชนและอุตสาหกรรมอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน ถ้ามีปัญหา เรื่องคนป่วย เราก็ดูแลเรื่องสุขภาพ หรือมีผลกระทบต่อชีวิตความ

เป็นอยู่ เราก็มาช่วยกันร่วมมือแก้ปัญหา ขอให้ทุกฝ่ายมีความจริงใจในการแก้ไข้ปัญหา ชุมชนจะเข้มแข็งได้เกิดจากภาคประชาชนสามารถตัดสินใจในการแก้ปัญหาของตนเองได้ เราทุกคนต้องเป็นพลเมือง มีหน้าที่มีสิทธิ ซึ่งตอนนี้เราก็มีกองทุนแล้ว ให้เราทำโครงการที่จะพัฒนาชุมชนของเราให้เข้มแข็ง ตามที่ต้องการ

5.2 ผลที่เกิดขึ้นโดยอ้อมต่อภาคประชาชน

5.2.1 การสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายภาคประชาชน จากการศึกษาพบว่า การรวมตัวกันของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง และเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก ทำให้องค์กรภาคประชาชนมีความเข้มแข็งขึ้น ส่งผลดีต่ออำนาจการต่อรอง และพลังของกิจกรรมของเครือข่ายภาคประชาชน

5.2.2 การปลุกกระแสการรักษาสีงแวดล้อมผ่านวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้น จากการศึกษาพบว่า ภายหลังจากมีวิกฤติการณ์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมต่อประชาชนบริเวณใกล้เคียงโรงงานอุตสาหกรรมแล้ว กลุ่มฯ ได้ใช้วิกฤติดังกล่าว สร้างกระแสการรักษาสีงแวดล้อมให้เกิดขึ้นกับชุมชนด้วยการ นำเสนอข้อเท็จจริงผ่านสื่อต่าง ๆ การเชิญนักการเมืองระดับประเทศเข้ามาร่วมกิจกรรม ทำให้กระแสรักษาสีงแวดล้อมพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น

6. ความเห็นของภาครัฐต่อการดำเนินงานของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางในยุคที่ 3

จากการศึกษาถึงความความคิดเห็นของภาครัฐต่อการดำเนินงานของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง ซึ่งปัจจุบันได้รวมตัวกับกลุ่มเครือข่ายภาคประชาชนภาคตะวันออก โดยพบว่า ภาครัฐไม่ขัดข้องต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม โดยต้องการให้การเคลื่อนไหวเกิดจากความเดือดร้อนของประชาชนอย่างแท้จริง ปราศจากการแทรกแซงจากองค์กรอื่น ๆ โดยหากว่าข้อเรียกร้อง เกิดผลกระทบต่อประชาชนจริงแล้ว ภาครัฐจะเร่งดำเนินการแก้ไขให้โดยเร็ว และติดตามผลการแก้ไข นอกจากนี้แล้วภาครัฐยังเชื่อว่า ปัญหาการปล่อยมลพิษของภาคอุตสาหกรรมจะหมดไปในอนาคต เนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรมได้นำเข้าเครื่องจักรทันสมัย ที่สามารถลดการปล่อยมลพิษได้ในที่สุด ซึ่งจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของกรมอุตสาหกรรม ได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า

... ขอให้เป็นเรื่องของชาวบ้านที่เดือดร้อนจริง ๆ ทางเราก็ยินดีที่จะแก้ไขให้ อย่าให้ถูกแทรกแซงจากที่อื่น แล้วจะร้องกันไม่จบสิ้น ทางรัฐบาลมีนโยบายลดมลพิษแล้ว ซึ่งทุกโรงงานก็ต้องปฏิบัติตาม ตอนนี้ก็มีหลายโรงงานที่นำเข้ามาเครื่องจักรใหม่ ที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษ ผมคิดว่าปัญหานี้จะค่อย ๆ หมดไป ผมได้ข่าวมาว่า พื้นที่นิคม ก. ทางปตท. ก็ซื้อไว้หมดแล้ว ปตท.เองรัฐก็มีหุ้นอยู่ด้วยซึ่งเขามีนโยบายทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน โรงงาน ข.เขาอยู่ระหว่างทดลอง

เครื่อง เขายังไม่ได้อนุญาตเปิดโรงงาน ซึ่งอาจจะมิอะไรผิดพลาดบ้าง เขาก็ต้อง
ดำเนินการแก้ไข เมื่อเรียบร้อยทางเราจึงจะอนุญาตให้เปิดโรงงาน

7. ทิศทางการดำเนินงานของกลุ่มเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อำเภอ บ้านฉาง ประชาชนภาคตะวันออก

จากการศึกษาถึงทิศทางการดำเนินงานของกลุ่มเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อม อำเภอบ้านฉาง ประชาชนภาคตะวันออกในอนาคต พบว่า กลุ่มมีทิศทางการ
ดำเนินงานที่เปลี่ยนไป จากการต่อต้านไม่ให้มีโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ เป็นการเจาะลึกถึงราย
โรงงานอุตสาหกรรมที่ปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อม และใช้ข้อมูลทางวิชาการมากขึ้น ทั้งนี้ทาง
กลุ่มเชื่อว่าแนวทางการต่อสู้ไม่ให้มีโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ จะไม่สามารถทำได้สำเร็จ
เนื่องจากภาครัฐมีเป้าหมายในการตั้งโรงงานที่ชัดเจนอยู่แล้ว ประกอบกับการขับเคลื่อนนโยบาย
ดังกล่าวจะมาจากผู้บริหารระดับกระทรวง ซึ่งกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงได้ และเชื่อว่าการเจาะลึกเป็น
รายโรงงานจะมีผลสำเร็จมากกว่า เนื่องจากหากโรงงานใดปล่อยมลพิษออกมาจริง จะสามารถ
ค้นหาหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ และข้อมูลเชิงประจักษ์ถึงความเดือดร้อนของผลกระทบต่อ
ประชาชนได้รับ ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้ให้ข้อมูล ส. และ จ. แกนนำการต่อต้านโรงไฟฟ้า และเป็นสมาชิก
ร่วมของกลุ่มได้ให้ข้อมูลร่วมกันว่า

...ต่อไปกลุ่มจะดำเนินกิจกรรมตีข่าว ออกสื่อต่าง ๆ ถึงผลกระทบต่อคนในชุมชน
ได้รับ และจะไม่ต่อสู้เหมือนเดิมแล้วที่จะไม่ให้มีโรงงานเพราะคุณแล้ว ด้านกระแสการ
ลงทุนของรัฐไม่ได้ แต่จะเจาะจงโรงงานที่มีปัญหาปล่อยของเสีย หาข้อมูลเชิง
วิชาการมากขึ้น ว่าคุณภาพอากาศเป็นอย่างไร คุณภาพน้ำเป็นอย่างไร แต่จริง ๆ
แล้วก็มีหน่วยงานของรัฐวัดอยู่แล้ว แต่ก็ไม่รู้ว่าวัดกันอย่างไร ค่าปกติทุกที แต่มีปลา
ตาย น้ำเน่าเหม็น กลิ่นโรงงานก็เหม็น อีกอย่างหนึ่งซึ่งข้อได้เปรียบของกลุ่มคือ มี
บ้านจัดสรรอยู่เยอะ แล้วคนที่อยู่ในหมู่บ้านจัดสรรจะเป็นคนทำงานโรงงาน ก็จะมี
ข้อมูลของการใช้สารเคมีของโรงงาน และไปเป็นเครือข่ายของกลุ่มนายสุทธิ
อัมชาสัย ที่ทำเรื่องสิ่งแวดล้อมของระยอง ก็ได้มีการประชุมแลกเปลี่ยนทางวิชาการ
มากขึ้น

8. ความเห็นของผู้สนับสนุนโรงงานอุตสาหกรรม

จากการศึกษาพบว่าผู้สนับสนุน หรือผู้ไม่คัดค้านการมีโรงงานอุตสาหกรรมใน
พื้นที่อำเภอบ้านฉาง ไม่เห็นด้วยกับการคัดค้านของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางด้วยเหตุผล 5 ประการคือ

1. การพัฒนาอุตสาหกรรมจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมในพื้นที่ และ
ประเทศ โดยผู้สนับสนุนเห็นว่า การที่มีโรงงานอุตสาหกรรม จะทำให้มีการจับจ่ายใช้สอยทั้งจาก

โรงงานอุตสาหกรรมโดยตรง และการบริโภคของพนักงาน ซึ่งจะทำให้เกิดธุรกิจต่อเนื่องมากมาย เช่น การจำหน่ายวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับโรงงานอุตสาหกรรม การก่อสร้าง ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ (บ้านจัดสรร) ธุรกิจบริการต่าง ๆ เช่น โรงแรม ภัตตาคาร ร้านอาหาร และอื่น ๆ อีกมาก ซึ่งในที่สุดผลประโยชน์ก็จะตกโดยตรงกับอำเภอบ้านฉาง และประเทศชาติในที่สุด โดยในประเด็นนี้กลุ่มตัวอย่าง ย. ผู้สนับสนุนโรงงานอุตสาหกรรม ให้ข้อมูลว่า “...มีโรงงาน ก็ต้องมีคนมาทำงาน มีการซื้อขายต่าง ๆ พอมีคนมาทำงานก็ต้องมีที่หลับนอน บ้านจัดสรรก็จะขายได้ มีคน คนก็ต้องกินอาหารก็จะขายได้ สิ่งเหล่านี้มีแต่ประโยชน์ ถ้าไม่มีโรงงานเศรษฐกิจก็จะไม่โต คนก็จะยากจน”

2. การพัฒนาอุตสาหกรรมจะส่งผลดีต่อการมีงานทำของประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะบุตรหลานของประชาชนในเขตอำเภอบ้านฉาง

3. โรงงานอุตสาหกรรมมีเทคโนโลยีขั้นสูงจึงสามารถดำเนินการผลิตได้โดยไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยประชาชนในกลุ่มนี้มีความเชื่อมั่นในโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งทางด้านเทคโนโลยี และประสิทธิภาพ นอกจากนี้แล้วจากประสบการณ์ตรงจากการที่ได้ไปดูงานที่โรงงานปตท. ทำให้มีความเชื่อมั่นมากขึ้น

4. ทิศทางของกระแสลมที่พัดไปทางมาบตาพุด จะทำให้อำเภอบ้านฉางไม่ได้รับผลกระทบสิ่งแวดล้อมในเรื่องกลิ่น

โดยในประเด็นการมีงานทำ ประเด็นการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง และกระแสลม กลุ่มตัวอย่างผู้สนับสนุนโรงงานอุตสาหกรรม ร. ได้กล่าวว่า

. . . ถ้ามีโรงงานเกิดขึ้นที่บ้านเรา ชาวบ้านก็จะได้มีงานทำ เด็ก ๆ ที่เรียนจบก็ไม่ต้องกลัวจะตกงาน หรือต้องไปทำงานที่อื่นที่ไกลจากบ้าน บ้านฉางจะได้เจริญ การค้าการขายจะได้ดี ๆ เหมือนแม่ค้าที่ตลาดโสภณของมาบตาพุด บ้านเมืองเราจะได้พัฒนาเศรษฐกิจดี ๆ เหมือนยุคนายกชาติชาย ฉันทก็กลัวเรื่องควันพิษจากโรงงาน แต่เขาบอกว่าไม่มาถึงที่ตลาดเราหรอก มันจะปลิวไปทางมาบตาพุด พวกนั้นก็กลัวจะคัดค้านกันทำไม เขาก็บอกแล้วว่าควันพิษไม่มาทางนี้หรอก

และผู้นำชุมชนหมู่ที่ 3 ตำบลบ้านฉาง ผู้ซึ่งไม่เห็นด้วยกับการคัดค้านได้กล่าวว่า

. . . ผมว่าคัดค้านไปก็ไม่ได้ผล โรงงานเขาลงทุนมาขนาดนี้แล้ว เขาบอกว่าปีโตรชั้นที่ 1 ยังมีพิษน้อยกว่า ชั้นที่ 2 และ 3 ของในบางโรงงานอีกด้วย ไหน ๆ ก็ให้เขาก่อสร้างแล้ว ก็ให้เขาทำทั้ง 3 ชั้น นั้นแหละ จะได้ครบ

วงจร จะได้สะดวกกับการขนส่ง เห็นเขาบอกว่าจะขนส่งของตามท่อ จะได้ลดอันตรายจากอุบัติเหตุ ถ้าขนส่งทางรถยนต์ ก็อันตรายกับชาวบ้านถ้ามันเป็นสารเคมีอันตราย ที่เขาพาไปดูงานที่โรงงานปตท.มาบตาพุด ก็ไม่เห็นน่ากลัวเลย ทุกอย่างควบคุมด้วยคอมพิวเตอร์ ทั้งนั้น นักวิชาการเขาก็ยืนยันแล้วว่าไม่มีอันตราย โรงงานเขาลงทุนขนาดนี้ ใครจะปล่อยให้เสียหายเขาก็ต้องดูแลอย่างดี

และกลุ่มตัวอย่าง กำนัน ส. ผู้ซึ่งไม่เห็นด้วยกับการคัดค้านอีกท่านหนึ่งได้กล่าวถึงความเชื่อมั่นในเทคโนโลยีสมัยใหม่ และประสบการณ์ตรงว่า

. . . เดียวนี้โรงงานเขามีวิทยาการก้าวหน้าแล้ว เขาใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย กรณีของหมู่ 2 บริษัท ข. มันมีกลิ่นเหม็น ผมให้เขามาดูแล้ว ไม่มีอันตราย เพียงแต่ส่งกลิ่นรำคาญ น้ำในบ่อแถวนั้นใช้กินไม่ได้นานแล้ว ก็ทั้งมาบตาพุด และที่ใกล้โรงงาน ท. น้ำก็ใช้กินไม่ได้ทั้งนั้น ส่วนที่ว่าโรงงานอยู่ใกล้ชุมชน นั้นไม่จริง เพราะนิคม ก. เขาก็กันที่ไว้เป็นแนวกันชนแล้วอย่างน้อย 3 กิโลเมตรตามกฎหมาย ตามข้อเสนอของชาวบ้านว่าถ้าแก้ไขปัญหามลพิษไม่ได้ก็ให้ทางราชการ หรือโรงงาน เวนคืนซื้อบ้านและที่ดินในราคาปัจจุบัน ใครจะมีเงินไปซื้อมากขนาดนั้น ถ้าดูกันดี ๆ แล้ว โรงงานเกิดขึ้นก่อน แล้วเกิดบ้านจัดสรรตามมา ทางฝ่ายควบคุมมลพิษก็ลองเอารถโมบายมาตั้งตรวจสอบแล้ว ค่าก็ไม่เกินมาตรฐาน บ้านพญนของเราก็ไม่มีปัญหาเพราะอยู่ติดทะเล เหนือลม ที่รถตรวจการพบจะเป็นแถวบ้านชากลูกหญ้า ของมาบตาพุด เพราะอยู่ได้ลม ควันตกตรงนั้นพอดี ส่วนทางราชการก็จัดตั้งกองทุนมาดูแลเยียวยาผู้ที่เดือดร้อน แต่เงินมีไม่มาก ปีนี้ก็ให้โรงพยาบาลมาบตาพุด ขยายออกมาอยู่ข้างนอก ก่อนหน้านี้อยู่ใกล้เจนนโก้ คนใช้รับมลพิษไม่ไหว แล้วยังมีมูลนิธิที่ได้เงินจากโรงไฟฟ้า ให้ชาวบ้านทำโครงการที่ตนเองต้องการพัฒนาหมู่บ้าน ทางอำเภอก็ตั้งคณะกรรมการพัฒนาอุตสาหกรรม บ้านฉางขึ้นผมก็เป็นกรรมการ ร่วมกันระหว่างชาวบ้านและกองควบคุมมลพิษสอดส่องดูแลโรงงานต่าง ๆ ให้อยู่ในกฎระเบียบ ผมว่าไม่น่ามีปัญหาอะไร ถ้าทุกฝ่ายมีจิตสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง มีจรรยาบรรณที่จะไม่สร้างความเดือดร้อนซึ่งกันและ

กัน โรงงานกับหมู่บ้านก็อยู่ด้วยกันได้ เหมือนกับหลายประเทศที่ผมเคยเห็นมา

5. การประท้วงจะทำให้สังคมแตกแยก โดยเห็นว่า หากมีการประท้วง ก็จะมีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วย สังคมก็จะวุ่นวาย ไม่มีความสงบสุขอีกทั้งยังเชื่อว่าผลการประท้วงคงจะไม่สำเร็จในที่สุด โดยกลุ่มตัวอย่าง ผู้นำชุมชนหมู่บ้าน 2 บ้านประชุมมิตร ให้ความเห็น

... พวกนี้หัวรุนแรง ชอบสร้างความวุ่นวาย เดี่ยวจัดเวทีก่อกบฏ ไม่มีใครเขาเอาด้วยหรอก ไม่รู้ว่าตกเป็นเครื่องมือของใคร วันก่อนเห็นเอาสุทธิ (หมายถึง นายสุทธิ อัจฉมาลัย) มาด้วย มีแต่พวกหมู่บ้านจัดสรร มีก็ไม่มี คนหรือที่ไปฟัง เห็นไปพูดตามตลาดนัด คนเขาก็ไม่เห็นสนใจเท่าไรเลย ใ้ที่ขึ้นเวทีก็หน้าเดิม พูดเรื่องเดิม ๆ นายอำเภอเขาก็ทำหนังสือแจ้งโรงงานแล้ว บอกแล้วว่า โรงงาน ข. เขากำลังแก้ไข ขอเวลาหน่อย เขาลงทุนไปอีกเป็นสิบลกว่าล้านทำปล่องสูงขึ้น ก็เห็นมีโรงเดียวที่มีปัญหา นอกนั้นก็ไม่มีปัญหาอะไร

9. ข้อสรุปของการต่อสู้อยู่ระยะที่ 3

การดำเนินงานของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางในระยะที่ 3 เริ่มจากมีโรงงานอุตสาหกรรมปล่อยมลพิษออกสู่ชุมชน ส่งผลให้ประชาชน เป็นโรคทางผิวหนัง และโรคทางเดินหายใจ และปรากฏชัดเจนว่าประชาชนในเขตอำเภอบ้านฉางได้รับผลกระทบด้านสุขภาพจากโรงงานอุตสาหกรรม กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อำเภอบ้านฉาง จึงมีการรวมตัวเพื่อดำเนินกิจกรรม โดยพบว่ากิจกรรมหลัก ๆ ยังคงเดิม เช่นการให้ความรู้ การจัดสัมมนา การจัดเวทีชาวบ้าน การยื่นหนังสือต่อภาครัฐ แต่ได้เพิ่มน้ำหนักของกิจกรรมมากขึ้น โดยได้มีการเชิญนักการเมืองระดับประเทศ (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ ทั้งหัวหน้าพรรค และแกนนำพรรค) นอกจากนี้ในการยื่นหนังสือได้มีกิจกรรมที่แตกต่างไปจากเดิมโดยทำเป็นหมู่คณะ มีการจัดทำป้ายเรียกร้อง และต่อมากลุ่มพิทักษ์บ้านฉางได้จัดประชุมร่วมกับ เครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีการรวมกลุ่มเครือข่ายโดยตั้งชื่อใหม่ว่า “เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อำเภอบ้านฉาง ประชาชนภาคตะวันออก” โดยทิศทางการดำเนินงานของกลุ่มในอนาคตจะมุ่งเน้นที่โรงงานอุตสาหกรรมที่ปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อม โดยจะระบุเป็นรายโรงงานอย่างเฉพาะเจาะจง และใช้ข้อมูลทางวิชาการมากขึ้น

ส่วนในการแก้ปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน ภาครัฐได้ตั้งกองทุนช่วยเหลือประชาชน 2 กองทุน คือ กองทุนระยองแข็งแรง และ

กองทุนเพื่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ในทางตรงข้ามประชาชนผู้ที่เห็นด้วยกับการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมยังคงเห็นในประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจที่ท้องถิ่นจะได้รับ เชื้อมันในเทคโนโลยีของโรงงานอุตสาหกรรม และมองว่าการประท้วงต่าง ๆ เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดการแตกแยกในสังคม

บทเรียนขององค์กรภาคประชาชนเพื่อจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม

ในการศึกษาบทเรียนขององค์กรภาคประชาชนเพื่อจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมผู้วิจัยได้ทำการศึกษาปัจจัย หรือเงื่อนไขสำคัญต่อความสำเร็จ/ความล้มเหลวในการต่อสู้ขององค์กรภาคประชาชน ซึ่งมีความสำคัญต่อชีวิตของประชาชน นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยยังได้ทำการศึกษาบทเรียนของอำเภอบ้านฉางที่จะสามารถนำไปเป็นตัวอย่างในการต่อสู้ขององค์กรอื่นๆ ที่มีลักษณะปัญหาคล้ายกัน โดยผลการศึกษามีดังนี้

1. ปัจจัยความสำเร็จ/ความล้มเหลวของการดำเนินกิจกรรม

1.1 กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางยุคที่ 1 จากผลการศึกษาที่พบว่า ภายหลังจากกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางในยุคที่ 1 ได้เรียกร้องให้มีการยกเลิกผังเมืองฉบับ ปี พ.ศ. 2540 คณะกรรมการผังเมืองจึงได้มีการกำหนดข้อห้ามที่ 8.2 ส่งผลให้ไม่สามารถตั้งโรงงานอุตสาหกรรมปิโตรเคมีในพื้นที่เขตอำเภอบ้านฉางได้ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และแม้ว่าจะไม่มีการแก้ไขผังเมืองตามวัตถุประสงค์ของการเรียกร้อง อย่างไรก็ตามถือว่าข้อเรียกร้องของกลุ่มฯ มีความสำเร็จในระดับที่ประชาชนยอมรับได้ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้การความสำเร็จซึ่งพบว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 5 ประการดังนี้

1.1.1 ผู้นำมีความเข้มแข็ง มีระบบการบริหารงานที่ดีเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นพัฒนาตนเองและระบบงานที่โปร่งใสน่าเชื่อถือ โดยใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานของกลุ่ม โดยพบว่าผู้นำของกลุ่ม อันได้แก่ นายพิสิทธิ์ เป็นนักธุรกิจชั้นนำที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพของจังหวัดระยอง เป็นที่ยอมรับของทั้งประชาชนชาวอำเภอบ้านฉาง และหมู่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในจังหวัดระยอง อีกทั้งยังมีรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่เป็นแบบอย่างที่น่านับถือของประชาชน ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่บุคคลทั่วไปและเป็นผู้เสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน จึงทำให้นายพิสิทธิ์ เป็นที่ยอมรับทั้งในวงการธุรกิจ และวงราชการ โดยเฉพาะข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อีกทั้งยังเป็นผู้นำที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของคณะกรรมการและสมาชิก มอบหมายงานให้คณะกรรมการตามความถนัดของแต่ละคน เปิด

โอกาสให้สมาชิกได้แสดงความสามารถและพัฒนาศักยภาพของสมาชิกอีกด้วย อันส่งผลให้กิจกรรมของ "กลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง" ได้รับการยอมรับจากบุคคลต่าง ๆ ในวงกว้าง

1.1.2 การมีคณะกรรมการที่เข้มแข็ง มีความชำนาญในเรื่องต่าง ๆ ที่จำเป็น โดยเฉพาะ เรื่องระบบงานราชการ และเป็นที่ยึดถือของคนในชุมชน โดยพบว่าคณะกรรมการของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากประชาชน มีความสามัคคี อาสามาทำงานเพื่อประชาชนโดยแท้จริง มีลักษณะการทำงานเป็นทีม

1.1.3 การมีทรัพยากร(ทุน)เพียงพอ จากการระดมทุนจากสมาชิกและองค์กรที่ไม่แสวงหาผลประโยชน์ในอำเภอบ้านฉาง รวมทั้งมีการระดมทุนจากสมาชิกกลุ่มที่ให้ความสนใจในปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วย

1.1.4 การมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยที่จะให้ให้บ้านฉางเป็นเมืองอุตสาหกรรมเหมือนมาบตาพุด ด้วยกังวลถึงเรื่องมลพิษที่จะเกิดขึ้น ดังนั้น เมื่อมีการประชาสัมพันธ์ ติดป้ายผ้าตามอาคารร้านค้า ทำให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลเป็นอย่างดี และให้ความร่วมมืออย่างแข็งขัน

1.1.5 การไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน ทุกฝ่ายที่เข้าร่วมในการต่อสู้ช่วงแรก ล้วนมีความชัดเจนในจุดยืนของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน รวมทั้งแกนนำทุกคนก็ไม่มีผลประโยชน์ร่วมกับโรงงานอุตสาหกรรม

1.2 กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางยุคที่ 2 จากผลการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางในระยะที่ 2 ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการรักษาข้อห้ามที่ 8.2 ไว้ แต่ภายหลังจากการดำเนินกิจกรรมพบว่าไม่บรรลุผลตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเชิงลึกถึงปัจจัยของความล้มเหลว โดยพบว่าเกิดจากสาเหตุหลัก 2 ประการคือ

1.2.1 สาเหตุจากกลุ่ม และสมาชิกของกลุ่ม ประกอบด้วย

1.2.1.1 สาเหตุจากตัวผู้นำ จากการศึกษาที่พบว่า ในระยะของการต่อสู้ระยะที่ 2 นี้ ผู้นำของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางขาดบารมี ความเข้มแข็ง ไม่สามารถเป็นจุดศูนย์รวมของกลุ่ม และประชาชนที่เรียกร้องได้ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดยังพบว่า ผู้นำกลุ่มมีอาชีพเป็นนักการเมือง รับซื้อของเก่าจากโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้นการเป็นผู้นำกลุ่มจึงมีความขัดแย้งในผลประโยชน์ในอาชีพ และไม่มีการปฏิบัติอย่างจริงจังในการเรียกร้องครั้งนี้ นอกจากนี้แล้ว ยังพบว่ามีการชู้ทำร้ายซึ่งเชื่อว่าการชู้ทำร้ายมาจากฝ่ายตรงข้ามกับกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง ซึ่งทำให้ผู้นำไม่กล้าที่จะต่อต้านอย่างจริงจัง และในช่วงเวลานั้นกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางไม่สามารถจะหาผู้นำใหม่มาทดแทนได้ โดยแกนนำกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางท่านหนึ่งได้ให้สัมภาษณ์ว่า

. . . ผู้นำของเรา สจ. เขาทำรับเหมาประมูลซื้อของเก่าจากโรงงาน เขาจึงมากบอกับพี่ว่า พี่หาใครมาเป็นประธานแทนผมเถอะ ผมไม่ค่อยมีเวลา พี่ก็รู้แล้วว่าท่านลำบากใจในการที่จะร่วมต่อสู้กับเรา แต่ท่านบอกว่ามีอะไรให้ผมช่วยก็บอก พ่อค้านักธุรกิจที่บ้านฉางพูดอย่างนี้กันหลายคน มีอะไรให้ช่วยก็บอกไม่เห็นด้วยแต่ไม่กล้าแสดงตัว ไม่อยากเบลอตัว ไม่มีใครกล้าที่จะเปิดตัวออกหน้าคัดค้านอย่างชัดเจน ทุกคนกลัวผลกระทบต่ออาชีพ นักการเมืองก็กลัวผลกระทบต่อคะแนนเสียงของตัวเอง และแกนนำกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางอีกท่านหนึ่ง ได้กล่าวถึงประเด็นการชูลอบทำร้าย จนไม่สามารถสรรหาผู้นำกลุ่มว่า

. . . ถ้าผู้นำคนไหนดูเหมือนไม่เห็นด้วยอย่างชัดเจน และจะมีบทบาทในการเคลื่อนไหว ทางโรงงานก็จะส่งเจ้าหน้าที่ไปพบปะพูดคุยด้วย เามาเป็นพวกเขากันหมด ถ้าคนไหนไม่ยอม เขาก็จะมีการปล่อยข่าวจากชาวบ้านกันเองว่าจะโดนคนของเขาเก็บ เราหาผู้นำที่กล้าพูด กล้าคิด กล้าทำ กล้าชน แทนเราไม่ได้เลย ไม่ว่าจะป็นนายกเทศบาล หรือนายก อบต. เวลาพี่ไปพูดคุยขอความร่วมมือ ก็จะบอกว่าไม่เห็นด้วยที่จะลงข้อ 8.2 นายก อ. ก็ส่งบัตรประชาชนมาคัดค้านให้ด้วย แต่ท่านก็ทำในบทบาทของท่านว่าท่านเป็นเจ้าของที่ของรัฐก็ต้องดำเนินการตามขั้นตอนกฎหมาย คือเราไปยื่นหนังสือที่เทศบาลให้ช่วยเราด้วย ทางเทศบาลเขาก็บอกว่าเขาได้ทำหนังสือถึงสำนักนายกแล้ว ก็เป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมาย แต่จะให้ท่านลุกขึ้นมากระโดดโลดเต้น เย้ว ๆ จัดเวทีชาวบ้าน ขึ้นเวทีอภิปราย แสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา อย่างพวกเรา เขาก็ไม่กล้าที่จะทำ พี่ก็เป็นผู้หญิงตัวเล็ก ๆ ไม่ได้มีตำแหน่งหน้าที่อะไรในบ้านเมือง พาเวอร์อะไรก็ไม่มี มีแต่ใจที่ไม่ต้องการส่งมอบบ้านฉางให้กับลูกหลาน เป็นเมืองที่เศรษฐกิจดี สิ่งแวดล้อมที่ดี สุขภาพกายและสุขภาพใจที่สดชื่นสมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์แกนนำอีกท่านหนึ่งว่า

. . . ใต้เรื่องแบบนี้ ไม่มีใครกล้าเป็นผู้นำหรอก มีแต่เสียกับเสีย ลูกขึ้นมาเรียกร้องเขาก็หาว่าเรียกค่าตัว อยากให้โรงงานมาเคลียร์ ถ้าเราเรียกร้องแล้วอ่อนแรงเจ็บไปก็หาว่ารับเงินจากโรงงานแล้วละซี จึงปิดปากเงียบ ถ้าร้องไม่หยุด กินลูกปิ่นแทนข้าวก็แล้วกัน

1.2.1.2 สาเหตุจากสมาชิก และความร่วมมือ จากการศึกษาพบว่า มีสมาชิกของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางหลายคน ไม่ทำหน้าที่อย่างจริงจัง ไม่ให้ความร่วมมือกับกลุ่ม จะมีกิจกรรมเฉพาะร่วมประชุม และเสนอความคิดเห็นเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากกลัวเสียผลประโยชน์จากโรงงานอุตสาหกรรม หรือคะแนนเสียงจากประชาชน และเกรงกลัวอิทธิพลของฝ่ายตรงข้าม โดยที่ผ่านมาในการดำเนินกิจกรรมในระยะที่ 2 ของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางมีเพียงแกนนำกลุ่ม น.ส.เมตตา ตันท์กุลรัตน์ และสมาชิกอีก 2-3 ท่านเท่านั้นที่ร่วมทำงานอย่างจริงจัง จึงส่งผลให้พลังของกลุ่มไม่เป็นที่คาดหวังไว้ โดยในประเด็นนี้แกนนำกลุ่มได้กล่าวว่า

. . . มีแต่พวกที่เป็นสมาชิกเฉย ๆ ไม่ทำอะไร หลายคน มีผลประโยชน์กับโรงงาน หลายคน ขายของให้โรงงาน จะออกหน้ามากก็ไม่ได้ กลัวโรงงานจะไม่มาซื้อของ บางคนเป็นนักการเมือง มีอาชีพรับเหมา ก็กลัวว่าจะช้งาน (รับเหมาช้ง) จากโรงงานไม่ได้ สุดท้ายก็มีคนทำงานเพียงไม่กี่คน

. . . ในช่วงแรกที่เรียกประชุมผู้นำ พี่ทำหนังสือ คนมาประชุมกันเยอะเหียว เหตุเพราะเขายังไม่ค่อยแน่ใจว่าจะคุย จะทำอะไรกัน เมื่อผู้นำรับทราบแล้ว ประชุมครั้งต่อไปคนก็น้อยลง ที่ประชุมเลือกตั้งคณะกรรมการ ก็ไม่ค่อยอยากจะเป็นอ้างติดธุระ ไม่พร้อม ขอสละสิทธิ เลยมีคนทำงานจริง ๆ เพียง 2-3 คน ที่เหลือเป็นกรรมการแต่ในนาม หาความร่วมมือของกรรมการเองก็ยังไม่ค่อยอยากเลย เรียกประชุมแต่ครั้งก็บอกว่าติดธุระไม่ว่างบ้าง พี่กับพรรคพวกก็เลยทำเท่าที่ทำได้ บางทีก็เกณฑ์คนแก่แถวบ้านพี่ไปเป็นหน้าม้า มาฟังเขาจัดสัมมนาหรืออภิปราย จะได้ดูว่าคนคึกคัก บางทีทำแล้วพี่ก็ท้อเหมือนกัน หหมดทั้งแรง หหมดทั้งเงิน แต่ก็ยังสู้ถึงทุกวันนี้ เมื่อนึกถึงอนาคตลูกหลาน พี่

บอกกับคณะกรรมการตลอดว่าเราไม่ได้ทำเพื่อวันนี้ แต่เราทำ
เพื่อให้คนรุ่นหลังมีอาหาร อากาศ ที่ปลอดภัย
ส่วนแกนนำอีกท่านหนึ่งได้กล่าวถึงการมีอิทธิพลของฝ่ายตรง
ข้ามกับกลุ่มบ้านฉางว่า

... แม้แต่ตัวข้าพเจ้าเอง เมื่อเข้ามารับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว
ตกลงปลงใจที่จะเข้ามาช่วยงานของกลุ่มและได้เปิดตัวเองว่าไม่
เห็นด้วย นายแม่ของสามีก็มาหาแต่เช้าและขอพูดคุยด้วย บอก
ว่าลูกยังเล็ก อย่าเข้าไปยุ่งกับเขาเลย มันอันตรายได้ไม่คุ้มเสีย
แล้วเขาก็เล่นการเมืองด้วย เขาจะเกลียดเอาปล่าว ๆ คนที่เขา
มีผลประโยชน์ คนที่เขาทำงานโรงงานเขาก็ไม่ชอบที่เรามาคัดค้าน
ปล่อยให้มันเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ในบ้านเมืองเขาจัดการกันเอง มี
คนเขาบอกว่า ไร่ ต. มันไม่ถูกกับ กำนัน ร. มีคดีฟ้อง เรื่อง
ที่ดิน ที่เอาที่บ้านไร่ ต. ที่ติดทะเลพยุห มาทำสวนสาธารณะ
ของ อบต. มันก็เลยคัดค้านที่กำนัน ร. ที่ เซ็นต์ อนุญาต ว่าไม่
ขัดข้องที่จะให้นิคม ก. ลบข้อห้าม แม่ขอร้องให้เห็นกับแม่ เดี่ยว
จะโดนเขาชิงทิ้งเสีย ซึ่งเมื่อได้ยินอย่างนั้นใจแป้วเลย ไม่ได้กลัว
ตาย ไม่อยากให้นายแม่สามีไม่สบายใจ พอดีนายพ่อสามีอยู่
ด้วยและเคยรับรู้และร่วมต่อสู้เมื่อครั้งแป๊ะไล่ (การเปลี่ยนแปลง
เมืองครั้งแรก) เลยช่วยกันอธิบายถึงความเป็นไปที่เกิดขึ้น และ
บอกว่าที่ทำงานจะถูกแล้ว เราทำเพื่อลูกหลานของเรา เลยเป็นข้อ
ถกเถียงกันระหว่างนายพ่อกับนายแม่ และมีการงอนกันนิด
หน่อย ในความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

1.2.1.3 สาเหตุจากกิจกรรมของกลุ่มที่ไม่เหมาะสมกับระดับความรุนแรง
ของปัญหา จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมที่กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางได้กระทำไป จะเป็นเพียงการให้
ความรู้กับประชาชน พยายามชักจูงให้ประชาชนมาร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม ส่งจดหมายร้องเรียนไป
ยังภาครัฐ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวไม่มีพลังที่รุนแรงพอที่จะกระตุ้นให้ภาครัฐหันมาสนใจกับปัญหาของ
กลุ่ม อีกทั้งการที่กลุ่มไม่มีแนวคิดในการเดินขบวน มาจากการร้องขอจากผู้ว่าราชการจังหวัด และ
แนวคิดของผู้นำประเทศในขณะนั้นที่ไม่ชอบการเดินขบวน ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้ให้ข้อมูล ม. กล่าวถึง

ระดับความรุนแรงของกิจกรรม และเปรียบเทียบกิจกรรมกับการร้องเรียนการก่อตั้งโรงผลิตไฟฟ้าของประชาชนเขตอำเภอเมืองระยองว่า

. . . หากจะดูไปแล้วที่ผ่านมาพวกเราต่อสู้อย่างสันติ ไม่มีเดินขบวน ทั้งหมดจะเป็นการชี้แจงอย่างมีเหตุผล เชิญนักวิชาการเข้ามา เชิญผู้รู้ต่าง ๆ เข้ามา แต่ไม่ได้ผล รัฐไม่เคยสนใจเราเลย อาจจะเป็นเพราะกิจกรรมของเราไม่รุนแรงพอ ถ้าย้อนเวลาไปได้ ก็ควรจะมีการเดินขบวนบ้าง ต้องใช้ม็อบ อยากรยะของเขาต่อต้านโรงไฟฟ้าถ่านหิน ไอ อาร์ พี ซี ต้องมีม็อบขนาดนั้น จึงจะทำให้โรงงานเห็นพลังของประชาชนได้ ส่วนแกนนำกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางอีกท่านหนึ่งกล่าวถึง สาเหตุของการไม่เดินขบวนของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางว่า

การไม่เดินขบวนของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางว่า

. . . กิจกรรมของกลุ่ม จัดสัมมนา อภิปราย เชิญนักวิชาการมาพูด บางทีพวกชาวบ้านเขาก็ไม่ค่อยเข้าใจ พยายามปลุกให้เป็นกระแส ก็ปลุกไม่ค่อยขึ้น ผู้ว่ากลัวว่าเราจะเดินขบวน มาพูดผ่านผังเมืองให้บอกว่าเราอย่าเดินขบวนนะ จะทำให้คนอื่นเดือดร้อน เราก็บอกว่าเราจะต่อสู้ด้วยสันติวิธี ดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมาย ให้เสนอชื่อคัดค้านมา ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ใคร เพราะเรารู้ว่าท่านนายกคนนี้ (ทักษิณ) ไม่ชอบการเดินขบวน เรากลัวว่าท่านจะเกลียดเราและจะไม่ช่วยเรา อุตสาหกรรมทำตามขั้นตอนแล้ว เสนอชื่อได้ เจ็ดพันรายชื่อ ก็เห็นเหมือนเดิม นิคม ก.ก็ลบข้อ 8.2 ได้ รู้แบบนี้หาเมื่ออาชีพมาจัดตั้งม็อบดีกว่า กรรมการบางคนเขาไม่ยอมให้คนอื่นมาแทรกแซง เรื่องของคนบ้านฉางก็ให้คนบ้านฉางแก้กันเอง

1.2.1.4 กลุ่มไม่สามารถดึงประชาชนให้มาร่วมมือกับกลุ่มได้ โดยแม้ว่ากลุ่มพิทักษ์บ้านฉางจะสามารถรวบรวมรายชื่อประชาชนได้มากถึง 7,000 รายชื่อเพื่อเสนอคัดค้านผังเมือง แต่กลับพบว่า ในการจัดสัมมนา มีประชาชนเข้าร่วมฟังเพียง 50 คนเท่านั้น ซึ่งหมายถึงความล้มเหลวของกลุ่มในการดึงประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้กลุ่มขาดพลังในที่สุด โดยกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางเชื่อว่า สาเหตุที่ประชาชนไม่ให้ความสำคัญกับเข้าร่วมสัมมนาเกิดจาก สภาพปัญหาเศรษฐกิจของประชาชน การประชาสัมพันธ์มีความถี่ไม่เพียงพอ และไม่ทั่วถึง และ ความไม่

ใส่ใจในปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชน เนื่องจากเป็นปัญหาที่ยังไม่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยในประเด็นนี้แกนนำกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางกล่าวยอมรับว่า

. . . ประชาชนมาร่วมกับเราน้อย ทั้งนี้เนื่องจากว่า ต่างคนต้องทำมาหากิน บางคนก็ปากกัด ตีนถีบ บางคนมีฐานะก็ไม่สนใจร่วมกิจกรรม แต่ขอรายชื่อคัดค้านเขาจะให้ทุกคน แต่ถ้าให้มาร่วมกิจกรรมสัก ๆ ไม่ค่อยจะให้ความสำคัญกัน แต่ถ้าถามว่าเอาโรงงานใหม่ จะตอบเหมือนกันว่า ไม่เอา อยากเห็นบ้านฉางเป็นเมืองที่อยู่อาศัยกัน แต่ให้ร่วมกิจกรรม จะไม่ทำ บางทีก็ต้องโทษพวกเราเองที่ไม่สามารถชักจูง ให้ความรู้ให้พวกเขาเห็นความสำคัญของชีวิตที่ปราศจากมลพิษได้ อีกอย่างหนึ่งก็คือ เราประชาสัมพันธ์ไม่เข้มพอ ชาวบ้านก็อาจจะไม่สนใจจนถึงระดับที่มาร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม

นอกจากนี้แล้วแกนนำอีกท่านหนึ่งได้กล่าวถึง การไม่ให้ความสำคัญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชนว่า

. . . เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องร้อน ไฟยังไม่ลนกันคนบ้านฉาง เรื่องการจะลบหรือไม่ลบข้อ 8.2 ชาวบ้านก็ไม่ได้เดือดร้อนอะไร ก็ยังสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติ คนที่จะเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ต้องเป็นคนที่สนใจใส่ใจเรื่องสิ่งแวดล้อม หรือมีความรู้หน่อย ชาวบ้านธรรมดาเขาไม่ให้ความสำคัญเท่าใด เมืองระยองเป็นคนใจดี ใครเขาอะไรมาให้ก็รับหมด ไม่ได้ดูหรือกว่าจะมีผลกระทบอย่างไร อย่าง บริษัท จ. ที่ภาคใต้เขาได้จะตาย ภาระของเปลี่ยนชื่อหน่อย เข้าหาผู้นำ นักการเมืองท้องถิ่น ก็ตั้งได้แล้ว โรงไฟฟ้าถ่านหิน บ่อนอกหินกรูดเขาก็ไม่เอากัน มาบ้านเราสร้างได้หมดตอนนี้ก็มี 3-4 โรงแล้ว คนระยองจริงใช้ไฟฟ้าไม่เท่าใด แคโรงเดียวก็น่าจะพอ ที่เหลือก็ส่งไปขายตามที่ต่าง ๆ คนระยองก็รับมลพิษไปสิ

1.2.1.5 งบประมาณในการดำเนินงานไม่เพียงพอ โดยจากการศึกษาพบว่า ในการดำเนินงานของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง สามารถรวบรวมงบประมาณจากสมาชิกของกลุ่มได้เพียง 130,000 บาท เท่านั้น จึงไม่สามารถกำหนดรูปแบบ และความถี่ของกิจกรรมได้มาก

พอ โดยที่ค่าใช้จ่ายของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินงานไป มีค่าใช้จ่ายรวมมากถึง 350,000 บาท จนทำให้ค่าใช้จ่ายส่วนเกินเป็นภาระของแกนนำสมาชิกท่านหนึ่ง น.ส. เมตตา ตันท์กุลรัตน์ ซึ่งประเด็นนี้ ผู้ให้ข้อมูล ม. ได้ข้อมูลว่า

. . . งบประมาณไม่พอ ที่รวบรวมได้จากสมาชิก ก็คนละหมื่น สองหมื่น กิจกรรมก็ทำได้ไม่เต็มที่ ทั้งหมดรวบรวมได้ แสนเศษ ๆ แต่ใช้ไปอย่างประหยัด ค่าใช้จ่ายรวม ๆ เช่น ค่าทำป้าย ค่าเช่ารถ ค่าจัดประชุม ค่าสัมมนา ค่าเครื่องเสียง ค่าน้ำมัน ฯลฯ งบประมาณ สามแสนห้า ส่วนขาดพี่เมตตาก็ช่วยไป ร่วม ๆ สองแสน จริง ๆ ถ้าเรามีงบประมาณมากกว่านี้ ก็คงจะทำได้ดีกว่านี้มาก

1.2.2 สาเหตุที่มีได้เกิดจากกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางมีความเห็นว่าการที่นิคมอุตสาหกรรม ก. มีความพยายามแก้ไขข้อห้ามดังกล่าวจนเป็นผลสำเร็จเนื่องจาก นิคมอุตสาหกรรม ก. ได้เล็งเห็นถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้น หากว่านิคมอุตสาหกรรม ก. ไม่สามารถแก้ไขข้อห้ามได้ ก็จะไม่สามารถขายพื้นที่ให้กับโรงงานอุตสาหกรรมปิโตรเคมีได้ ดังนั้นจึงใช้ความพยายามทุกวิถีทางที่จะต้องดำเนินการให้สำเร็จผล ซึ่งกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางเชื่อว่าวิธีการที่นิคมอุตสาหกรรมใช้ในการดำเนินการประกอบด้วย

1.2.2.1 การร่วมมือกับภาครัฐเพื่อแก้ไขผังเมือง โดยแกนนำของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางเชื่อว่า มีความไม่โปร่งใสตั้งแต่ระดับผู้กำหนดนโยบายด้านอุตสาหกรรมของประเทศ จนถึงระดับจังหวัด เพื่ออนุมัติให้มีการแก้ไขกฎข้อห้ามที่ 8.2 อีกทั้งกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางยังเชื่ออีกว่า นักการเมืองระดับรัฐมนตรีเป็นผู้สั่งการตามลำดับชั้น และอนุมัติให้มีการแก้ไขกฎหมายมาตั้งแต่ต้นแล้ว ดังนั้นการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้กระทำไปจึงเป็นเพียงการดำเนินการให้มีสมบูรณ์ทางกฎหมายเท่านั้น ซึ่งในประเด็นนี้แกนนำของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางได้กล่าวว่า

. . . ทุกอย่างที่ประชาชนเห็น เป็นการจัดจกทั้งนั้นเพราะว่า โรงงานและฝ่ายการเมืองมีผลประโยชน์ร่วมกัน เรียกว่าเคลียร์เส้นทางไว้หมดแล้ว ตั้งแต่ระดับกระทรวง กรม จังหวัด ท้องถิ่น ทุกอย่างจัดจกหมด เพราะโรงงานเข้าตาจนเหมือนกัน ถ้าเขาแก้ผังเมืองไม่ได้ เขาจะขาดทุน ที่ลงทุนไปก็สูญหมด ดังนั้นเป็น

อย่างนั้นแล้วก็ต้องซื้อทุกอย่างเพื่อให้สำเร็จ ลงทุนทุกอย่าง เพื่อให้ที่ดินที่ซื้อมาขายออกไปได้

... เท่าที่รู้มา...มีคำสั่งจากเบื้องบน อนุมัติให้แก่ผังเมืองได้ พอผู้ใหญ่อนุมัติ โรงงานเขาก็มาดำเนินการในระดับท้องถิ่น อาจมีการเอื้อประโยชน์ให้กับข้าราชการบางคน รวมทั้งนักการเมือง ผู้นำชุมชน หรือแม้แต่สมาชิกกลุ่มพิทักษ์บางคน ก็อาจได้ประโยชน์จากโรงงาน คือในระดับท้องถิ่นปัญหาของโรงงาน ที่โรงงานต้องแก้ก็คือ ไม่ให้ชาวบ้านมาต่อต้าน วิธีการไม่ให้ชาวบ้านต่อต้านก็คือ ให้คนที่มีอิทธิพล คนที่ชาวบ้านเกรงใจให้ไปบอกประชาชนไม่ให้ต่อต้าน พอเขาทำตรงนี้ได้การแก้ไขก็ราบรื่น

1.2.2.2 การว่าจ้างบริษัทเอกชนเพื่อศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยให้เสนอรายงานที่เป็นประโยชน์กับโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งประเด็นนี้ต่อเนื่องจากข้างต้น กล่าวคือ การที่จะทำให้การอนุมัติให้มีการแก้ไขกฎข้อห้ามที่ 8.2 ได้ จะต้องแสดงให้เห็นว่า โรงงานปิโตรเคมีจะไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการศึกษาดังกล่าวจึงจำเป็นในกระบวนการแก้ไขกฎข้อห้ามที่ 8.2 โดยกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางเชื่อว่า รายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่บริษัทเอกชนที่โรงงานอุตสาหกรรมว่าจ้าง เสนอผลการศึกษาที่ไม่สมบูรณ์ อีกทั้งผู้เชี่ยวชาญที่โรงงานอุตสาหกรรมนำมาอ้างอิง ก็แสดงความเห็นที่ไม่สมบูรณ์เช่นกัน และเชื่อว่าการศึกษาดังกล่าวจึงเป็นการกระทำที่ครบตามขั้นตอน หรือที่เรียกว่า “จัดฉากเท่านั้น” และยังได้นำผลการศึกษาดังกล่าวไปเทียบเคียงกับโรงงานอุตสาหกรรมในเขตมาบตาพุด ซึ่งก่อนที่จะมีการก่อสร้างรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมก็ชี้ชัดว่า ไม่กระทบต่อสภาพแวดล้อม แต่ข้อเท็จจริงกลับปรากฏว่า โรงงานอุตสาหกรรมในเขตมาบตาพุดยังคงมีปัญหาเรื่องกลิ่น น้ำเสีย และ สารพิษปนเปื้อนในอากาศตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันโดยในประเด็นนี้ แกนนำกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางได้กล่าวว่า

... มีบริษัทที่เห็นแก่เงินทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่บิดเบือนมาหลอกประชาชน ว่าโรงงานปิโตรเคมีดีอย่างนั้น ดีอย่างนี้ ไม่เป็นอันตราย ซึ่งไม่เป็นจริงเลย ขนาดทุกวันนี้มาบตาพุดก็มีปัญหาอย่างโจ่งครึ่มอยู่แล้ว น้ำทะเลเล่นไม่ได้ ชายหาดถูกกัดเซาะ น้ำฝนกินไม่ได้ ทำการเกษตรไม่ได้ แล้วยังมาบอกว่า

ไม่กระทบ ไม่รู้เหมือนกันว่าศึกษามาอย่างไร คือพูดไปพูดมา ก็
จัดฉากมาทั้งนั้น ตรงไหนมีปัญหาเขาก็ใช้เงิน เขาไม่สนใจ
ประชาชน ไม่ต้องสนใจอนาคต สนใจแต่เงินในกระเป๋าของ
ตัวเองก็พอ ถ้ามีเงินแล้วใครเดือดร้อนก็เรื่องของมัน

... โรงงานไปจ้างบริษัทมาให้ทำรายงาน EIA บริษัทก็บอก
ว่าไม่อันตราย บอกว่าโรงงานทันสมัย จริง ๆ แล้วซีโงกกันทั้งนั้น
ไม่ได้ส่งสารอนาคตของลูกหลานเลย ดูมาบตาพุด ทุกวันนี้น้ำฝน
ก็กินไม่ได้ กลิ่นก็เหม็น น้ำก็เสีย ทะเลก็เล่นไม่ได้ แต่ทุกวันนี้
ทะเลบ้านฉางยังเล่นน้ำได้ แต่ขึ้นให้โรงงานมาตั้ง อีก 10 ปี ต้อง
เป็นเหม็นอมาบตาพุด

... บริษัทนิคม ก.ได้ว่าจ้าง บริษัทฟอสเตอร์วิลเลอร์
Foster wheeler international corporation เป็นผู้ทำรายงาน
ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อนำเสนอต่อกระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยนิคม ก.เป็นผู้ออก
ค่าใช้จ่ายทั้งหมด นักวิจัยจึงขาดอิสระในการนำเสนอข้อมูล ด้วย
คงไม่มีผู้รับจ้างจะให้ข้อมูลในเชิงลบให้กับผู้ว่าจ้างจนทำให้ผู้ว่า
จ้างไม่สามารถดำเนินกิจกรรมต่อได้ และนักวิชาการของ
กระทรวงทรัพย์ ฯ เอง ก็จะเปิดบริษัทรับทำอีไอเอ ฉะนั้นการทำ
รายงานผลกระทบจึงขาดความน่าเชื่อถือ และประชาชนทั่วไปก็
ยากที่จะทำความเข้าใจ ด้วยศัพท์เฉพาะเชิงเทคนิค และภาษา
วิชาการ เมื่อนำชาวบ้านไปนั่งฟังถึงรายงานผลกระทบ
สิ่งแวดล้อม และนักวิชาการของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย
ที่ทางนิคม ก., กนอ. เสนอต่อที่ประชุม ทั้งระดับ อำเภอ จังหวัด
ชาวบ้านก็จะนั่งฟังอย่างไม่เข้าใจ

1.2.2.3 การร่วมมือกับนักการเมืองท้องถิ่น และผู้ได้รับประโยชน์จากการขาย
ที่ดินเพื่อให้อนุญาต และสนับสนุนการแก้ไขกฎข้อห้ามที่ 8.2 ซึ่งโรงงานอุตสาหกรรมได้ใช้วิธีการ
บริจาคที่ดินให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านฉางจำนวน 25 ไร่ และให้ผลประโยชน์กับ
นักการเมืองท้องถิ่น โดยในประเด็นนี้ สมาชิกของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลใน
ประเด็นนี้ว่า

... มีการจ่ายเงินจ่ายทองให้กับนักการเมืองท้องถิ่น นี่ไม่นับที่คืนที่ 25 ไร่ที่บริจาคให้กับ อบต. เพื่อสร้างภาพ นักการเมืองพอรับเงินเขามากก็เรียกประชุมทันที นัดเดียวผ่านตลอด เห็นด้วยกับโรงงานไปหมด นักการเมืองพวกนี้เวลาเลือกตั้งก็ซื้อเสียงมาอยู่แล้ว ทำได้ทุกอย่างเพื่อเงิน ไม่เคยนึกถึงว่ากว่าจะเรียกกรองได้มา นานขนาดไหน พอนักการเมืองพวกนี้เข้ามา ใช้เวลาประชุมนัดเดียวกลับทำความหวังของประชาชนหายไปในพริบตา พวกนายทุนก็เชียร์กันใหญ่ เพราะจะได้เป็นนายหน้าเป็นคนรวบรวมที่ดิน หรือกะจะขายที่ดิน ทุกอย่างเป็นไปตามแผนของโรงงานทั้งหมด

ซึ่งในการต่อสู้ของช่วงที่สอง ภาครัฐและภาคเอกชน(นิคม ก.) ได้รวมตัวเป็นหนึ่งเดียว นิคม ก.ได้จ้าง เจ้าหน้าที่ของการนิคมแห่งประเทศไทย เป็นที่ปรึกษาด้านกฎหมาย และเจ้าหน้าที่ของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย มาให้ข้อมูลด้านบวกของปิโตรเคมีขั้นที่ 1 ฉะนั้นการขออนุญาตลบข้อ 8.2 จึงเป็นการร่วมมือกับ ภาครัฐ ที่ต้องการขยายฐานการผลิตอุตสาหกรรม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่เอื้อผลประโยชน์ต่อกัน และในประเด็นนี้ นาง ส เจ้าหน้าที่ที่เข้าร่วมประชุม ได้เล่าบรรยากาศของการประชุมดังนี้

... ในการจัดประชุมสภาองค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านฉาง สมัยสามัญ ครั้งที่ 1/2547 วันที่ 9 มิถุนายน 2547 มีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 30 กว่าคนประกอบด้วยผู้บริหาร อบต. สมาชิก อบต. เจ้าหน้าที่อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น การประชุมในช่วงแรกก็จะเป็นเรื่องของ อบต. และเมื่อหมดเรื่องของอบต.แล้ว นายกร. ได้เชิญ ให้เจ้าหน้าที่ของนิคม ก. เจ้าหน้าที่ของการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ) โดยทางเขาได้เอาเจ้าหน้าที่ของสิ่งแวดล้อม มาชี้แจงให้ที่ประชุมถึงเรื่อง อุตสาหกรรมปิโตรเคมีขั้นที่ 1 ไม่สร้างมลพิษ และความจำเป็นที่ต้องตัดข้อ 8.2 ออก พี่ก็เสนอให้ที่ประชุมทราบ ว่าควรจะทำประชาพิจารณ์หรือประชาคมเพื่อแจ้งให้ประชาชนรับรู้อก่อน ซึ่งท่านประธานในที่ประชุมก็เห็นด้วย แต่พี่ก็ง้ออยู่ ๆ ก็ให้ลงมติ และมีมติเห็นชอบตามที่บริษัทนิคม ก.ร้องขอ ผู้เข้า

ประชุมส่วนใหญ่ รวมทั้งพี่ด้วย ไม่รู้ว่ารุ่นเสียได้มีการทำหนังสือ สัญญากัน จนเป็นที่มาของข้อ 8.2 ทางนิคม ก. ไม่เห็นพูดถึงเรื่องนี้เลย และนาย ก. ร. ก็ทำหนังสือตอบนิคม ก. ในวันที่ 11 มิถุนายน คือถัดออกไปอีก 2 ว่าที่ประชุมมีมติ ตามที่ร้องขอ ไม่รู้ว่าทำไมต้องรีบทำหนังสือ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ได้ทำประชาพิจารณ์เลย ทางนิคม ก. ก็นำหนังสือฉบับนี้ไปประกอบเรื่องกับทางจังหวัด ว่าในพื้นที่ไม่มีขัดข้อง ทำอย่างนี้พี่ว่าทาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของเราเอื้อประโยชน์ให้ทางนิคม ก. มากเลย

นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างจากชุมชนหมู่ ที่ 2 ตำบลบ้านฉางได้กล่าวถึงประเด็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการแก้ไขข้อกำหนดผังเมืองดังนี้

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของบ้านฉางไม่เข้มแข็ง ทั้ง ๆ ที่มีถึง 2 เทศบาล 3 อบต. แต่ไม่เคยประสานงานถึงเรื่องปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเลย เราขาดผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ด้านนี้ เมื่อเรื่องขอยกเลิกข้อ 8.2 เข้าพิจารณาที่ผังเมืองกรุงเทพ ผู้ใหญ่บ้าน เราก็เกณฑ์ชาวบ้านไป 1 คันรถบัส ด้วยค่าจ้างคนละ 200 บาท พร้อมข้าว 1 กล่อ่ง ให้ไปยกมือบอกว่าต้องการบิโตรเคมีชั้นที่ 1 บางคนก็ไปยังไม่รู้เลยว่าไปทำไม คนที่ไปกลับมาเล่าให้พี่ฟัง พี่ได้แต่เศร้าใจ ว่าไม่คนของเราจึงได้เห็นแก่เงินเล็กน้อยที่เขาให้ นอกจากนี้ ยังมีการพาชาวบ้านไปเที่ยว จัดเลี้ยงโต๊ะจีนในหมู่บ้าน โดยผู้นำเป็นคนประสานงาน ตลอดจนฝ่ายอุตสาหกรรม จัดหาหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ มาตรวจสุขภาพ รักษาถอนฟันฟรี ชาวบ้านก็ชอบ แต่พี่ดูว่าเขามาให้ผลประโยชน์ ก็เพื่อไม่ให้พวกเราคัดค้าน และเป็นพวกเขา นายทุนมีเงินมากร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำอะไรก็ได้ พวกเราก็ไม่รู้จะเอาอะไรไปสู้กับเขา มีผู้นำก็หวังพึ่งอะไรไม่ได้ เลือกใหม่ไ้พวกเดิมก็เข้ามาอีกเพราะนายทุนให้เงินมาซื้อเสียง เราต้องให้การศึกษากับชาวบ้านถึงความสำคัญของการเมืองที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของเรา

นอกจากนี้แล้วโรงงานอุตสาหกรรมยังได้มีการเคลื่อนไหวยกกับกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางด้วยเช่นกันโดยได้พยายามชักจูงให้แกนนำกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง น.ส.เมตตาฯ และนายอาทพร ให้ความยินยอมในการยกเลิกข้อห้ามที่ 8.2 แต่ไม่ได้รับการตอบสนองจากทั้ง 2 คน ในประเด็นนี้ ผู้ให้ข้อมูล ม. ได้ให้ข้อมูลว่า

. . . หลังจากที่ต้องสู้จนได้ข้อห้าม 8.2 ในผังเมืองแล้ว ชาวบ้านก็พอใจ โดยคาดหวังว่าในส่วนของราชการก็จะเข้ามาดูแลและทางนิคม ก.ก็ซื้อที่ดินลงทุนหลายพันไร่ และเราได้ทำหน้าที่ของเราเสร็จแล้ว ก็ทำมาหากินตามปกติสุข นิคม ก.เขาก็ก่อสร้างไปเรื่อย ๆ ต่างคนก็ทำมาหากิน ไม่ยุ่งเกี่ยวรบกวนกัน เราก็ถือสังจะพบกันครึ่งทาง เขาก็ลงทุนทำธุรกิจไป เพราะเราได้ทำหนังสือตกลงร่วมกันแล้ว จนช่วงต้นปี 2547 ผู้แทนนิคม ก.มาหาพี่ที่บ้าน แล้วนำหนังสือมาให้เซ็นต์ ว่ายินยอมให้ลบข้อ 8.2 ในฐานะที่เป็นตัวแทนของชาวบ้าน ในการทำบันทึกข้อตกลงครั้งที่แล้ว พี่กับนาย ท.ซึ่งมีอยู่กันแค่ 2 คน ส่วนคนอื่น ๆ ที่ทำหนังสือร่วมกันในฐานะตัวแทนของชาวบ้านฉางก็ตายหมดแล้ว พี่ไม่ยอมเซ็นต์ บอกว่า จะลบทำไมละการมีข้อ 8.2 ก็ดีอยู่แล้ว เขาบอกว่า ถ้าสร้างไม่ได้ทั้ง 3 ชั้น ก็จะไม่มีการลงทุนมาซื้อที่ดินเพื่อลงทุน ทำให้เขาเสียเปรียบนิคม อุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่สามารถลงทุนทำอุตสาหกรรมปิโตรเคมีได้ทุกชั้น และขณะนี้อุตสาหกรรมปิโตรเคมี ชั้นที่ 1 ก็ไม่มีมลพิษเหมือนกับ ชั้น 2 และชั้น 3 แล้ว ด้วยเทคโนโลยีใหม่ ๆ พี่ปฏิเสธ บอกว่าต้องถามชาวบ้านดูก่อน และพี่ก็นำหนังสือนี้ไปปรึกษากับ นาย อ. (นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองบ้านฉาง) ในฐานะที่เขาเป็นลูกของหมอจักรชัย ที่เคยเป็นแกนนำที่ร่วมต่อสู้ในครั้งที่แล้ว ซึ่งที่ผ่านมาก็ไม่ทราบว่าเขา (นิคม ก.) ดำเนินการถึงขั้นตอนไหน ก็เอาไปให้ผู้ว่าฯ ท้องถิ่นช่วยกันดูแลหน่อย เราก็ไม่มีอำนาจหน้าที่อะไร แต่ก็เห็นเขาเจียบ ๆ ไปไม่ได้ว่าอะไร พี่ก็ชาวบ้านตัวเล็ก ๆ จะทำอะไรได้ ก็ฝากความหวังให้เทศบาลในฐานะที่เป็นพ่อบ้านช่วย ดูแลให้ พี่มาทราบข่าวอีกทีเพื่อนที่อยู่หอการค้าจังหวัดระยอง มาบอกว่าผังเมืองเรียกประชุมคณะอนุกรรมการผังเมืองระดับจังหวัด เรื่องนิคม ก.ขอลบข้อ 8.2 จนเรื่องผ่านจังหวัดและเข้ากรมผังเมืองในกรุงเทพ แล้ว พี่เพิ่งมาทราบเรื่อง

1.3 กลุ่มพิทักษ์บ้านฉางยุคที่ 3 จากการศึกษาวัตถุประสงค์ของการเรียกร้อง เพื่อให้โรงงานอุตสาหกรรม ภาครัฐแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ และเพื่อ

ปกป้องความเป็นชุมชนที่เหมาะสมสำหรับอยู่อาศัยของบ้านฉางต่อไป และแม้ว่าแกนนำของกลุ่มจะเป็นบุคคลที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรม แต่จากผลการศึกษาพบว่า มีการตอบสนองจากภาครัฐ และโรงงานอุตสาหกรรม ด้วยการจัดตั้งกองทุน 2 กองทุน จึงกล่าวได้ว่าผลการเรียกร้องของกลุ่มฯ มีความสำเร็จในระดับหนึ่ง ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพบว่ามีดังนี้

1.3.1 การใช้ข้อเท็จจริงของผลกระทบมาเป็นจุดเรียกร้อง โดยพบว่า กลุ่มได้นำเอาเหตุการณ์จริง ภาพที่ประชาชนได้รับผลกระทบจากโรงงานอุตสาหกรรม มานำเสนอต่อสื่อมวลชน นักการเมืองระดับประเทศ ส่งผลให้ภาครัฐและโรงงานอุตสาหกรรม จำต้องยอมรับข้อเท็จจริงดังกล่าว และนำไปสู่การตั้งกองทุนในที่สุด

1.3.2 การรวมกลุ่มกันของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง และเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งการรวมตัวดังกล่าว ทำให้นำส่วนที่ดีของแต่ละองค์กรมาผสานกัน ทำให้เกิดพลังขององค์กรที่เพิ่มขึ้นในที่สุด

2. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรม

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรเครือข่าย มีดังนี้

2.1 ปัญหาการขาดเงินทุนในการดำเนินกิจกรรม โดยพบว่า เงินทุนส่วนใหญ่จะมาจากการบริจาคร่วมกันของสมาชิกในกลุ่มฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านธรรมดาที่มีอาชีพรับจ้าง ค้าขาย มีธุรกิจระดับครัวเรือน จึงไม่มีเงินทุนบริจาคที่เพียงพอที่จะดำเนินกิจกรรมขนาดใหญ่ หรือทำกิจกรรมได้มากนัก และมีส่วนน้อยที่ได้จากการทำกิจกรรมอื่น ๆ เสริม อาทิ เช่น การจำหน่ายเสื้อ และเห็นสภาพการขาดแคลนเงินทุนได้จาก การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มฯ ในยุคที่ 3 ซึ่งมีเงินทุนเพียง 110,000 บาท ในขณะที่การดำเนินกิจกรรมจะต้องใช้เงินทุนประมาณ 400,000 บาท ซึ่งประเด็นนี้ แกนนำของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง หรือ เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อำเภอบ้านฉาง กล่าวถึงปัญหาด้านงบประมาณว่า

... งบประมาณของเราไม่พอ เราไม่มีงบประมาณจากรัฐ ทุกบาทต้องเรียวกันเอง หาทุนกันเอง เงินที่เก็บได้ประมาณแสนบาท แต่ถ้าทำกิจกรรมเต็มทีควรจะต้องใช้เงินถึงสี่แสน ไม่ใช่แต่บ้านฉาง มาบตาพุดก็เขาก็ขาดเงินทุน แต่ของเราอาจหนักกว่า สมาชิกของเราเป็นชาวบ้านทั้งนั้น มาบตาพุดเขายังมีนายทุนมากกว่า

2.2 ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ และผู้นำชุมชน โดยภาครัฐ รวมถึงผู้นำชุมชนจะมองว่าเป็นกลุ่มก่อความวุ่นวาย ขัดขวางความเจริญ โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์จากโรงงาน ซึ่งประเด็นนี้ แกนนำของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉาง หรือ เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอำเภอบ้านฉาง กล่าวถึงปัญหาที่เกิดจากภาครัฐ และผู้นำชุมชนว่า

. . . คนของรัฐ และผู้นำชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนภาครัฐเหมือนกัน มองกลุ่มไม่ดี มีทัศนคติเชิงลบกับเรา เราก็ไม่อยากจะคิดว่า พวกเขาได้เสียกับโรงงาน แต่ข้อมูลหลายสายก็เชื่อได้ว่า มีส่วนได้เสียกับโรงงานจริง ทั้งรับเหมากับโรงงาน หากิจกับโรงงาน ได้รับความสะดวกจากโรงงาน โรงงานพาไปเที่ยว พวกนี้เลยมองกลุ่มเราว่า เป็นตัวปัญหา

2.3 ขาดความรู้ ความชำนาญ ในด้านสารพิษ โดยพบว่า เนื่องจากประเด็นข้อเรียกร้องกลุ่มฯ ทั้งหมดเป็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องการการพิสูจน์ในด้านวิทยาศาสตร์ ในขณะที่กลุ่มฯขาดความรู้ในด้านวิทยาศาสตร์ อาทิเช่น ไม่ทราบว่าที่มีกลิ่นรบกวนอยู่ มีอันตรายหรือไม่ การรับรู้ปัญหาของกลุ่มเกิดจากประสบการณ์เจ็บป่วย ซึ่งในประเด็นนี้กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

. . . เรื่องของเรา เป็นเรื่องวิทยาศาสตร์ ไม่สามารถจับต้องได้ บางทีเป็นทางเพียงกลิ่นครัน เราจะต้องระบุให้ได้ว่าเป็นสารเคมีอะไร ที่สำคัญเราไม่มีความรู้ ฉะนั้นเราก็บอกไม่ได้ว่า เกิดอะไรขึ้นกับเรา จะรู้ก็ต่อเมื่อเป็นหวัดแล้วหายยากขึ้น ต้องใช้ยาแรงและมากขึ้น หรือเมื่อโดยฝนแล้วจะคันตามเนื้อตัวที่ถูกฝน และเป็นเม็ดผื่นคล้ายลมพิษ ถึงตอนนั้นอะไร ๆ ก็คงจะสายเกินที่จะแก้ไขได้แล้ว

3. บทเรียนของอำเภอบ้านฉางที่จะสามารถนำไปเป็นตัวอย่างในการต่อสู้ขององค์กรอื่น ๆ

จากการดำเนินงานของกลุ่มพิทักษ์บ้านฉางตั้งแต่ยุคที่ 1 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ มากมาย ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาบทเรียนของการเรียนรู้ที่จะทำไปสู่การประยุกต์ใช้กับองค์กรอื่น ๆ ที่ประสบปัญหาคล้ายกัน โดยได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง น.ส.เมตตาฯ ซึ่งเป็นแกนนำของกลุ่มตั้งแต่ยุคที่ 1 ถึงประเด็นดังกล่าว ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเห็นการนำเอาบทเรียนของอำเภอบ้านฉางไปประยุกต์ใช้ ควรมีการคำนึงถึง 4 ประเด็นหลักดังนี้

3.1 ผู้นำ โดยผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับของประชาชนอย่างแท้จริง เป็นผู้เสียสละเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง เป็นผู้กว้างขวาง และเป็นผู้ที่สามารถประสานงานได้รับทุก

ฝ่ายเพราะเนื่องจากหากว่า ผู้นำไม่ได้รับการยอมรับแล้ว ผู้เข้าร่วมกิจกรรมขององค์กรจะมีจำนวนน้อย ส่งผลต่อการต่อรองในที่สุด

3.2 อุดมการณ์ร่วมของชุมชน โดยประชาชนส่วนใหญ่ของชุมชนจะต้องมีความเห็นในประเด็นที่เรียกร้องไปในทิศทางเดียวกัน จึงจะเกิดความสามัคคีในกลุ่ม และเกิดพลังของกลุ่มในที่สุด

3.3 การปลอดจากผลประโยชน์ทับซ้อนของคณะกรรมการ โดยคณะกรรมการทุกคน จะต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับประเด็นที่เรียกร้อง ซึ่งหากว่ามีผลประโยชน์ทับซ้อนแล้ว จะทำให้ประชาชนเห็นว่า การเรียกร้องไม่โปร่งใส และคัดค้านการเรียกร้องในที่สุด

3.4 กลยุทธ์ และระดับความรุนแรงของกิจกรรม โดยระดับความรุนแรงของกลยุทธ์ หรือกิจกรรมที่กลุ่มใช้ในการเรียกร้องจะต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น ๆ